

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

PANNONTUKORI KULTURÁLIS FÜLYÖIRAI | 2024 | 2

www.pannontukor.hu

2024 | 2

EGYMONDATOK

- Áfra János:** Szemfényvesztő januári éjszakák 3
Pánczél Petra: Februári egymondatok 40

SZÉPIRODALOM

- Urbán Andrea:** Az őzsuta felnyitja a szemét; Hasadás; Karéj 48
Szabó Benedek: Egy fénykép látványa 50
Szabados Attila: All you can eat; A jobb szárny végén; Ismét az elefántok; A befogadás feltétele 52
Kaszparian Anna: Akinek nincs füle 55
Pál Dániel Levente: Ballada a hosszú hajú lányról 61
Nagy Koppány Zsolt: Mert mi van akkor? 66
Balogh Ádám: Vörös 70
Bodor Emese: Variációk perfelvételre 74
Kabai Zoltán: Pedig itt közönség sem volt; Már mindig 76
Nagy Zalán: éjjel 3-kor az idegklinikán 79

KESZTHELYI SOROK

- Cséby Géza:** Őszi gondolatok délután 84
Cséby Géza: Az 1863 januári felkelés, a Rogińskieik (Részlet a készülő családtörténetből) 86
Lángi Péter: Görbe; Jött új valój; Az ember tragédiája; A szabadgondolkodó 94
Andrzej Grabowski: Panas z – *Cséby Géza fordítása* 99
Teresa Kaczorowska: Fájdalommal megjelölve; Jázminnal és csalogányokkal – *Cséby Géza fordítása* 100
Mihos z Manasterski: Keszthely – vasútállomás; Ultraviola – *Cséby Géza fordítása* 102
Vlagyiszlav Felicianovics Hodaszevics: Fehér tornyok; A vetőmag útján; Este – *Lángi Péter fordítása* 105

HELYTÖRTÉNET

- Kiss Gábor:** „Műveiben nagyobb a szándék az eredményénél...” – Keresztury Dezső a Madách-reneszánsz szolgálatában 108

TÁRSMŰVÉSZETEK

- Wehner Tibor:** A művészet mint munkaterápia – ef Zámbo István kiállítása a zalaegerszegi Gönczi Galériában 121
Kovács László: A megfoghatatlan befogadása – Burucs Szabolcs keszthelyi kiállításáról 130

PANNON TÜKÖR-DÍJ 2023

- „Nincsenek fontos tudásaim, fontos sejtéseim vannak” – Nagygyéci Kovács József interjúja a Pannon Tükör-díjas Regős Mátyással 137

HÍREK 146

SZERZŐINK 148

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
 Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
 Nagygyéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
 Juhász Tibor - szerkesztő
 Molnár András - szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs
 Szálinger Balázs – munkatárs
 Vörös István – munkatárs

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygyéci Kovács József
 Szerkesztő: Regős Mátyás

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt. támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
 Tel:06/92 951-513
 E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága
 Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)
 ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:
 Nászpáng Grafika
 Nyomdai munkák:
 Göcsej Nyomda
 8900 Zalaegerszeg,
 Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
 E-mail:info@gocsejnyomda.hu

Lapszámunkat ef Zámbo István és Burucs Szabolcs képzőművészek munkáival illusztráltuk.

Áfra János Szemfényvesztő januári éjszakák

I.

Hogyha nem alussza át az ember a tűzijátékropogást, az év első napja rögtön kettészakad. Sikerül úgy időzíteni, hogy éppen éjfélkor pukkanjon a dugó a kezem alatt, aztán Polaroid-képek csattannak, és a társaság kisebb részekre esik – a vajtfülűek a szobába vonulva szakértenek egy JBL hangfal előtt, a cigizők az erkélyen toporognak, én pedig a konyhaasztalnál próbálom követni a dülákról és a szülés utáni hálapénzről szóló eszmecserét. Amikor aztán a fejem hátra nyaklik, bemegyek inkább leheveredni, éppen Deák Bill Gyula szól egy olyan korból, amikor még képes volt a hangokat tisztán kiénekelni. „Rossz vér, rossz vér” – hallgatom ágyba borulva, aztán néhány perc után elkap a köhögés, és a konyha felől hallom, hogy így járnak mások is. Valaki véletlen rámarkolt egy kabátzsebbe rejtett gázsprayre, és ez kellő lendületet ad ahhoz, hogy másokkal együtt meginduljunk mi is hazafelé Szuszival, rápihenni a máris kettétört nap következő felére.

Az év első ébredése sem nehezebb, mint a többi, csak épp túl korán érkezik, a fény és a friss emlékek permetével. A Gúti-erdőben tegnap lejtünk előre a mai sétaadagot, a szarvasok és őzek barátjának éreztük magunkat, pedig csak zavaró tényezők voltunk, menekültek előlünk a vadak, akiket szeretnénk a barátunknak tudni. Sokszor csak ülök napokig a dolgozószobában, de most, a csontjaim – és különösen a hátam – egészsége érdekében elhatároztam, hogy visszatérek az edzéshez, amellyel egy kéztörés miatt hagytam fel. Ma még nem tudom rávenni magam, ahogy arra sem, hogy átvezessem az idei naptárba a már előre feljegyzett tennivalókat, pedig már lenne bejegyzés a következő évre is.

Szinte egész nap a *Forrás*ba készülő Balogh József Kristóf-interjúval szöszölök. A művésszel folytatott beszélgetés hanganyagának egy részét programmal konvertálom át szöveggé, de mivel egy kávéházi háttérzajos katyvasz az egész, a hús oldalnak majd' a kétharmadát ki kell húzni, összehegesztve a szilánkokat értelmes mondatokká. Megörülök, amikor visszahallom, ahogy Kristóf a krónikásának nevez, de kihúzom. Mikor rosszabb passzban volt, biztattam, nehogy félbe hagyja a festést, hamarosan be is indultak a dolgai. Leginkább festőként ismerik, pedig a debreceni Medgyessy OKJS-s szakképzésén és a Képzőn is grafikát tanult. Év végén, amikor beszélgettünk, párhuzamosan négy budapesti galériában voltak kint a munkái, egy időben meg is tudott élni a képeladásokból, és megint ez a terv. Néhány éve már előkészületben volt az önálló kiállítása a debreceni b24 Galériában, amikor bezárták, és vele együtt a Sesztina Galériát is, ahol annak idején először találkoztam a melóival. Idén végre kárpótolja az élet, hiszen a MODEM-ben lesz önálló kiállítása, amely a maszkulinitásra, tehát a férfi társadalmi szerepeivel kapcsolatos kérdésekre koncentrál majd. Néhány éve álmodni sem mert volna erről, és most tessék, pedig csak idén tölti a harmincat.

2.

Még sötét van, amikor kiélesedik a tekintetem, pedig a telefont sem hoztam be az ágyba. Legalább néhány órát sikerült egyhuzamban aludni, ez is adomány. Este a szemfáradtság miatt második nekifutásra sem tudtam végignézni a *Mátrix* első részét, úgyhogy most folytatom, sőt, mire Szuszi felébred, már belekezdtem a második részbe is. Hamann tanácsnok éppen azt ecseteli az elcsendesült Zion fölött széttétekintve, hogy nem szeret aludni, Neo pedig úgy van ezzel, ahogy én, szívesen tenné, de nem tud. Meglepetésére az előljáró azt mondja, ez jó jel, mert azt mutatja, hogy valóban élő ember. Az élő emberek már csak ilyenek, addig szenvednek az álmatlanságtól, míg végleg el nem alszanak.

Letisztázom az interjút, majd ráveszem magam, hogy rendbe szedjem az idei naptáramat, külön kutakodom a közeli barátok születésnapja után – ahogy öregsziünk, egyre jobban kell figyelni egymásra. Ebédre Szuszi hagymalevest főzött, kiegészítem egy kis rántottsajttal és rizzsel, közben rám ír egy régi edzőtárs, hogy a Facebook algoritmusa valamit nagyon elszámolhatott, mert öt éve nem fogott a kezébe könyvet, most mégis feljött

neki hirdetésben a *Könyves Magazin*nak írt kisprózám. Egy OTP-s dolgozó gyerekkori kívánságára írtam a szöveget életem eddigi legjobb szépirodalmi honorjáért, az ünnepi időszakban jelent meg, ezt pörgetik még mindig, nyilván a bank megbízására.

Gondolkodom a következő félévi óraterveken, aztán szerkesztési feladatok megint, főképp Pauljucsák Péter kötetével dolgozok. „Neked, / aki csak annyit kértél tőlem, / éj el, fiam.” – felkavaró mottóval szakítja be az ajtót a kézirat, de előbb a kimaradt verseit veszem elő, amelyeket csak azután küldött el, hogy megkapta az első korrektúrát, majd nekilendülünk a kérdéses szöveghelyek átbeszélésének. A Parnasszus Kiadónál fog megjelenni, a cím még átgondolás alatt. Sajnos Péter MacBookon dolgozik, így a korrektúrázott Word-doksival kicsit meggyűlik a bajunk, de egyébként a változtatási javaslatok többségével egyet ért, a rugalmasságának hála elég jól haladunk. Csak a kevésbé eredeti verscímeke újragondolása adja fel a leckét – vallja be. A kötet apropóján a kiadást övező kérdésekről, illetve személyesebb ügyekről, terhelt családi viszonyokról is szó esik, adja magát a szövegek miatt. A háromórás telefonbeszélgetésünk jó hangulatban zajlik, mintha régi barátok lennénk, pedig személyesen még nem találkoztunk soha, és csak most halljuk először a másik hangját, de megnyugtató, ami ebből kiderül.

3.

Interjú letisztázva, leadva, a MODEM-es *Határkor*-kiállításhoz kapcsolódó katalógusok anyaga tördelésre előkészítve, elsősorban az *Alföld*-szerzőkkel folyik a levelezés beérkező és várható kéziratokról. Év elején megindul a szövegfolyam, új lendületet vesznek a szépíró férfiak, főleg ők. Van, aminek örül, van, amitől elszontyolodik a szerkesztő. Mondjuk az tud fájni, amikor egy járatlanabb szerző a kritikai észrevételek bárminemű megfontolása nélkül, levélfordultával folytatja az ostromot. Vagy az, ha kiderül egy fontos szerzőről, hogy éppen veszélyben az egészsége, például szívműtétre készül, ahogy most Takács Zsuzsa. Van kiért aggódni megint.

Ma nagy elhatározással összejön az edzés, a hátfájás is motivál, mell-bicepsszel kezdek az elhagyatott törzshelyemen, amely személyzet nélkül működik, fű alatti klubként, csak egy beléptetőkártyát adnak a tagoknak, és mindenki szabadon jöhet-mehet. Eddig ötezer forint volt a bérlet, most hatra emelték – így is a szokásos ár fele-harmada. Régi alapfelszereltség, hátfájós bölcsészeknek megteszi. Tavaly ilyenkor a januári késő délutánok

a fogadalmak miatt pörgősebbek voltak, most mintha kisebb lenne a lendület. Mielőtt végeznék, betoppan az előző nap rám író futársrác, heccelve fejemre olvassa, hogy már megint feljött az OTP-s hirdetés. Nem merek rákérdezni, elolvasta-e a rövidke szöveget, aminek azt a hangzatos címet adtam, hogy *A várakozás dicsérete*, felesleges. Régebben közösen edzettünk, de ő fejlődni, növekedni akart, én pedig csak jól érezni magam a bőrömben.

Kinyomtatom a Pauljucsák-kéziratot, a verseket elrendezem, már csak néhány szövegnek nem találok a helyét, egy-egy írásból kerülnek elő a – távlatosnak látszó – potenciális kötet- és cikluscímek. Imreh Sándor képzőművész is keres közben egy tervezett katalógussal kapcsolatban, amihez szeretne bevezetőt tőlem, de lehet, hogy interjú lesz helyette. Grecsó Krisztián küld részletet a készülő regényéből, amivel nem halad túl jól, de azt ígéri, máshová később sem ad belőle már, szívszorító történet.

4.

Az egyik költő barátomtól megkapom az új kötetét, amelynek ő van a címlapján, megüzeni álomban, hogy ezzel jár majd iskoláról iskolára. Szuszi, amikor mutatom neki a borítót, jellegzetes gesztusával felröhög. Aztán vágás, és már egy buszhoz rohanok, éppen elindulna, amikor belefárol egy másik jármű az oldalába. Szépen megkarcolja, de így legalább még fel tudok pattanni. Fent fiatal fiú magyaráz egy ellenőrnek, próbálja behazudni, hogy diák, de már kiderült, hogy hamisak az iratai. Megint új hely és helyzet, hatalmas kastélyban vagyok, amibe mély árkot ástak, a szélébe kapaszkodva lenézek a beláthatatlan mélységbe, de nincs bennem félelem, a fapadlózat alatt feltűnik egy ember. Később a völgy túoldaláról nézem, ahogy lebontják az épületet. Végül csak a parketta marad a szikla tetején. Azon gondolkodom, vajon ott lélegzik-e még az a közelebről meghatározhatatlan valaki, akinek nem láthattam az arcát, mert a másik irányba fordult összegubózva, meztelen, és én nem léptem oda hozzá.

Mennyi minden elromolhat egy emberi testben. Újra meg újra eszembe jut Takács Zsuzsa, akit ma műtenek, utána, ha jobban lett, küldeni szeretné a friss írásokat. De most a legjobb verseknél is fontosabb, hogy jól működjön a test. Ha nem edzek, azért fáj a hátam, ha edzek, azért. Minden porcikámban érzem a tegnapi mozgás hatását. Kistinédzser koromban kezdődtek az ízületi problémák, és sajnos a csontritkulás is akkor jelentkezett. Nem étkeztem túl tápanyagban gazdagon, és olykor a téli éjszakákat is fűtés

nélkül vészeltük át akkoriban. Hálás vagyok, hogy ma már nem fenyeget ilyesmi. A haláltól nem félek, de az szinte minden nap eszembe jut, hogy szörnyű lesz, ha egyszer visszafordíthatatlanul megnyomorodom, és mégis élnem kell tovább.

Délután nagy beszélgetés a régi gyerekkori barátokkal, az egyikük, Veres Balázs nemrég nyitotta meg az Aranytölgy Kávézót a Debreceni Református Nagytemplom mellett. Sokat ventilál velünk az ezzel kapcsolatos ügyekről. Arról végül sajnos nem sikerült meggyőzni, hogy az emblematikus épület replikái már közhelyszámba menően túltengenek a város közterein, ezért jobb lenne, ha nem köszönne vissza a falakról is odabent. Meg hát egyébként is, csak ki kell nézni az ablakon, hogy lássa az ember az igazi épületet, akkor meg minék. Ettől függetlenül igényes, stílusos a hely, letisztultságot sugároz a minimalista berendezés, kényelmesek a fotelek, és halk jazz szól minden napszakban, ez lett az új törzshelyem.

Ma éjszakába nyúló szerkesztés, levonatolvasás, fülszövegfogalmazás, valahogy így: „Az élő könnyedén válik élettelené, az élettelen pedig váratlanul élővé Pauljucsák Péter első verseskötetének szövegfolyamában. Párhuzamos és egymásba ágyazódó valóságok, alternatív igazságok, egymásnak feszülő vagy épp összeérő narratívák, történettörmelékek, álmok az álomban, képzettársításokból kibomló szikraszerepek villannak fel az olvasó előtt. A tűnő azonosság parádéja ez, amely »ágy alá dőglött szörnyek« között zajlik, »synthwave színek« lüktetésében, de a tér bármikor elszürkülhet hirtelen. Lezárhatatlan bolyongásra hív ez a líra az épített és a természet által adott terek egyformán uralhatatlan környékeire, rejtett járatok és erdők mélyére, amelyekből állatok, emberek, gépek vagy épp csodás lények léphetnek elő bármikor, váratlan események sorozatát indítva el. Anya és apa hullámai közt sodródunk – a teremtő sötét tengeren, amely mindent magába nyel, és az éltető Nap fénynyalábjain, amelyek képesek felperzselni városunkat.”

5.

Most nem a szokásos módszerekkel gyötör az álmatlanság, ezúttal az izomláz miatt ébredek meg minden önkéntelen mozdulatra. Futóversenyen vagyok, először a földön, majd jégen szaladok, de olykor-olykor beszakadozik alattam a talaj. A kásás hóléből is sikerül lendületet venni, így nem süllyedek el. Hogy hányadiknak érek célba, nem tudom, nem is érdekel, csak ne fájna

úgy a karom – ránézve észreveszem rajta a kibomló fáslit. Ahogy elkezdem lefejteti, meglátom, hogy hol a bőr felső rétege vált fel vörös foltot hagyva maga után, hol pedig egészen behólyagosodott a felszín. Körbe mutogatom, mintha büszke lennék rá. Hirtelen betoppan az eseményre Will Smith, és táncolni kezd, majd hárman abban a megtiszteltetésben részesülünk, hogy kezet foghatunk vele, csakhogy én kerülöm az érintését, nem szeretném, hogy letépje a felé nyúló vétagot. Alighanem az Isaac Asimov-kötet alapján készült *Én, a robot* című film az asszociáció kiindulópontja, amelyben a színész egy baleset miatt karját elvesztő, kiborggá alakított nyomozó szerepében tűnik fel. Mivel keresztfiam érdeklődik a disztópikus sci-fik iránt, karácsonykor ajánlottam neki, hogy nézze meg. Ajándékba az *Álmodnak-e az androidok elektronikus bárányokkal?* című Philip K. Dick-könyvet kérte tőlünk. Egyébként programozó informatikusnak készül, nem állnak tőle távol az összeesküvéselemletek sem, és nemrég elgondolkodott azon, hogy lefejleszt egy mesterséges intelligencia alapú programot, amely kifejezetten az én stílusomban generálna szövegeket.

Az ébredés reményteli. Hosszú tervezés után végre egy közös hosszúhátvége a Zemplénben Szuszival, út közben csodáljuk a fagyönggyel borított fákat. A néphiedelem szerint fagyöngy alatt csókolózni az örök szerelmet hozza magával. Nem akarom megzavarni a sofőrömet, de azért a megfelelő pillanatban pusztit nyomok a szájára. A fagyöngy zölden égő gömbjei miatt a lombjukat vesztett téli fák olyanok, mintha második életüket élnék, és ez a második élet némelykor szebb is az elsőnél, de legalábbis különlegesebb, mert szint hoz a szürkességbe, miközben látni engedi a kanyargó ágakat. Ezt a lenyűgöző félparazitát, a fagyöngyöt, amely a fák ágain élőszködik, latinul „*Viscum*”-nak nevezik. A „*viscus*” kifejezést a belső részekre, a lényegre használják, és utalhat a méh gyümölcsére is, vagyis a gyermekre, amely az ösztönök szintjén gyönyörűséget ígér, hogy felépülhessen egy másik test erejéből.

A Tokaji Kávépörkölő Manufaktúra és Kávéházban felbosszantom magam egy újság aktuális propagandacímein, ám találok az asztal alatt néhány jó verseskötetet, ezeket olvasgatom inkább, amíg a helyi specialitásnak számító kurkumás „napfény íze” kávékat iszogatjuk. Sárospatakon hosszabban sétálgatunk, a református kollégiummal szembeni szoborparkban haraphatóan friss a levegő. Csokonai mása előtt a költészettől megrésze-gülve csókolózó fiatal párba botlunk. Meg is ebédelünk olyannyira kedvelt

kisvárosomban, aztán utazás tovább, forrásvizet iszunk az erdő szélén, majd megérkezünk Erdőhorvátiba, a családi nyaralóhoz. A kertben üldögélve a tavaszt idéző napsütésben tényleg lelassul az idő. Aztán takarítás, mosás és önkéntes szemétszedés a patakparton – egy zenélő funkciójától már megfosztott repülőgép, egy neonszínű pohár és egy krokodilfogsor a zsákmány legjava, persze az utóbbi is műanyag csupán. A ház kertjéből a Vég-hegyre látni, lába az út túl oldalán kezdődő patakba ér, egy kanyargós úton szőlőtáblákhoz jut az ember. Néha ásványgyűjtők és kincsvadászok kóborolnak erre különféle kristályok és ősi leletek után kutatva, de ezt csak a szomszédok elbeszéléseiből tudjuk. A fák között fentebb szarvasok járnak a csapásokat. Úgy tartják, hogy a tatároknak ellenszegülőket erre a helyre hordták fel kivégezni. A kertben állva elképzelem, hogyan gurulna le ezen a meredek lejtőn egy emberi test.

Este még szerkesztés, például Tőzsér Árpád verseivel dolgozok, nemrég írta, hogy elkapta a Covidot, az ő korában ez már nem játék, de szedi a gyógyszereket szorgalmasan, és láthatóan nem lanyhul a költői lendülete, a múlt és a jövő hozományai felé egyként nyitott észjárását tükrözik versei. Pauljucsák Péter hív telefonon, ütköztetem a különféle kötetcímetekkel kapcsolatos érveket és ellenérveket – a „Haláloed nulladik évfordulóját ünnepeljük” és a „Kegyetlenül nyugodt noktürn” is hordoz kockázatokat –, végül abban maradunk, hogy gondolkodunk még, bőven van idő, de talán ezt is csak a falu csendje mondatja velem.

6.

Ruhákat válogatok le felajánlásra egy idegen házban, az idegen ház ismeretlen elrendezésű szobáiban, vándorlok egyik után a másikba. Aztán csoportosulások egymás mellett, végeláthatatlan szakadék felett, ahonnan belátni a mindenséget. Erről a magaslatról tekintünk szét egyesülve, előttünk lebegő digitális térkép, bele-beleközelítünk, hogy rendben van-e a világ, amit teremtettünk magunknak. Ellenőrizzük, mielőtt nekiindulnánk. A részleteket vizsgálva elégedetten bólogatunk. Valaki csirkelázból faragott éles tollat ajándékoz nekem, amellyel nem csak írni lehet, de szűrőfegyverként is kiválóan használható.

Régen aludtam ilyen nyugodtan, és reggel mintha nem is akart volna felkelni a Nap, a sötételőn alig ütött át a fény, a parasztház szobája szürke maradt. Kint esik, a dombok és hegyek tetejét köd és felhő borítja.

Háromszázegynéhány méternél nincsenek magasabban ezek a csúcsok, most mégis összeérni látszik a szilárd és a légnemű homálya. Aki ég és föld között a határokat keresve feszeng az átlépésre készülve, alighanem a lényeket véti el.

Ma ellátogattunk Európa mértani középpontjához, Tállyára, ahol egy fából faragott nagy madár eteti kicsinyeit. Az ukrán Volodimir Scsur által készített, vertikálisan meglehetősen elnyújtott szobrot, amelynek a lábánál macskakőből kirakva Európa kicsinyke torz mása terül el, a leírások főnixnek nevezik, a mellkason látható hasíték alapján azonban a madár akár elvékonyított csőrrel ábrázolt pelikánnak is tűnhet, amely fiókáit – a Krisztus iránti szeretet és önfeláldozás szimbólumaként – saját vérével táplálja.

7.

„Amikor elhagyjuk a földet, a boldogság is elhagy bennünket.” – írja Biung-Chul Han *A föld dicséretében*, és itt a kert virágaira, a földdel való közvetlen kapcsolat megszűnésére akar utalni, én viszont inkább a halálra gondolok, amely eszerint maga a megboldogulás lehetősége. Hiszen hogyan lehetne a földhöz igazabbul visszatérni, mintsem átadva neki önmagunkat testünk teljes valójában. Félni csak az élettől, az életbe vetve lehet. Azon túl nincs helye semmi aggodalomnak.

Reggelinél a mesterséges intelligenciáról beszélgetünk a szomszédokkal, akik a budapesti forgatagból menekültek Erdőhorvátiba, azóta a régi kutyájuk mellé még egy csapódott, alávetve magát a nagyvárosi állatnak. Azóta jórészt a kertben élnek napjaik, miközben digitális szobrászattal, grafikával foglalkoznak, fantasy szerepjátékok félelmetes szörnyeinek a teremtői. Főképp külföldre dolgoznak, de az újabb technológiai bumm az ő munkájukat is kezdi feleslegessé tenni, máris érzik, hogy kevesebb a megrendelés.

Hazafelé megállunk félúton. Keresztanyámék Görbeházán a disznóvágásról mesélnek, eljött valaki segíteni, cserébe Jóska is segített neki a tetőépítésben. Ezt hívták régen kalákának? Jóskát a keresztapámnak is nevezhetném, de a második férjségéből adódóan ez huszonöt év után sem jön a számra. Babgulyást eszünk és rakottkrumplit. Keresztanyám a gyári munka mellett a római katolikus templomba jár harangozni, az ő édesanyja is ezt csinálta évtizedekig. Csak az élet lehetséges együttállásai ismétlik magukat bennünk, és ezt talán könnyebb is elfogadni, ha az ember nem

gondolja túl az életet. Jóska a telepről mesél, télen sem áll meg a munka, főképp a bedöglött traktorokat szerelik. Kínosan feszengünk, mert pálinka helyett hoztunk nekik. Előkerül egy régi kép keresztanyu édesanyjáról és az enyémről. Szuzsi rácsodálkozik, hogy úristen, anyukám szakasztott olyan, mint Erika. Mégis milyen távolra számúzték őket egymástól a nehézségek. Erika a nővérem, és retteg attól, hogy talán akaratlanul valaki más életét éli tovább, egy olyan életet, amelyet mindig is el akart kerülni.

8.

Az előző évet az egyik utolsó költőfejedelem, KAF halálhírével zártuk, ez az év pedig Ferdinandy Györgyével indul, akit floridai otthonában ért a vég nyolcvannyolc évesen. Mit lehet tenni, most már így telik el az élet, fel-felvillannak az idővonalon az újabb és újabb elsötétült nevek, amíg sorra nem kerülünk mi is, apropót adva, hogy az emberek elmerengjenek a saját végességük felett. Gyurival és kubai származású feleségével, María Teresa Reyesszel, akivel sokat dolgoztak együtt műfordításokon is, az első Hajdúböszörményi Írótáborokban ismerkedtünk meg. Jó hangulatban teltek rövid beszélgetéseink, később még a fordítás ötletével is megkeresett, kérte, hogy postázzak neki kötetet, de talán épp a betegség okán feledésbe merült ez a dolog már évekkel ezelőtt. Emlékszem, hogy vívódott annak idején, belépjen-e az Magyar Művészeti Akadémiába, és végül 2013-ban megtette, de közben távol maradt a kultúrharcot övező napi diskurzustól, csak egy-egy feljegyzésében összegzett távolságtartó iróniával, lereagálva saját közvetlen megéléseit.

Bár az Aranytölggy előtt akartunk találkozni, Juhász Tibi *A torinói lót* idéző szelforgatagra hivatkozva végül inkább bent várja meg, hogy megérkezzek, nem szokásom késni, de ő még így is gyakran érkezik hamarabb. A halk jazz épp megfelelő háttérrel biztosít a mulandóság miatti révedezéshez. Miután év végén – Reményi József Tamást követve – váratlanul elhunyt Kovács András Ferenc is, erőteljesebben érzem a csontjaimban a hideget. Az eltávozottaktól indulva a maradók nehézségeihez érkezünk meg, ahhoz, hogy milyen más világ van, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Itt tengődünk harminc és negyven közt, de még nyitott könyv, merre halad az életünk. Nem lehet eleget dolgozni ahhoz, hogy biztos legyen a holnap. De ha a holnap az is, mi következik azután? Sem az egyetemeken, sem a szerkesztőségekben nincs esély státuszhoz jutni, hát szétszakadunk ezerfelé aprópénzekért, és

végül épp arra jut a legkevesebb energia, ami miatt botorkálni kezdtünk a kultúra forró égővein, szomjúhozva az írás után.

Levelet kapok Selmeczi Bea dramaturgtól, aki a Magyar Kultúra Napjára csinált egy versösszeállítást a Vörösmarty Színházba, tőlem is beválogatott egy szöveget, sajnálattal tudatja, hogy jogdíjat nem tudnak fizetni, de szeretettel várnak. Mennék szívesen, de akkorra már fixálva van egy tárlatvezetés. A rendező a *Toldit* régebben lenyűgözően adaptáló Horváth Csaba, aki év végén feltűnt a MODEM-es tárlatvezetésünkön, amikor a *Határkor* című kiállítást mutattuk be a művészekkel, Tamus Istvánnal és Fátyol Zoltánnal. Száznál is többen voltak kíváncsiak a programra, a két héttel korábbi megnyitóra pedig háromszázan jöttek el. A helyi erők életre keltették az egyébként mostanában igencsak pangó és programszegény épületet.

A nyolcvanhatosoz erősen közelítő Ágh István friss verseit olvasom, magával ragadó a sorok eleven lüktetése, miközben pedig a szavakon a halál árnyai ülnek. Érdeklődve keresek utána, mit lehet tudni a mindennapjairól, az első találat a *Magyar Hang* honlapján olvasható tavalyi beszélgetés, melynek a címe: *Ez az egész ország összeveszett, haragban van*. A halálról ezt nyilatkozza némileg rezignáltan: „Elhessegetni nem lehet. Nem kell külön rá gondolnom, eleve bennem van.” A felesége elvesztéséhez köti ennek az érzésnek az elhatalmasodását. A kérdésre, hogy egykori pályatársai, mint Pilinszky, vagy épp a bátyja, Nagy László, hogyan fogadnák a kor viszonyait, így felel: „Pilinszkyt nem úgy érdekelte a kor, mint általában az embereket. Ő Istennel volt együtt. Bátyám meg kritikus lenne az egészszel. Talán a kezdetektől. A természetéhez ez illik. Hogy napi dolgokról mi lenne a véleménye? Azt tudom, hogy az igazságot keresné.” Érdekes egybeesés, hogy az interjú készítője az a Lakner Dávid, aki holnap engem kérdez majd, már amennyiben a MÁV is enged, hogy időben Budapestre érjek.

9.

Nincs hó hetek óta, én mégis egy csendes falusi udvar közepén állva figyelem körbe-körbe forogva, ahogy olvad körülöttem, majd tömbökben leesik az alacsony tetőről az olvadó kása, ahogy szakadoznak a jégcsapok a verőfényes napsütésben, majd felébredek.

A vonat rendben célba ér, alig néhány percet csúszik, ami már szinte csodaszámba megy a tavalyi év végére kialakult káoszhoz mérten, amikor is az órák késések már-már természetesnek tűntek. Ha nem a fővárosban

él az ember, egyébként is érdemes rászámolnia ennyit a várt menetidőre. Így most fél órát bóklászhatok, keresem a megfelelő helyet, végül egy kört téve visszaérek oda, ahonnan elindultam. A pályaudvarral szemben ülünk be egy kávézóba, Lakner Dávid nem kérdez alám, okosan, felkészülten kapcsolódik rá a válaszokra, kontextualizál, megnyit kapukat, érvel, érvelek én is, ha épp nem értünk egyet valamiben. Gondolom, a kérdéseit rövidre kell majd szerkeszteni a begépeléskor, hogy hozni tudja a szöveg a hetilaphoz illő dinamikát, pedig összetetten kommentálja a dolgokat. Aztán Szerényi Szabolccsal váltunk pár szót ugyanitt, aki marketingesként segített az *Omlás* népszerűsítésében, meséli, hogy rövidesen megjelenik az első verseskötete, és közben nagy erőkkkel írja a doktoriját.

A Kalligram Kiadóba indulok egy megbeszélésre, személyes vizekre evézünk a kiadógazgató Mészáros Sándorral, először látom elérzékenyülni, néhány napja volt KAF barátja temetésén Marosvásárhelyen, róla kérdezem. Több kivizsgálatlan betegségtől és belső küzdelemtől is szenvedett az elmúlt éveiben az utolsó költőfejedelem, a halála mégis váratlanul érte Sándort. A Libri könyvhálózatról történő leválásról, a kiadói helyzetről is mesél, a várható átrendeződésekről, amelyet a vásárlókedv pandémiát követő visszaesése eredményez. Ezt figyelembe véve örülni kell, hogy az *Omlásból* három hónap alatt elfogyott a példányok fele. Talán lesz második kiadás is, de azért ez nem egy könnyen emészthető könyv, úgyhogy nagy reményeket fűzni nem szeretnék. A költészet sosem volt, nem is lesz piacképes ügy. A *Magyar Narancs* Minimum 11-es sikerlistáján elért második hely azért mindkettőnknek kellemes meglepetés volt, éppen a december 7-ei számban jelent meg, amelyikben Brückner János kiállításáról is írtak. A következő célállomásom ez, hiszen János munkáit kedvelem, és őt is különösképp, még Németországban barátoktunk össze, amikor a Horváth Péter Irodalmi Ösztöndíj miatt a Literarisches Colloquium Berlinben tölthettem egy hónapot – a *Rítus* kéziratán dolgozva –, később aztán úgy hozta az élet, hogy a Római Magyar Akadémián is egyszerre fordultunk meg. Fontos emlékeim ezek a találkozások.

A *Magyar emberek tevékenységei* című kiállítást Závada Péterrel együtt nézzük meg, először elsétálunk a helyszín mellett, aztán visszafordulva nagy nehezen megtaláljuk az apró feliratot, amit kerestünk: „Longtermhandstand”. Bencze Péter fogad bennünket, aki már huszonévesen nagy karriert futott be a galerista-műgyűjtő szakmában. Bár saját beval-

lása szerint a nulláról kezdte, ma hatszáz darabos kollekcióval rendelkezik, és tízezernyi műtárgy forog át a kezei alatt a különböző hazai és nemzetközi projektek miatt, pedig még csak a harmincas évei elején jár. A helyszínt olcsón bérlti egy multimilliárdos német tulajtól, akiről nem melleleg véletlen derült ki számára is, hogy nemzetközi hírű gyűjtő, csak épp nem a kortársakra koncentrálnak. Házigazdánk mesél arról is, milyen jó kilátásai vannak a nemzetközi piacon Oláh Mara Omarának, a magyarországi cigány festészet különleges alakjának, akinek a munkáival a képzőművészeti szöveghasználatot elemző disszertációmban én is foglalkozom röviden. A fiatal gyűjtő által felépített Everybody Needs Art brand nagyot ment az elmúlt tíz évben, annak idején megkért, nyissam meg a köréhez tartozó Fukui Yusuke kiállítását a debreceni b24 Galériában. Épp ekkoriban készültem Berlinbe, ezt hallva jött az ötlet, hogy összekötnek Brücknerrel.

A régi, fűtetlen épületben kialakított kiállítótérben egy polgári fürdőszobából videóinstallációs helyszín lett, a háló ablaka előtt pedig egy egyszerű használati tárgyakkól – bútorokból és ruhákból –, valamint katonai fotókból összeállított installáció látható, a főszerep viszont mégiscsak a festményeké, amelyek vegyes technikával, de leginkább injekciós fecskendővel adagolva készültek. Különböző mértékben és eltérő irányokba elfolyó foltok idézik fel a régi korok felvételeit, produktív dialógusra lépve a polgári lakásbelső klasszicista díszítésével.

A kiállítás után még elmegyünk a Kiadó Kocsmába Závada Petivel, és arról beszélgetünk, mennyire nehéz az embernek folyton újragondolni önmagát. Úgy érzi, az irodalmi közegekben mindenki azt hiszi, hogy nagyon benne van a tutiban, ezért sokkal bátrabban nekifeszülnek, kritizálják, és senki nem számol azzal, hogy valójában mi is van a felszín alatt. A színházi szcénában megbecsültebbnek érzi magát. A méltatlan támadásokkal – érthető módon – nem tud mit kezdeni. Kevés ilyen alázatos embert ismerek. Mintha még attól is elszégyellné magát, amikor a pultos lány kifizeti helyette az italát, „rajtad nőttem fel, úgyhogy én köszönöm”, jelzi, vélhetően az AKPH-s időkre utalva.

Felkérés érkezik Pótor Barnabástól, hogy legyek a *KULTolvasó Kör* egyik alkalmának moderátora, a témát és a résztvevőket én találhatom ki. Háromnegyed óra beszélgetés velük, aztán közös műértelmezés a közönséggel. Az előző félév legnépszerűbb programja talán a *Szegénységfogalmak az irodalomban és társművészetekben* című esemény volt, amelyhez Tar

Sándor *A térkép szélén* című novelláskötete jelentette a kiindulópontot. Büszke vagyok erre a közösségre, amely a *KULTer.hu*-t életben tartja, és friss energiákkal látja el azóta is, hogy már nem veszek részt aktívan a munkában. Tudom, hogy ez mekkora erőfeszítést jelent, pláne akkor, amikor még jelképes ellentételezés sincs. Attól tartok, ma már nem lennék képes erre az elvárásmentes önátadásra, a göcsörtös hétköznapiak lemorzsoltságát rólam a lelkes idealizmust.

10.

Bár szinte nap mint nap elsétálok mellette, most járok először a debreceni vasútállomás mellett éktelenkedő toronyházban, amelynek tavaly ünnepeltük az ötvenedik születésnapját. Lenyűgöző, hogy fentről – a folyosó végi ablakokon át – ellátni egészen az egyetem főépületéig, sőt, azon túlra, a sűrű erdő közepéig. Az ország második legmagasabb lakóházát sokan a városi tér borzalmas sebeként kezelik, amelynek legalábbis a kitisztítására szolgálhatott volna a tavaly megjelent színes-szagos kiadvány, a *24 emelet, 24 történet*, ám kissé ezt a projektet is elsiették egy pályázati elszámolás miatt, amit szépen jelez például az, hogy Szuszi nevét elírták a címlapon, ráadásul később még csak a szerzőknek járó tiszteletpéldányhoz sem sikerült hozzájutnia, mivel az ingyenes kiadványt gyorsan széthordták a büszke cívisek.

„Az vagyok, aki vagyok. Úgyse lehetek más: miért féljek hát felfedezni, ki vagyok?” – ez a naplórészlet lett a Tar Sándor életműve előtt kortárs művészeti reflexiókkal tisztelgő kiállítás meglehetősen hosszú címe, amely részben Don Tamás kurátori munkáját dicséri, aki ma végig is nézte velem a 19. emeleti 203-as lakásban installált anyagot. Amikor megérkezik, már az irodalmárokkal folytatott beszélgetéseit hallgatom egy karcosan zajos walkmanról. A Kádár-rendszer atmoszféráját megidéző, az ügynökmúlttal és a személyes küzdelmekkel számot vető anyag koncepciója igazán izgalmas, de aki nagyszabású, látványos műtárgyakat vár, csalódnia fog – inkább az intim történetek, a narrálható életpizódok, a kibogozhatatlan, rejtelmes ügyek, bizonytalanságok tartják fenn a figyelmet. Szilágyi Lenke erkélyajtóra ragasztott szürke fotója a város látképére nyíló transzparens háttérrel igazán hatásos. Eredeti elgondolás szerint ez az erkélyajtóüvegre kasírozott fotó került volna a *Szürke galamb* című „bűnregény” címlapjára, meséli Don. Ezek a történetek, az ügynökmúlt, a szexuális orientációval

kapcsolatos kérdések, a fotókon megmutatkozva rejtekező karaktert belengő misztikum is kellene ahhoz, hogy érezzük a munkák súlyát. A debreceni fotóművész másik képén úgy ülnek egymás mellett a kor meghatározó költőjével, Petri Györggyel – aki ekkor éppen a *Beszélő*nek készített interjút a debreceni íróval –, mintha csak egymás mellé montírozták volna őket. Eljátszanak egymás mellett, akár az introvertált kisállatok, akik mégiscsak nagy vadak – Hekaté istennőnek a múlt és a jövő felé tekintő fekete kutyái. A fotós a harmadik, aki tekintetével a jelenben összefogja feszenegő társait.

II.

Reggel a dolgozószobámból csodálom, ahogy a gyárképmény kiokádja magából fehér gőzeit, és mintha összeérne az ég felhőivel ez a világos sáv, amely ellebeg a szemben lévő tömbök felett, ilyenkor már ritkán látni működésben, vagy csak én nem szoktam rá figyelni. A hőerőmű kéménye a tőlünk egy hajításra látható magasházon túl, a Nagyállomásnál is távolabb áll, ahhoz viszont nem elég messze, hogy ne érezzem baljóslatú jelnek, ahányszor csak működésbe lép, teleokádva az éjszakát.

Ahogy reggel megnyitom a levelezést, az első küldemény Marno János három verse, megörülök neki, mert a tavalyi meghívásos Petőfi-költőverseny után erősen sérelmezte, hogy nem ért el helyezést, és végül visszavonta az *Alföld* pályázatára készült szövegét. Próbáltam lebeszélni róla, de leadta inkább a *Kortárs*nak, ahol nyitóanyagként gyorsan meg is jelent. Ezután beköszöntött köztünk a majd egy év hosszúságúra nyúló csend, amit én törtem meg pár napja, érdeklődve felőle. Ő az utolsó, akivel még mélyenszántó levelezésbe bocsátkozhat az ember, megrághva minden lejegyzett szót, mert nála még a vesszőknek is súlya van.

Még tavaly kaptam a hírt, hogy Valastyán Tamás, a Debreceni Egyetem Filozófia Intézetének vezetője ír kritikát az *Omlásról a Tiszatáj*nak, és – mivel a recenziós példányok kiküldése rám hárult –, voltam olyan ügyetlen, és egy félrededikált kötetet postáztam neki, amely még a könyvfesztiválról ragadt rajtam. Csak utólag eszméltem rá a kínos hibára, amit jóvá akartam tenni. Mára sikerült összehozni a könyvcserét, ebédelünk egyet a menzán, szóba kerül többek közt az általa vezetett intézet kényszerű költözése, az előző év végén elhunyt Vajda Mihály, aki korszakos gondolkodóként határozta meg a helyi bölcsészkozéget. Amikor filozófia minoros voltam, már sajnos nem tanított. Nyugdíjba ment nemrég Angyalosi Gergely is,

most pedig felkészül Hévizi Ottó, derül ki, pedig milyen jó visszaemlékezni azokra a Nietzsche-olvasó szemináriumokra, amelyeken gondos figyelemmel haladtunk egyik mondatról a másikra. Megtanított rendesen olvasni bennünket.

A rám bízott *KULTolvasó Kör* témájául a kortárs magyar költészet mitikus távlatait jelölöm ki, amelyhez Borbély Szilárd *Bukolitikájában* című művét adhatjuk ki olvasásra. Valastyán Tamás úgyis éppen a Borbély-monográfiája befejezéséhez közelít, Kovács Edward pedig a jelölt művel foglalkozik az eseménnyel hasonló tárgyban készülő disszertációja egyik fejezetében. Mindketten elvállalják a szereplést. Istenem, mennyi ideig el tud húzódni egy doktorívédés, most még az egyik opponensem is csúszott a válasszal, úgyhogy a bizottsági tagokkal előre kijelölt időpont helyett majd újat kell kijelölni. Persze én vagyok a hülye, hogy ennyi ideig halogattam a befejezést, és hogy majdnem háromszor annyit írtam, mint amennyit ildomos – kinszenvedés lehet átverekedni magát a szövegen bárkinek. Alighanem részben a szégyenérzet vezetett végül odáig, hogy egyáltalán a védés kilátásba kerülhetett, attól tartottam, hogy egykori jeles tanítványaim – mint amilyen Edward is – hamarabb érnek e feladat végére.

Bódi Katalin érzékenyen hívta fel a figyelmemet az egyik képelemzéssel kapcsolatos problémára, amely miatt Émile Zolától az *Életörömöt* keresem a szabadpolcon, de hiába, a könyvtáros sem találja, azt hiszi, hogy franciaszakos vagyok, próbálja kipuhatolni, mihez kellhet ez a periferikus mű. Próbálok elkerülni a magyarázkodást, de végül elmondom, hogy egy Vincent van Gogh-képen tűnik fel a kötet, és én pedig a képzőművészeti szöveghasználat kérdéseivel foglalkozom, felhúzott szemöldökkel bólint egy nagyot. Mikor rákérdez, kimondom a festmény címét, *Csendélet Bibliával*, és megfordulok, ott áll egy volt hallgatóm, kezében Nádas Péter *Biblia* című regénye, jelnek érzi, hogy épp ebben a pillanatban vette le a polcról. Végül előkerül a Zola-kötet, de bosszant, hogy csak helyben használható példány van belőle, olvasgatás közben írok az antikváriusnak, aki akkor érkezett a menzára, amikor mi eljöttünk Valastyán Tamással, még intett is felém, mintha a jövőbe látott volna, hogy majd később találkozunk, és kiderül, hogy van nála egy példány a kötetből, úgyhogy tényleg, irány az antikvárium.

Hazafelé menet a nagyváradi és debreceni képzőművészek együttműködésével megvalósult *Madách 200* kiállításra is ellátogatok. A Partium Ház

kirakatában az Újrajátszott Trianon társasjáték és az erősen áthallásos „Szeressük vissza Magyarországot!” felirattal körbefuttatott szívecskés párna csábítgatja befelé vagy épp készletti távolságtartásra az arra járó. A jubileum apropóján készült képek alatt *Az ember tragédiája* egy-egy motóként választott szókapcsolata is olvasható. Erdős Mária Éva használta ki legszellemesebben az ebben rejlő lehetőséget: Lucifer Istennek szánt „Nem adhatok mást, csak mi lényegem.” mondata egy extraképességgel felruházott plüssállathoz társul. A játéklény szétcipzározott törzse látható felnagyítva, belőle műszerdoboz lóg ki – tehát a szíve-lényege, amelyet teremtője, az ember helyezett belé. Mari még akkor kezdett el realiztikus plüssöket festeni, amikor együtt tanultunk a Medgyessy festő szakképzésén, és ennek bizony már tizennyolc éve. Eltelt azóta egy fél élet, legalábbis a mi eddigi életünk második fele. Lucifer egyébként igen határozottan folytatja az Úrhoz intézett mondandóját az angyalokra mutatva: „Dicsér eléggé e hitvány sereg, / És illik is, hogy ők dicsérjenek. / Te születed őket, mint árnyát a fény, / De mindöröktől fogva élek én.”

Hazaérve levélhalmok fogadnak, többek közt egy felkérés a *Telex* egyik szerkesztőjétől, Rácz Attilától, aki megnyerően azt írja, az *Omlást* olvasva nincs kétsége, hogy új hangot tudnék hozni a tárcarovatba. Este olvasok a nappaliban, mikor Szuszi ugrándozva átjön az örömhírrrel, hogy esik a hó, áll az erkélyajtó mellett, majd behuppan az ölembe. Mostanában azt szokta álmodni, az esküvőnk körül lelépek valaki mással, mondja váratlanul. Régen még rettenetesebb dolgok történtek az éjszakai alteregómmal, Szuszi sokszor nyüszögött is miatta alvás közben, mintha kiabálni próbálna. Az együtt töltött közel tíz év azért adhatna végre neki némi biztonságérzetet.

12.

Ferdinand György utolsó könyvében, a tavalyi *Örökségben* így emlékszik vissza a gyerekejjel megélt második világháborúra: „A környéken időnként eltűnt egy gyerek. Az a hír járta, hogy levágiák és bedarálják őket a hentesek. Mi a gyümölcsfákon töltöttük a napot, de odalent a város éhezett.” Érdemes lenne emlékeztetni magunkat minden egyes reggel arra, hogy ma a világ számos pontján a gyermekek ugyanezt az elmeháborító rémületet élik meg, és sokan közülük még az álmaikba sem menekülhetnek előle.

Tegnapi hír, hogy több milliányi bevándorló deportálásáról egyezkedtek a szélsőjobboldaliak az AfD politikusaival, már ők a második legnépszerűbb

német párt. Ma hajnalban pedig az Egyesült Államok és Nagy-Britannia – további nyugati országok támogatásával – légitámadásokat mért a síita iszlamista húszik csoportjára Jemenben. Ennek lehetséges közeledtéről már tegnap is olvasni lehetett. A világ legfontosabb kereskedelmi útvonalának helyet adó Vörös-tenger gázai háború által sújtott déli részét november végétől támadja az Iránnal szövetséges katonai mozgalom. Előbb egy brit tulajdonú teherhajót foglaltak el, majd amerikai hadi- és kereskedelmi hajókat támadtak meg drónokkal és rakétákkal. Az iszlamista mozgalom aligha ijed meg a történetektől, rögtön meg is üzent, hogy következményei lesznek ennek, miközben Jemenben tízezerszám vonultak utcára a tüntetők, közülük sokan amerikai zászlókat égettek.

Az oroszok és az ukránok közti harcok elhúzódása mellé – és azt mintegy a nemzetközi sajtóban el is homályosítva – tavaly október 7-én, a Szimchát Tóra zsidó ünnep reggelén vette kezdetét a másik, amikor a palesztin Hamász vezetésével nagyszabású támadást indítottak Izrael ellen a Gázai övezetben működő fegyveres szervezetek. Eddig úgy tűnt, két fronton zajlik a – közvetetten a mi hétköznapjainkra is hatni képes – háború, de nagy kérdés, meggátolható-e, hogy a kettő egy ponton összeérve világméretű konfliktussá eszkalálódjon. Ahogy a népességnövekedéssel és az élettér szűkülésével közelebb és közelebb kerülünk, egyre jobban el is távolodunk egymástól.

Az egyik helyi újságtól keresnek, interjúkérés, de meg akarom úszni, az egyéb feladatokra hivatkozom előbb, ám ez önmagában nem elég, a fókusz a debreceni képzőművészeti életre kerülne, derül ki, így kénytelen vagyok őszintén elmondani, amit érzek. Ha köntörfalazás nélkül, őszintén kifejteném a véleményemet, kellemetlen helyzetbe sodornám a terület szerkesztőit: vagy cenzúráznak, vagy kínos magyarázkodásba kényszerülnek a fenntartó felé, hogy mégis hogyan engedhették ezt, és persze a bosszú engem is elérne.

Miközben ezt az őszinte beszélgetést lefolytatom, épp rohanok haza az edzésről, kaptatok fel a negyedikre, majd vasalom a nadrágomat, hogy még odaérjek az Új Galéria kiállítására, amelynek már 2021-ben meg kellett volna valósulni ugyanebben – az akkor még névtelen, felújításra váró – térben, ám aztán a nagy ígéretések és a fejtelenség eredményeként az utolsó pillanatban dugába dőlt az egész. Méltatlan helyzet az is, hogy a megfelelő támogatások híján önkéntes alapon maguknak a művészeknek

kell felügyelni a tárlatokat, teremőrt játszva. Csodálkozik még valaki, hogy Debrecen nem lett Európa Kulturális Fővárosa? A Debreceni Képzőművész Céh Egyesületre bízott helyszín sajnos adottságaiból adódóan sem képes pótolni a Sesztina Galéria és a b24 Galéria hiányát, ám ezzel együtt is az az első benyomásom, hogy jól mutat itt ez a letisztult, fekete-fehér anyag.

Varga Tamás pszichiáter és egyúttal alighanem a legkorszerűbb szemléletben alkotó debreceni fényképész, akinek az archaikus fotóeljárással készült munkáihoz Burai Árpád írt groteszk-mágikus prózákat – a tárlat ennek a kollaborációnak az eredményét mutatja be. A képek mellett kisprózák, valamint játékos-megtévesztő képalírások olvashatók, melyeknek köszönhetően a felismerhető debreceni karakterek az abszurd történetek egzotikus szereplőivé minősülnek át. A Debreceni Új Fotóműhely vezetője, Seres Géza hosszú beszédében az álomszerűség felől értelmezi az anyagot, felidézi, hogy miután megkapta Tamástól a kapcsolódó albumot, a fiatalabb pályatárs éjszaka a mocsárból mászott vissza gondolataiba. Elismeréssel utal a kiadványt bevezető írásomra, amelyben az álhíradatra adott reakcióként értelmezem a képzőművészeti projektet, és egyébként egy tanulmányt is írtam róla a 2021/2-es *Magyar Műhelybe*, ez lett a disszertációm záróanyaga. A *Fictures* kiállítás címe a tágabb értelemben a megtévesztés aktusára, a kitaláltságra, szűkebben véve pedig a narratív prózai alkotásokra használatos „fiction”, valamint a képek sokaságára utaló „pictures” kifejezések kontaminációjával állt elő, és arra a kifejezőmódok önérvényűségét elbizonytalanító jelentésmozgásra mutat rá, amely ezzel a szériával összefüggésben tapasztalható.

13.

Újabb tárlatvezetés Fátyol Zoltánnal és Tamus Istvánnal, akikkel még 2022 végén kezdtünk el közösen dolgozni, majd egy éven át képeket válogatni, miután a MODEM vezetősége felkért, hogy legyek a közös kiállításuk kurátora. A hetvenedik születésnapjuk apropóján megvalósult tárlat negyven évet fed le, és gyakorlatilag két párhuzamos áttekintés, amelyeknek egyésként is működnie kell, ennek az elérése pedig nem volt egyszerű feladat, pláne úgy, hogy egészen más fókuszú életművek ezek – mind tematikus szinten, mind pedig technikailag.

A festőként induló Tamus Istvántól sem a korai, olykor a nemzetközi irányzatokkal is párbeszédbe lépő festményekből, sem pedig a 90-es évek

től készülő akvarell tájképekből nincs kint kép, kézrajzok sem jelennek meg a falon, csakis sokszorosított grafikák (litográfiák, rézkarcok, aquatinták, mezzotintók, de leginkább fekete-fehér és színes linómetszetek), valamint feketére festett posztamenseken itt-ott objektok is feltűnnek. Fátyol Zoltántól sem szerepelnek művek az útkeresés időszakából, a 80-as évekből, amikor még leginkább az alföldi tájképfestészeti hagyományból merítve dolgozott. Jelentős az ő sokszorosított grafikai életműve is, ám ennek a bemutatásáról ugyancsak le kellett mondani itt. Elsősorban a festett táblaképek, kollázsok, asszemblázsok kaptak helyt a falakon, néhány jelentőségtejteljesebb egyedi grafika, vegyes technikájú munka kíséretében.

Hat-hat, az életművek érett pályaszakaszát meghatározó, évtizedeken át jelen lévő problémakör azonosítása után már könnyebb volt a szelekció utolsó fázisa, a befogadói figyelem irányítása a képcsoportok rövid kommentárokkal kísért elrendezése is. A művészlelődőkkel, a református hagyománnyal és a szépirodalmi szövegekkel egyaránt szívesen párbeszédbe lépő, családi és művészteleni élményeket is gyakran megörökítő Tamus grafikáin a referenciális összefüggések dominálnak. A mindig is rendkívül gazdag vonalhálóju, az ábrázolás igénye által uralt képeket az utóbbi időben a több rétegben egymásra nyomott, a káoszól rendet teremtő, önidézetekben gazdag, színes nyomatok váltották fel. Ám még a teljesen nonfiguratív felületekből is alakok tekintgetnek elő, és a címek szintén a formakeresési igényt erősítik fel a befogadóban, az azonosítás felé terelnek, ahogyan az a talált tárgyai esetén is tapasztalható. Fátyol képein alig azonosíthatók a személyes élettörténet eseményeire tett utalások, sokkal inkább az ősi tudás, valamint a gyermeki tekintetben feltárulkozó tiszta látvány keresése, a természettel való kapcsolat visszanyerésének lehetősége foglalkoztatja. Ez nyilvánul meg a különféle kultúrkörökhöz és – gyakran történelem előtti – korokhoz kapcsolódó, világmagyarázatul szolgáló történetek és motívumok újrafelfedezésében, valamint a változatos technikák, szokatlan materiák és kötőanyagok alkalmazásában. A művészet mágikus kifejezőerejébe, médiumi szerepébe vetett bizalom nélkül aligha lehetne képes valaki efféle harmonikus egységet teremteni az eltérő korok és kultúrák, különböző valóságsszintek és létformák között.

Este egy volt csoporttársam levele emlékeztet a tényre, hogy nemrégiben elvégeztem egy irodalomterápiás képzést a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen, mi voltunk az első évfolyam, ebből adódóan

akadtak is néhol fennakadások, problémák. A mostani végzősök már elégedettebbnek tűnnek, az előző félévben tartottam nekik esztétika órát, akkor érdeklődtem afelől, hogy látják a helyzetet. Különböző – pszichológiai, teológiai, pedagógiai, könyvtáros – háttérrel rendelkező, kicsi és jó szellemiségű csoport, a miénk összetétele is hasonló volt. Gál Zsóka, aki pszichológusként képezte tovább magát itt, közben Debrecenből Miskolcra költözött, most küld egy fotót az *Omlásról*, jelezve, hogy éppen olvassa, és felveti, csináljunk közös online csoportot. Elgondolása szerint az első alkalmat ő tartaná a verseim felhasználásával, aztán lenne egy közösen tartott alkalom, majd én venném át a vezetést, persze már mások kortárs szövegeit használva, és utána együtt zárnánk le a folyamatot. A felvetés jól esik, de bizonytalan vagyok, összeegyeztethető-e ez a két szerep, hogy a résztvevők ugyanolyan őszintén szólalnának-e meg a verseimmel kapcsolatban, ha tudják, egy következő alkalmon csoportvezetőként kapcsolódom a munkájukhoz. Vajon a verseken keresztüli önmegfigyelésről nem helyeződne-e át a figyelmük az én életösszefüggéseim megfigyelésére? Nem zárkózom el, csak artikulálok a dilemmáimat, és kérem, hogy térjünk majd vissza erre.

Takács Zsuzsánál érdeklődöm, hogy van. Javul kívül-belül, és hamarosan szeretne is jelentkezni valami bizonyítékkal, írja válaszul szinte azonnal, megnyugtató levelét olvasva már én is békében alszom el.

14.

Marno János hívja fel a figyelmemet egy költészeti YouTube-csatornára, ami eddig elkerülte a figyelmemet. A bevezető beszélgetésből kiderül, hogy Juhász Péter politikus az ellene folytatott lejárató kampányok miatt indított perekből befolyt összeget szeretne volna visszaforgatni abba a közegbe, amelynek a tevékenységének eredményéből – egész konkrétan: a versekből – erőt szokott meríteni a nehezebb élethelyzetekben. Kukorelly Endrét kérte fel, hogy válasszon ki tizenöt szerzőt, akikkel aztán interjút készít, és a költők versolvasásai külön videókban láthatók, a sorozat *Ütközések* címen fut. Kukorelly már itt elmondja, hogy szerinte Marno János a legnagyobb élő költő, a közös beszélgetésükben pedig kedvenceként mutatja be, véleményformálását tekintve keménynek, igazságtalannak, túlzónak, ugyanakkor pontosnak nevezi. Már az is csodaszámba megy, hogy Marno kimozdult a felvétel miatt, a maga fanyar módján brillírozik, de sokkal kevésbé érezni keserűséget a szavaiban így, hogy látom az arcát, hallom a hangját, s nem

csak olvasom, amit gondol. Sokszor tényleg beletalál a dolgok közepébe. József Attilát, aki képes volt a „spontán mimikri”-re – tehát azonnal rácsatlakozni a világ dolgaira –, „megrendítőbb zseni”-nek nevezi Tandori Dezsőnél, ugyanakkor utóbbit tartja a valaha volt legnagyobb magyar költőnek, mert „az irodalomból csinált életet”, a világra a nyelven keresztül csatlakozva rá. Mintha Marno maga is ezen az úton haladna tovább.

Rögtön a beszélgetés elején szóba hozza, hogy az *Alföld* költőversenye miatt az utóbbi időben elmélyedt Petőfi Sándor életművében, újra felfedezte magának. Később, amikor Endre arról érdeklődik, ír-e mostanában, felszakad belőle: „Hááát, ez az alföldes história kedvemet szegte.” Endre a verseny egyik díjazottjaként taktikusan rövidre zárja a dolgot, bal kezét jobbra lendítve jelez: „Oké, erről ne beszéljünk.” Az történt ugyanis, hogy a szerkesztőségi tagok szavazatainak összegzése, a pályázati művekről lefolytatott vita nem Jánosnak kedvezett, és ennek hatására inkább visszavonta a verset, nem hagyva, hogy a tematikus blokk részeként közöljük. A beszélgetés fényében úgy látom, talán a Petőfi életműve iránt felélénkült szimpátiája miatt is érinthette ez ennyire rosszul. De mindeddig nem gondoltam, hogy ilyen mélyen gyökeret vert belé az ügy. Amikor ezt megírom neki, hosszú válaszából megértem, hogy évtizedes – más folyóiratokhoz kapcsolódó – sebeket szakított fel benne az eset. A bezártság sem segíthet sokat, miközben ő maga épp a magára zártságot azonosítja a beszélgetésben a burjánzó Tandori-univerzum eredőjeként. Ami jó lehet az irodalomolvasóknak, nem feltétlen könnyíti meg az író életét.

Endrének rövidesen új regénye jelenik meg, a lapzártához igazodva holnapra ígért belőle egy részletet. Előbb Lakner Dávidnak küldöm vissza a véglegesített interjút, aztán a Vincze Richárd kérdéseire adott válaszokat tisztázom le, utóbbi anyag a *KULter.hu*-ra készül – ez lesz az első, hogy önálló írás jelenik meg itt valamelyik kötetem apropóján, főszerkesztőként tíz éven át kínosan ügyeltem arra, hogy elkerüljem az ilyesmit, de most már mertem örülni ennek a megkeresésnek.

15.

A nap jelentős részét az Aranytölgy Kávézóban töltöm, mert három találkozót is ide szerveztem le mára. Kujbus János a *Határkor* decemberi megnyitója után vetette fel, hogy fussunk össze a közeljövőben. Nemrég egyszer csak arra ébredt, hogy alig bír mozdulni, mert kijött a gerinc sérve, meséli,

és erre egyből kihúzom magam, féltve a saját fájós hátamat. Most lesz ötven éves, és tőlem is magasabb, üti a két métert, úgyhogy már bánja, hogy nem kezdett el sportolni hamarabb. Nyolc és fél éve írtam egy hosszabb esszét a képzőművészeti munkásságáról, amit a tervezett katalógusába kért bevezetőnek, és egy képpel honorálta is a szöveget, ám aztán a kiadvány és így az *Elnyomott és felszínre hozott részletek* című írás sem jelent meg. Már jó pár éve nem tanít, főképp online művészeti platformokon és külföldi galériások segítségével értékesíti a festményeit, mert a fővárosi műtárgypiacon nem sikerült gyökeret vernie. Nyugati országokba egyébként is jobb áron lehet eladni, meséli, és mondjuk egy New York-i vevő még akkor is sokkal megfizethetőbbnek lát egy kelet-európai művészt, ha az szépen megkéri az árat a munkáiért. Az online galériák 30%-ot, a galériások 60%-ot nyelnek be az eladási összegből, de így sem jár rosszul azért. Az olajképeket feltelve, hengerbe csúsztatva juttatja el a vásárlókhhoz. De szerencsére néha azért itthon is van eladás, egy debreceni fiatal orvos például rákapott a dolgaira. Pár éve hírértékű volt, amikor a *Doctor Who* sztárja, a kétszeres Emmy-díjas David Tennant vett tőle képet a londoni lakásába, és egyedüli magyar festőként került be a Lunar Codex projektbe, amelynek a keretében több turnusban időkapuszulát juttatnak fel a Holdra kortárs alkotásokkal. Biztatom Jánost, hogy rakja már össze végre azt az albumot, hátha úgy könnyebb lesz felvenni a fonalat a budapesti galériás közzeggel is.

Miután megjártam a könyvesboltot, Imreh Sándorral folytatódik a nap ugyanitt, háromnegyed órát késik egy DRHE-s vizsgáztatás miatt, de tőle megszokott lezserséggel érkezik, megbeszéljük, hogy a készülő katalógusát érdemes lenne összehangolni a kiállítással. Beszélgetős bevezetővel indulna a könyv, a budapesti Hybridart Space-be tervezett kiállításhoz lehetne kötni a kiadást, el is kezdjük leszűkíteni a szóba jövő képcsoportok körét. Felvetem, hogy az egyik falra kerüljenek azok a fehér háttérbe helyezett, hiperrealisztikus pontossággal megrajzolt – széttegezt, szétgraffitizett – térelemek, amelyekből újraépíthető lenne egy város, ha például falra rajzolt útvonalak köré rendezné el azokat. Ő vetette fel az előbb, hogy akár kurátorként is kapcsolódhatnék a folyamathoz, ám lehet, hogy ezzel a nagy ötleteléssel már túllövök a célon.

Közben a *Debrecen Sun* újságírója, Rontó Judit is megérkezik, nagyon lelkesen, kedvesen kérdez, főleg személyesebb dolgokról. Észrevételezi például azt is, hogy a fotókon nem látta a gyűrűt az ujjamon. Elsősorban a

Két akaratot dicséri, de a *Glaukómából* is kiemel egy szerepverset, amelynél az volt az érzése, mintha egy általa megélt esetet írtam volna meg. Bár a felület nem elsősorban művészeti fókuszú, azért igyekszem ajánlani neki alkotókat, és éppen Imreh Sándor képeire mutatkozik fogékonynak.

Sikerült lefixálni egy verses tárlatvezetést a *Határkorra*. A már nyolcadik éve éppen a MODEM Zöld kilincs művészeti kávézójában működő Versműhely tagjai közül kértem fel hat rendszeres résztvevőt – Bokor Juditot, Gyarmati Dominiket, Horváth Imre Olivért, Szegedi Esztert, Urbán Andreát és Ráday Zsófiát –, hogy írjanak Tamus vagy Fátyol egy-egy képéhez új szöveget, amely ott hangozna el először nyilvánosan. A *Mánia – Csendes stratégiák* című kiállítás apropóján már volt egy hasonló eseményünk, de ennek is öt éve idén.

Ma leadtuk a Parnasszus Kiadónak Pauljucsák Péter kéziratát, végül a *Haláloed nulladik évfordulóját ünnepeljük* cím mellett döntött a szerző – bátor választás. A borítóra Csizik Balázstól kerül majd egy fekete-fehér kép, épp ma jött meg a művész hozzájárulása a közléshez. A *Kortárs Online*-on friss kritika az *Omlásról*, azt írja Petri Flóra, hogy „épp annyira felemelő esztétikai élmény, mint amennyire súlyos társadalmi párbeszéd indítója.” Pontosan elemez, és éppen a *Tizenkét ok* című verset kritizálja meg, amivel kapcsolatban előre sejtettem, hogy felmerül majd kritika, hiszen valóban egy emelkedett hangvételű darab, de úgy képzeltem, segíthet néhány olvasónak, hogy egy pillanatra fellelegezhessen.

Estére Kukorelly regényrészlete is befut, ahogy ígérte, nagy anyagot küld, hajlékonyan kezeli, aztán mennyi jelenik meg belőle. De jó, hogy még mindig van benne rugalmasság, ahogy a modulárisan szervezett szövegegységéből álló regény mondataiban is, azért az a foci csak jelent valamit.

16.

A reumatológián kiértékelést kapok az MR-vizsgálat eredményéről, és bár helyenként komoly elváltozások láthatók a csuklómban és az ujjaimon, megállapítja a doktor, hogy nincs aktív gyulladás a szervezetemben, szóval a régen még fiatalkori reumának nevezett, ma már juvenilis idiopátiás artritiszként azonosított autoimmun betegségre vezethetők vissza. Ha tehát fáj a kezem, emiatt fáj, márpedig ma reggelre épp bemerevedett a mutató és a középső ujjam. A sokízületi gyulladás miatt tizenhárom éves koromban kórházba kerültem, a kezelési kísérletek nem sokat értek, így aztán hamar

lemondtam a kísérleti nyúl szerepéről. Végül valami olyan történt, ami nagyon ritka, a betegség spontán megállt a terjeszkedésben. Azt gondolom, az önismereti munka is kellett ehhez, amely közben – csak úgy mellékesen – sikerült megszeretni a könyveket is. Kár, hogy a csontritkulást nem sikerült kinőni, ezt vizsgáljuk ki legközelebb.

Ma körbe vezettem Balázsékát a *Határkoron*, a kiállítótérbe lépve jött a telefon, hogy az előző napi elektromoshálózat-bővítés mégsem volt teljesen sikeres, meghalt a rendszer a kávézőjában, gyorsan rendezkedni kezd, aztán erőt vesz magán, és a feszültség ellenére is végigsétál velünk a tárlaton, egyre inkább belelazul, érdeklődő és büszke, a vallásos és a családi tematikájú Tamus-képek hatnak rá inkább. Amiatt, ahogy sikerült kikaparni magamnak a dolgokat, kevés embertől kaptam annyi őszinte elismerést, mint tőle, aki közelről követte végig a dolgok alakulását. A művészetek őt kevésbé hozzák lázba, de becsül azért, aki vagyok, és én is őt, azért, aki, nagy utat tett meg a sikerig. Nem értünk egyet mindig mindenben, de figyelünk, segítünk, amikor kell – halkan, türelmesen.

Este edzés, aztán hazaérve elkezdem ledobni a cuccaimat, és már épp a fürdőbe indulnék kiscatyában, amikor csengetnek, általában reflexből kinyitom az ajtót, azt gondolva, hogy Szuszi ért haza, de most szerencsére megkérdelem, ki az. Az új alsó szomszéd, úgyhogy felkapok valamit. Azt mondja, épp tegnap festettek ki, mire ma beázott a plafon, kérdezi, nem folyt-e ki a kádból, a csapból, a mosógépből a víz. Nézeget befele, próbálja ellenőrizni a helyzetet, hogy igazat mondok-e. Valójában nem is mi vagyunk felettük, csak a szomszéd egyszerűen nem nyitott ajtót nekik. A helyzethez képest kedélyes, rácsodálkozik az *Aukció* című táncperformansz melléktermékeként született nagy Gergye Krisztián-festményre, amely az előszobában lóg a falon, megkérdezi, én festettem-e.

17.

Néha irigylem azokat, akik az unalomra panaszkodnak, én gyerekkorom óta el vagyok maradva ahhoz mérten, ahol a dolgaimmel tartani akarok, pedig nagyon igyekszem. A napokban beszereztem és elolvastam néhány tavalyi és tavalyelőtti könyvet. Amikor viszont arra gondolok, hogy az elmúlt hetek pergése közben még csak elkezdeni sem volt erőm legalább egy új verset, mert inkább kínos adósságaim törlesztését választottam, a nem létező pokolra kívánom az egészséget, és a tűz tetejére ezt a megfélemlési

kényszerektől hajtott szemetet, ami még nem is látott nyomdafestéket, de máris meg akar győzni arról, hogy az élet dolgainak egyértelmű iránya van. Végső soron a földi pokolban is lehetnénk, amelynek a közepén – ebben a szövegben bolyongva – égetem el utolsó energiáimat a naplóírás ürügyén.

Elhatározom magam, hogy. Kikapcsolom a telefonomat, aztán rájövök, nincs hozzá megfelelő tisztaság, úgyhogy a fürdőtől indulva takarítani kezdek, ímmel-ámmal, nagyjából, de mégiscsak, legalább. Aztán visszakapcsolom a készüléket, és jön is egy hívás a *Szabadhajdútól*, a Hajdúböszörményi Írótaborról kérdeznék. A főszerző, Papp-Für Jancsi már részletesebben is nyilatkozott nekik, én pedig a megismerkedésünktől indítva mesélek: már egyetemista voltam, egy-két megjelenéssel a hátam mögött, amikor egyszer csak megállt mellettem egy furgon, és kiszállt belőle, hogy szóba elegyedjen velem kedvesen, akkor még zöldség- és gyümölcskereskedőként dolgozott. A HÍR sokaknak lett azóta mentsvára, és mostanában sorra jelennek meg azoknak a fiataloknak a kötetei, akiknek itt kezdődött a kortárs irodalmi szocializálójuk, és még lehetne sorolni a sikereiket.

Na de a nyilatkozat után azért is versírás, és nem hagyom, hogy történjen bármi egyéb, ha mégis, hát nem veszek róla tudomást. Anyámat szólongatom a szövegben megint. Az esőverés és az alattunk zajló felújítás fúrózaja adják hozzá a ritmust, hol együtt, hol pedig váltakozva. Este még az *Alföldbe* tervezett grafikai anyagokról egyeztetek párhuzamosan több művésszel, megnézem Tóth Krisztina versét, hátha beférne a márciusi számba, aztán vissza a saját készülő íráshoz. Összerendezem, tisztázom, rábízva magam a már begépelte sorokra, teret engedek a szabad képzettársításoknak, hagyom, hogy vezessen a nyelv lüktetése.

18.

Sikerült hát szóra bírni édesanyámat, álomban megjelenik, nincs benne semmi rémisztő, és mégis felzaklat ez a találkozás, a helyszín. Öt és fél éve ment el, és utána még évekig gyakori vendég volt az álmaimban. Azt hittem, már túl vagyok a gyászon, de ilyenkor kiderül, hogy talán sosem lesz vége a búcsúzkodásnak, de mit is vártam, apám is megjelenik olykor előttem, pedig már lassan harminc éve, hogy elment. Most a demencia okozta leépülés egy korai fázisában látom anyámat, olyan, mint amikor még nyughatatlanul járt-kelt abban a házban, ahol felnőttem, és ezúttal én is ott téblábolok mellette megint. Amikor felkelek, be vannak merevedve az ujjaim, vagyis csak a bal kezemen az a kettő, ami tegnap is.

A szerkesztői feladatokkal telik el a nap, közben telefonon hívnak – előbb egy budapesti, aztán egy debreceni rendezvény miatt. Az előbbi invitálást gyorsan elhárítom, nem fér bele – a „vidékiesség” előnye, hogy empatikusak az ilyesmivel –, az utóbbi megkeresésnek viszont örülnöm kell. A felvetés szerint áprilisban én leszek a hónap szerzője a Csokonai Színházban, rendeznek nekem egy estet, de nem a társulat tagjai, hanem külsős színészek választják ki és adják majd elő a kedvenc szövegüket tőlem, ha ugyan van olyan. Ha még nincs, hát megkérik őket, hogy legyen. Egyelőre ennyi derül ki. Megtisztelve érzem magam. Eredetileg a költészet napjára tervezték az estet, de két nappal előtte lesz a harminchetedik születésnapom, így inkább akkorra kerül át valószínűleg. Örülök, igen, de mennyivel önfeledtebb lenne a boldogság, ha a tavalyi vezetőségváltással nem kerültem volna le a díszbemutatóra meghívandók listájáról. Az elmúlt években a színház nívódíjbizottságának tagjaként igyekeztem rendszeresen eljárni a premierekre, és senki nem szólt róla, hogy ennyi volt, vége, megszűnik a bizottság, vagy csak rám nem számítanak tovább. Bárhogy is, a *Nincstelene*kre el fogok menni, úgy hallottam, a romániai színészek különösen meggyőző alakítást nyújtanak. A Máté Gábor rendezte korábbi adaptáció nem hagyott mély nyomot bennem, pedig egy-egy vérfagyasztó helyzetet szépen adtak elő az Ódry Színpad fiataljai, csak hát a történet nem tudott életre kelni igazán.

19.

Ma Vámospércs Szuszival. Cukrászda, turkáló, művház – utóbbiban előbb a Fátyol Zoltán Galéria aktuális kiállítását nézzük meg. Az *Ellenpontok és áthallásokon* Kopócsy Judit és Somogyi László Gábor mellett a galéria névadója állít ki, és bár az elmúlt évben a MODEM-es eseményre készülve átnéztünk, leválogattuk együtt vagy ezer művet, itt megint találok olyan munkát, amivel nem találkoztam eddig. Valahol botrányos is lehetne, de a keleti végek képzőművészeti perifériáléte fényében nem olyan meglepő, hogy egy ilyen jeles, jelentős életművel rendelkező művész alig kap figyelmet, elismerést a szakmától. A kiállításon nézelődünk, amikor Korpa Tamás ránk talál, és együtt sétálunk fel a Térey Könyvtárba. Egy vitrinben a város díszpolgári címével kitüntetett költő gyerekkori játékbusza, mellette pici zsebkendő, belevarrva a „TJ” monogram, és ami igazán érdekes, az óvodai jele, egy házikó. Mintha már akkor megpecsételődött volna a sorsa, hogy komoly, elkerülhetetlen feladata lesz az épületek érzékletes láttatásával, a

városi terek bejárásával. Debrecen belvárosában várhatóan le kell bontani néhány öreg cívisházat, hogy megépítsék az utcát, amely majd a nevét viselheti, a költő hagyatékának pedig tavaly óta lakásmúzeum ad otthont, de télen nem lehet bejutni, megfelelő fűtés híján pihen odabent minden. Tamással váratlanul nehéz beszélgetés a rögválóságról, személyesebb ügyekről is. Az önironikus megjegyzések közé csempészve nagy, biztató vállon ragadások. Szuszi nem gondolta volna, én pedig már nem emlékeztem rá, hogy ennyi közös van bennünk egykori csoporttársammal, de talán régen nem is volt még, csak az idő lökdösött bennünket egy felé.

20.

Ez a harmadik hajnal, hogy néhány óra alvás után, teljes sötétségben ébrednek, fájó ujjakkal. Órákon át próbálok visszaaludni, de csak fekszem leszorított szemmel, egyik oldalamról a másikra fordulva, a feleségemhez bújva, majd elhúzódva, a párnát magam alá gyűrve, összegubózva. Aztán felülök inkább, és meditációval próbálom egyenesbe hozni magam, majd a karácsonyra kapott tökből iszogatom a mate teát, a szűrőként funkcionáló fémszipkán át. Újra meg újra felöntöm, és tényleg sokkal frissebb vagyok, mint az előző napokon bármikor. Szerkesztés, versfinomítgatás, levelezés reggelbe, délelőttbe, délutánba nyúlóan. Rendszerezem a letöltésben talált fájlokat, majd feltöltök öt fotóalbumot a szerzői oldalamra, pótolva a sok hónapos elmaradást. A dokumentálási kényszerem vezérel már megint, a rendszeretet. Hogy látja-e bárki is a fotókat, nem különösebben érdekel, ezért nem osztom be egyes napokra őket, kerüljön le a vállamról végre ez is.

Elmegyünk Szuszival az *Erdély művészete a két világháború között* című kiállítás záróeseményére, a Déri Múzeumba, ahol előbb Böhm József mesél az apja által megalapozott kollekciónak a történetéről a díszteremben. Szimpatikus, ahogyan a műkedvelő neurológus önkicsinylő szerepéből át-átcsap a művészettörténészek belátásait is felülírni kész, átlakosult felfedezővé. Az előadás diáiból leginkább Aurel Popp, azaz Papp Aurél festményein akad meg a szemem. Az ezt követő katalógusbemutatót viszont egy provokatív moderátori kérdés elviszi teljesen érdektelen irányba. Boros Judit a pellengérré állított kurátor szerepében végig feszeng, kínos helyzetek követik egymást, sokan felállnak, elmenekülnek. Ki-kiderülnek azért érdekes összefüggések a Böhm-gyűjteményről, a két világháború közti időszak kulturális viszonyairól, érdekes például, hogy a román, a magyar és

a szász kultúrájú művészek egyként kerültek el az eltérő identitású közösségek közti feszültségek megjelenítését, képeik alapján szinte utópisztikusnak tűnik ez az erdélyi valóság. A programot az koronázza meg, amikor egyszer csak a kollekció tulajdonosa válasz helyett – a moderátort lemoderálva – azt javasolja, vonuljunk át inkább a kiállítóterbe.

A kiállítás képei sűrűn követik egymást a falakon, de a sejtelmes megvilágítás ment a helyzeten. A *Júdás* és a *Fiatalság* – Nagy Albert 30-as évek közepi festményei – egészen zavarba ejtőek. A helyenként dilettánsokat idézően maszatoló ecsetkezelés, a naiv művészetből ismerős alakábrázolás a fehér szín szimbolista igényű használatával – egyfelől a középre komponált ostyával, másfelől pedig a galamb és a felhőpamacs alkalmazásával –, a misztériumteremtő-erővel végsősoron rendkívülivé tesz az ezeket a munkákat. Az olasz apától és szerb anyától született Tasso Marchini datálatlan fejkendő női portréja szintén a kiállítás kiemelkedő darabja. Az egyik legjelesebb nagybányai festő lett a művész, pedig harminc évet sem élt. Az erdélyi festők többsége, ha az egyéni színhasználat és ecsetkezelés lehetőségeivel kísérletezett is, láthatóan nem provokálta az alakábrázolás gyakorlatait, kivétele e tekintetben a kiállításon több képpel is megjelenő, magyar apától és szász anyától származó Mattis Teutsch János, aki egyidejűen és alakító módon tudott bekapcsolódni a nyugati avantgárd művészeti vérkeringésbe.

21.

Balmazújváros napfényes télen, beszélgetés apósommal, na meg az anyóssal, aki nem akar emelni a hajvágási tarifán, Szuzsi győzködi, Debrecenben ötször ennyi az ára. Mégis mire költse a pénzt, kérdi ő, mintha már elárasztaná őket, meg az egész rokonságot, sőt, a szomszédságot is a nagy vagyon. Játék Guruval, a házinyuszival, aki nyolc éve van velünk. Kipróbáltuk persze, hogy boldogulna velünk a negyedik emeleti lakásunkban, de szerencsétlen csak reszketett és reszketett. Jobb neki a természet közelében, a csirkék mellett, néha a ketrecből kiengedve futkározhat is, összecsapkodva mancsait. Mostanra valóságos matuzsálemnek számít, egy zárószinti lakásba elzárva aligha élt volna ilyen sokáig. Na meg itt van Bogyó, a vizsla, akit nemrég emlőrákkal műtöttek. Amikor kiengedjük, már ereje teljében ugrál körül bennünket, sétálni indulunk. Ugatás nélkül vonul el a kerítésnek rohanó társai előtt, és még a macskát is elintézi egy megfeszült szusszanással. Régen mintha nem lett volna ennyire fegyelmezett, öregszik

ő is, fárad, már csak ritkán rángat el jobbra-balra. Amikor hazaérünk, apósom a *Sivatagi show* című természetfilmet nézi, amely éppen ötven éve jelent meg. Jamie Uys rendkívül humorosan, történetyszerűen, az állatokat a narrációval is antropomorfizálva mutatja be a Kalahári- és a Namib-sivatag élővilágát. Az pedig, ahogy az afrikai őslakosok a törzs gyerekeit okítva utánozzák a különféle élőlényeket, lenyűgözően mutat rá embervoltunk leglényegére. Az utánpótlás persze sok fajnak eszköze a táplálék megszerzésében, a veszélyek elkerülése vagy a társas kapcsolatok megélése során, de az ember a tanult mintákat kiegészítve, a szimbolikus gondolkodáshoz folyamodva, nagyon komplexen viszi ezt tovább a rítusokban és helyezi át művészi szintre, vagy legalábbis szereti ezt hinni magáról.

22.

Napközben katalógus- és folyóiratszerkesztés, aztán tárlatvezetés a *Határkoron*, nemcsak a tömeg, de az átlagéletkor is feleződik a korábbiakhoz mérten. A Versműhelyhez köthető csapat egy része és néhány kedves hallgatóm is eljön – a Fátyol-művek valamivel többeket ragadnak meg. Néhányan beülünk a Good Bárba, ki-ki beszámol legfrissebb kudarcairól-sikereiről. Van, akinek éppen elutasították a kéziratát vagy épp a Móricz Zsigmond irodalmi ösztöndíjat nem sikerült elnyerni, de jó hírek is akadnak szép számmal. Ráday Zsófi mostantól a versrovatot viszi a *Nincs* online folyóiratnál, biztatja a társaságot, hogy küldjenek verset. Gyarmati Dominik arról mesél, hogy olvasókört alapított a doktorira még csak készülő tehetséges debreceni bölcsészekkel, ahol szép- és szakirodalmi művek kerülnek terítékre szavazás alapján, valamint épp újraéleszteni készül a LÉK Irodalmi Kört, amely a Debreceni Egyetemre kerülés után egy ideig nekem is közegül szolgált. Tavaly lett volna negyed évszázados a kezdeményezés, de egy pár éve elhalt teljesen. Horváth Imre Olivér felveti, hogy csinálni kéne egy rave poetry estet, erről eszembe jutnak azok az idők, amikor még bátrabban kísérleteztünk ilyesmivel, idén tíz éve az *Irodalom és techno* című eseménynek, ahol elektronikus zenei előadókkal kooperálva olvastunk fel a MODEM belső kertjében, a teret áthangoló fényfestés kíséretében. A városra nagyon ráférne, hogy gyakrabban legyenek ilyesféle progresszívebb történések – ha nem hajlik, ami merev, hát hadd törjön. A Versműhely tagjai szépen szerepeltek a Panodyyssey tavaly év végi pályázatán is, a száz-tízennyolcból összesen tizenkilenc résztvevőt választott a rövidlistára a

zsúri, közülük négyen a csapatot erősítik. Ráday Zsófi végül második lett, emiatt ő lesz a *Változások követése* estsorozat következő vendége a Malter bárban. Mindig egy-egy Versműhely-tag kerül központba, legutóbb Papp Gréta *Lepcsételt szobák* című debütáló verseskötetének a megjelenését ünnepeltük meg így. A MODEM Zöld kilincs művészeti kávézójában tartott Versműhely-alkalmakat viszont általában nem kötjük apropóhoz, itt az előre elküldött, majd kivetítés mellett felolvasott szövegekre érkező építő visszajelzéseké a főszerep.

23.

Katalógusszerkesztés már megint, most a MODEM-ben üldögélve, közösségre. A végére érni olyan megkönnyebbülés, hogy majdnem sikerül összetörni egy MacBookot az összetolt kávéházi asztalok széthúzásakor. A pedáns rendszeretnek megvan a maga veszélye. Szerencsére az esés ellenére működőképes marad. Egy terjedelmes Paul Murray-novella javított verzióját nézem át megint az *Alföld* nyári világirodalmi összeállításába, a *Sajnálatos eset* egy könyörtelen étteremkritikus különös története, Gula Marianna fordította le.

Meghallgatom Kovács Edward tárlatvezetését a *Határkoron*, szokásához híven izgul az elején, és igaza van, én is szívesebben állok ezen az oldalon, ahol most vagyok, figyelve arra, hogyan irányítják a figyelmemet, és a figyelem kalandozását is akár, még akkor is, ha közben feltűnik, egy-két Tamuskép elmozdult a falon. Képek, amelyekre egy nappal korábban gyanútlanul mutogattam én is tárlatvezetőként. Most alig várom, hogy a társaság arrébb vonuljon, és a látóhatárukából kikerülve megigazíthassam sorban őket, persze a teremőrök engedélyével. A program végén odalép egy idős hölgy, és megkér, hogy dedikáljam neki a leporellót, a bronzos részre írok, nem látszik jól, kér, hogy a fehér felületre is legyen szíves. Közben Szuszi *KineDok filmklubot* tart az AKE-ban, *A magunk módjára üvöltönni* vetíti, amelynek Kassák Lajos életműve a tárgya, kapom az SMS-t, hogy tudom-e, hogy száz évvel előttem született. Ő éppen nyolcvan évet bírt, ezzel most én is ki tudnék egyezni, ha a csontjaim is jól bírják addig. Némely képeken az öreg Kassák zavarba ejtően hasonlít Marnóra, csak ki kell takarni a hátrafésült hajkoronával avangárdul kiemelt hatalmas homlokát.

24.

Mint hegyről alázúduló langyos víz, hóval fedett szűkös utakat felszántva, titkos járatokon, csatornákon keresztül áramolva érkezem meg váratlanul egy ház alagsorába, és elkezdem bejárni az ismeretlen szobákat, hogy megtaláljam anyám gyilkosát. A bosszú képei nincsenek meg, csak az, ahogy aztán egy arcot nézek. Valaki olyanhoz tartozik, akinek a rokonát bántottam, de legalábbis ez volt a terv, ezzel akartam fordítani az idő folyamán, visszavezni a még meg nem történtség partjaira. Nem sikerült. Ez a lány, aki egy tinédzserkori barátomra emlékeztet, azt mondja, nincsen semmi baj, és én a vállára borulva megbékélek az ölelésben. Pedig középiskolásként nem voltak lánybarátaim, nem is hittem, hogy lehetnének.

A Karakter 1517-ben találkozunk Papp-Für Jancsival, régen láttuk már egymást, lemaradtam a TikTok-karrierje beindulásáról is, majdnem egymillió lájkot és nyolcvanezer követőt gyűjtött össze egy év alatt – a csatornán előbb azt mesélte el, hogyan fogyott le negyven kilót, majd áttért a főzős tartalmakra. Mostanában épp egy gasztronómiai tévéműsor miatt járkál fel Budapestre, de a felvételek csak később kerülnek adásba. Gondolkodik egy irodalmi szakácskönyvön, de valójában a versek érdeklik igazán. Mindennapjaiban a gyerekekre koncentrálni, jó apaként szeretné teljesíteni minden kívánságukat, így két év alatt alig hét szöveget sikerült írnia. A napokban küldte el a válogatáskötetbe szánt anyagokat, de egyelőre csak az új versekkel foglalkozunk, némelyiken érezni a szakácskodás hatását is, amely friss ízt tud adni egyes soroknak. Heti ötször főz otthon, és két videót tesz közzé. Már nem is győzi követni a hozzászólásokat, és számtalan promócióra felkérő megkeresést kap, de azt mondja, direkt hirdetések nem hajlandó elhelyezni a videóiban, legalábbis egyelőre nem.

Avaakum, avagy az orosz egyházszakadás – Márton László szórakoztatóan örült drámájával dolgozom, sok órát elszöszölök azzal, hogy formailag előkészítsem tördelésre, de ez is majd csak nyáron jelenik meg, szokás szerint a júliusi számban.

25.

Kaptam egy felkérést a Szépirók Társaságától, akik évente két szerzőt jelölhetnek a *Versopolis* nemzetközi projektjében történő részvételre, amelynek az elsődleges hozadéka, hogy angolra fordítanak körülbelül háromszáz sornyi verset, másfelől pedig jó eséllyel partnerszági fesztiválmeghívások is érkeznek, amelyek további fordításokat hozhatnak magukkal.

Indul a *Magyar Filmszüret* Debrecenben is, nyitóeseményként *Magyarázat mindenre* az Apolló moziban, majd beszélgetés. Az alapsztori jó, sokat elmond a szavak és szimbólumok erejéről, a kisajátításukban rejlő lehetőségekről, a velük gerjeszthető feszültségről. Egy szülei előtt kifogást kereső érettségiző fiúról szól, akiről elterjed, hogy azért nem engedték át a történelemérettségin, mert kokárdát viselt. Az apja az orvosának, az orvos a taxisának, a taxis a fodrászának pletykálja el, amit hallott, mígnem a sztori eljut egy leleményes fiatal újságíróhoz, aki felfedezi az esetben a kitörési lehetőséget. A kreált ügyet a kormánypárti média gigantikusra duzzasztja. Korrekt látélet a polarizált magyar valóságról, csakhogy olykor éppen a hétköznapokat átszövő szólások újramondásától, a bevesődött sztereotípiák működtetésétől válik didaktikussá a film, legalábbis én azt hiszem, hogy Reisz Gábor előző két munkája – a *VAN valami furcsa és megmagyarázhatatlan* és a *Rossz versek* is – mélyebbre tudott tekinteni, lényeglátóbb volt. A két és fél óras, egy idő után el is fáradó, de a kórusműveknek és az operatőri munkának hála helyenként igazán felemelő jeleneteket produkáló alkotás után a főszereplő srácot kérdezi az egyik debreceni médium szerkesztője. Először úgy érzem, mintha a moderátor a médiakritika okozta zavarában kerülne el a kisköltségvetésű film központi kérdéseit, de aztán, mikor nagy szívdobogások közepette a közönség soraiból elkezdem megfogalmazni, hogy nyilván ideális esetben tizennyolc-húsz évesen nem kell közéleti kérdésekkel foglalkoznia az embernek, de mégiscsak kíváncsi lennék, hogyan hatott a főszereplő gondolkodásmódjára a film, Adonyi-Walsh Gáspár sejtelmes félmosollyal az arcán azt mondja, nem érzi magát elég tájékozottnak ahhoz, hogy állást foglaljon ilyen kérdésekben. Szuszi szerint kár ezen meglepődni, hiszen az SZFE rendező szakos hallgatójaként aligha remélhet bármiféle támogatást a jövőben, ha elkezd ilyesmiről nyíltan nyilatkozgatni, és ezt valószínűleg tudja ő is nagyon pontosan.

26.

Egy alternatív Térey-emlékhelyen vagyok, könyvespolcok közül sétálok át egy kisebb helyiségbe, ahol az egyik falat metáloposzterek töltik meg, alattuk ágy, az ágyon gyerek ugrál, körülöttünk kinyitva tátonganak a sötét szekrények. Csak ennyi marad meg az álomból, mire felkelek.

Egész nap szerkesztenem kell, de mivel megérkezett végre a doktori tanácstól a két opponensi vélemény a disszertációmról, ezekkel is foglal-

kozom kicsit. Az egyik bíráló szerint már-már „emberfeletti” az elvégzett munka, de a szöveg átolvasása is ahhoz közelített, jegyzi meg humorosan Horányi Attila. Képmelléklettel együtt négyszáz oldal, és ha most hozzányúlnék, írnám át és tovább megint. Pozitív kicsengésű, értékelő visszajelzések, úgyhogy most már lényegében csak újabb védési időpontot kell kitűzni, ami mind az öt bizottsági tagnak megfelel, na meg kellő átgondoltsággal reagálni a komplex felvetésekre. Ha annyi huzavona, halasztgatás, megcsúszás után is, de a végén, úgy néz ki, tényleg doktor leszek. Édesanyám milyen büszke lenne most, hát még az írni-olvasni sem tudó, de annál csodálatosabb nagyapám, aki azt mondogatta mindig, hogy „amit megtanulsz, azt senki nem veheti el tőled”.

27.

Éjszaka friss verseket kapok egy fiatal költőtől, aztán a reggeli órákban, mielőtt felébredek, látszólag sütögetni készülünk vele közösen, előbb ő lögyböli ki az olajat a saját cipőjére, aztán én borítom le az egész nadrágját. Váltogatyt keresek neki, a piszkosat pedig kézzel síkálom tisztára. Egy macska bujkál a spájpzorcra rakott élelmiszerek között, amit eddig nem vettünk észre. Miközben kutakodom, talán a mosószer után, arra gondolok, hogy láthatatlanná válva ő csinálhatta ezt az egész felfordulást, és nem is mi voltunk ügyetlenek.

Üldögélés, kínlódás hajnaltól éjszakáig a következő szemeszter óraterveinek összerakásával, szakadatlan küzdelem az egyszerűsítésért – a kényszeres teljességre törekvés ellenében. A legnagyobb kérdés, hogy a kínai hallgatókkal, akik valahogy eljutottak az utolsó félévig, mégis hogyan fogunk beszélgetni a kortárs magyar irodalomról, amikor sokszor még egyszerű, hétköznapi témákkal kapcsolatban is annyira nehezen nyilatkoznak meg.

28.

Ma pályázatírás, mert mi mással is telne a vasárnap, délután fellélegzőképp sétálunk egyet a napsütésben – Szuszi a tavasz illatát érzi erősebbnek, én a téli szeleket.

29.

A Fátyol- és a Tamus-katalógus is nyomdába adva, kurzusleírások időben elküldve. Szuszinak a fülébe ültették, hogy egy lány a munkahelyén azt mondta, nem is annyira szép, és most ezen kattog, hiába minden ellenérv, a szépségében gyönyörködők hada, a férje határozott állásfoglalása. Mintha egy nem tetszés maga volna az összes elismerés meghazudtolása. Mintha minden bántó szót az igazmondás vágya vezérelne, pedig.

30.

A zárószinti lakásunk ablakából figyelem, ahogy a szemben lévő négyemeletes mögül kék-piros sávok díszítette hatalmas cirkuszi sátor nő elő – kacagtató, ívelt libegéssel tornyosul az ég felé. Hangos szó ébreszt, Szuszi interjút készített az álmában valakivel, derül ki, ahogy megszólítom, majd elcsendesülve alszik tovább, én pedig lehunyt szemmel figyelem a sötét és észrevétlen komédiáját, kutakodva az elfelejtett részletek után.

Szégyen vagy sem, agyzsibbasztásképp mostanában szívesen nézem az *Észbontók* című műveletlenségi vetélkedőt, amelyben a hírességeknek azt kell megtippelni, vajon az „észbontók” a felsorolt lehetőségek közül melyikre tippelnek, vagy ha nincs megadva számukra több opció, maguktól tudják-e a választ. Spoiler: a statisztika szerint nagy eséllyel nem. Ma az ebédem mellé megint ebből a szellemtelen táplálékból falatozom. Az egyik kérdés arra irányul, melyik kontinensen van Debrecen, és az anya-lánya páros végül arra jut, hogy „a nyugatin”. Azt ugyan nem tudják megmondani, hogy Európában élünk, de legalább a Virágkarnevált ismeri az egyikük. Éljen hát a giccs, ha másra nincs esély. Pedig lehetne itt gyönyörködni a hétköznapi dolgokban is, mint ahogy azt a ma tizenkilenc éve elhunyt Tar Sándor *Kis bűneink* című novellájának hőse teszi: „Dezső, ha Debrecenben jár, mindig elmegy az Unió áruház épületéhez, ott valamelyik sarkon hegedül egy szomorú, vak ember, hegedútok fekszik előtte a járdán, abba dobálják neki a bánatpénzt. Kivéve Dezsőt, ő nem dob semmit, pedig ő is bánatos, csak nézi ezt az idegbeteg forgatagot az üvegfalhoz támaszkodva...”

A debreceni Rotary Clubnak tartok tárlatvezetést előételképp a vacsorához. A kiállítótér elejében fogadás várja őket, miután végig értünk, és ez bizony láthatóan többeket is érdekel, mint amit én mondok. Ezúttal fordított sorrendben, a Tamus-munkáktól indulunk el, jobbra, a Fátyol-képek irányába. Néhányan lemorzsolódnak, sokan trécselni kezdenek, ami nem

esik jól, de a hangtechnikának hála az egész kiállítóteret betöltik a mikrofonba mondott szavak, így azzal nyugtatom magam, hogy nem csak az épp fegyelmelzeten figyelő tekintetekre lehet hatással, amit megfogalmazok. Próbálok általánosabb szinten reflektálni a képcsoportokra, kevésbé vesze el a részletekben, a végén pedig megköszönöm a figyelmet, vagyis azt, ami abból maradt. Akik kitartottak, ezen elmosolyodnak. A debreceni klubvezető, Ármós Róbert Károly mesél a nemzetközi humanitárius közösségről. A korombeli vállalkozó invitál, hogy jelentkezzek én is, háromszázezer forint az éves tagdíj, és ezen kívül még egy-egy konkrét célra is gyűjtenek, megszavazzák, hogy éppen mire érdemes. Elvárás a makulátlan előélet is – például kizáró ok a válás vagy a nyilvános politikai állásfoglalás. A tagság nagyobb része túl az ötvenen, de vannak fiataloknak szóló diákcsereprogramjaik – hát ezért hallottam a tárlatvezetés közben, hogy angolul beszélget három fiatal. Kiderül, hogy a Rotary Clubhoz köthető az átmeneti otthonokban élő gyerekek mentorálásával foglalkozó Láthatatlan Iskola is, amelynek az Alternatív Közösségek Egyesülete ad otthont, ahol Szuszi dolgozik.

31.

Ma jött a hír, hogy megjelent az *An unseren Grenzen haben wir Angst – Emigration aus Ungarn* (Félünk a határainknál – Kivándorlás Magyarországról) című német antológia, amelyben a világ számos táját megjárt kortárs szerzők szövegei kaptak helyt, sokan közülük most is külföldön élnek – Domonkos Istvántól Kun Árpádon át Szeles Juditig és Kalász Orsolyáig. A címadó sor Tóth Krisztinától származik, tőlem pedig két szerepvers olvasható itt Dallos Emese fordításában, a *Vor der Auswanderung (Költözés előtt)* és a *Költözés után (Nach der Auswanderung)*, amelyek magyarul nem jelentek meg. Régóta készül a könyv, én négy éve adtam le az Ausztriában élő Lesi Zoltán szerkesztői felkérésére írt monológokat, és őszintén szólva már nem számítottam a megjelenésre, így most meglepetésként ért a hír. A dizájnos, fehérből pinkbe átúszó betűsört hordozó, türkizszínű borító kifejezetten ígéretes, a magyar könyvpiacra uralkodó trendektől teljesen idegen irányt követ. Itthon nagyítóval keresgélve sem találni hasonlóan korszerű, elegáns címlapot. A kiadvány elsősorban versek és novellák egymás mellé rendezésével mutatja be, hogy irodalmunk milyen sokrétűen foglalkozik az emigráció témájával, ami nem is olyan meglepő, figyelembe véve azt, hogy több mint hétszáz ezer elszármazott magyar él külföldön.

Gyöngy Dániel barátom érkezik egy kávéra, tegnap lett negyvenkettő, de letagadhatna tíz évet is. A hasára mutat, puffad a laktózérzékenység miatt, úgyhogy nem kér tejet a kávéba. Felköszöntöm egy kis ajándékkal, beszélgetünk. Megcsinálta Fátyol Zoltán honlapját, a táncra kevés ideje jut, neki is indul a tanítás rövidesen, az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen, a Média és Design Intézetben dolgozik, jó közeg, szereti. Eredetileg informatikusként végzett, de most a filozófia szakot csinálja Debrecenben. Reggel épp Bugár Istvánnál vizsgázott, aki ugyan sosem lazázza el a dolgokat, de vele ma nagyon rendes volt. Szerettem én is az óráit annak idején, az antik és a korakeresztény filozófia lenyűgöző ismerője, még másod- vagy harmadévesként megvettem *A szent öregek könyvét*, amelynek a fordítását ő lektorálta, és aláírtam vele, dedikációjában jó utat kívánt az írói pályámhoz, igaz a szó mellé még kérdőjelet írt. Nem volt az a megközelíthető típus, akivel csak úgy trécselni kezd az ember, de a tudása mindig lenyűgözött, és jól esett pár szót váltani vele az órán kívül is.

Telefonos egyeztetés Owen Gooddal, arra jutunk, hogy az angol nyelvű könyv tekintetében három ciklusban lehet érdemes gondolkodni majd: válogatás a *Rítusból*, az *Omlásból* és a most már öt éve készülő anyaverses kéziratból. Hátha a *Versopolis*-projektes anyagra és a már lefordítottakra építve összejöhet valami, persze ez még mindig csak távlati terv. A szövegek szelektálása közben rájövök, hogy az a háromszáz sor valójában nagyon kevés, mondjuk tizenöt rövidebb vers, de nem baj, egy lépéssel előrébb leszünk megint.

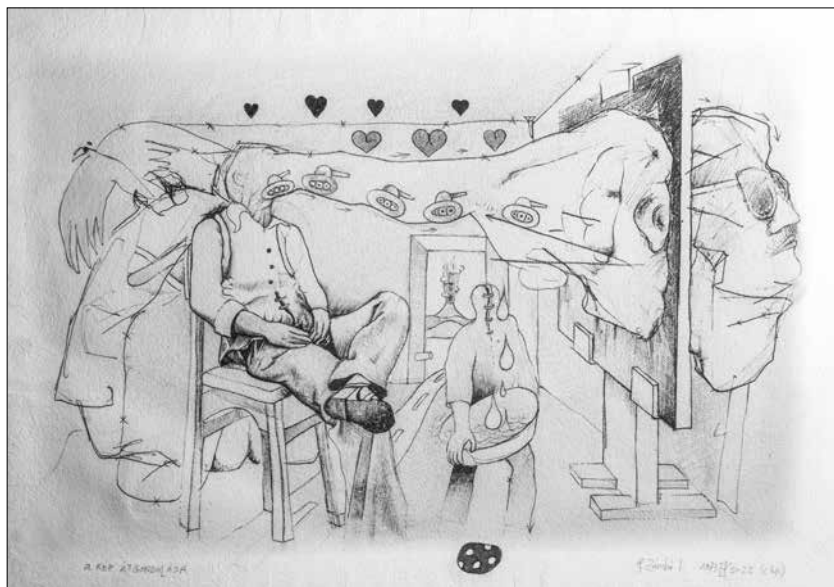
Próbálok közben végleges állapotba hozni *Az ember-állat kapcsolat perspektívái* című konferencián tartott előadásom szövegét, ez is csak egy – kimetszve újabb részekre bontható, tovább aprózható – alfejezet a doktori-ból, úgyhogy a legtöbb idő a megfelelő formai követelményekhez igazítással és az elemzett művek reprodukciójának szerkesztésével telik el. Jó lesz már túlesni a védésen is tavasszal végre, nem mintha különösképp motiválna a titulus, vagy akár az oktatói-kutatói pálya maga, de ezen az úton tötyögve előre mégiscsak könnyebb a művészet közelében maradni, még írni is néhanapján, mintha valami teljesen mással foglalkozna az ember.

Éjszaka Szuszi átéli, ahogy meghalok, zaklatottan ébred, de aztán lenyugodva visszapilled a folytatásba, betuszkol a kocsiba, hazavisz a szüleikhez, meggyőzik, hogy már nincs mit tenni, árad a bűz a járműből, hátranéz, látja, hogy rohad az arcom, el kell engednie, majd felébred megint, aztán

vissza az álom közepébe. Ott van, ahol most mi vagyunk, az igazi testünk, és nem bírja elviselni a hirtelen támadt magányt, hogy nélkülem kell leélni az élete hátralévő részét. Ha tudná az igazat, megkönnyebbülne. Amikor ez történik, már szinte kész az anyaverses kötetem, és most neki kell lezárni a folyamatot, de nem tudja, hogy kezdjen neki. A temetésen tömeg, de csak egyetlen költő barátom érti meg, csak ő tud olyat mondani Szuszinak, amitől úgy érzi, mégsem maradt teljesen egyedül ezzel a viselhetetlen fájdalommal.

Nincs olyan, amit élénkebb érdeklődéssel várnék, mint a határtalanba tekintést, amit a befejezés ígér. Csak azt kívánom, hogy legalább akkor – abban a tökéletes pillanatban – ne vonja el a figyelmemet semmi más.

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: A kép átgondolása 1973-2022

Februári egymondatok

Február 1.

Hidegfront jött; eső és szürkéség. Az alattunk lakó néni reggel óta hisztériásan zokog. „Életallergiás”, mindenre érzékeny. Nemrég temette el a férjét. Túl a kilencvenen, egyedül maradt egy belvárosi lakásban. Már veszekednie sincs kivel, pedig az előrejelzések szerint nehéz nap vár a frontérzékenyekre.

Helló február! – hóvirágos giccsképek és szívecskés grafikák futnak a Facebookon.

Február 2.

Egy roppant szórakoztató vita bontakozott ki a közösségi médiában a Kincskereső kisködmön kapcsán arról, hogy jó-e 10 év körüli gyerekeket traumatizálni ilyen nyomasztó irodalommal. Bogyóésbabócások csaptak össze Harry Potter-fanokkal, konzervatív „nyelvművelő” szülők a „libsi” értelmiséggel. Mintha ez is valami harcos politikai mérkőzés lenne, amit meg kell nyerni valakinek, és csak egy igazság létezne. (Remélem, hogy nem a rózsaszínű pónik győznek.)

Nem tagadom, annak idején, az én lelkivilágomnak sem esett jól a Kincskereső „torokgyíkos” része. Sőt, visszagondolva más könyvek sem. Szinte mindig sírtam a Cinege cipőjén, de Csipike is rendszeresen megríkatott, mert gonosz lett. Az viszont biztos, hogy traumatizált nem a Móricz-szövegektől lettem. Néhány matektanár hatékonyabb munkát végzett e téren...

Február 3.

Ha szombat, akkor délelőtti kávézás és lézengés a piacon! Tél végén mindig kevés az árus és a portéka. A zöldségek, gyümölcsök elfogytak, a maradék rohad, vagy pudvásodik. A dió kilója 5000, de legalább még egészséges agyvelő formája van. Veszek 40 dekát... a sárgabaracklekvárt a farsangi fánk helyett inkább a zserbó tészájára kenem.

Február 4.

A globális felmelegedés egyik pozitívuma, hogy egész évben bicikliszezon van. Frissítő 32 kilométeres tekerés a gyér napsütésben. „Tavaszi szél vizet áraszt” hangulatom lett.

Február 5.

Önmagamat szerkesztem. Egészen pontosan a blogom cikkeiből egy leendő kiadványt (ha összejön). Online-ból offline-t; vagyis hagyományos könyvet. Több mint tíz év anyaga, végtelennek tűnő szövegek, több ezer fotó. Kemény munka, majdnem tudathasadásos állapot. Előjött a szerkesztői szigor, közben a szívem szakad meg, hogy mennyi minden nem fér majd el a kötetben. Milliónyi emlék, érzés kavargó a fejemben, lelkemben. De kíméletlen vagyok, mert ennyi év után már látom, hogy hol terjengős a korábbi szöveg, hol van felesleges duma, ami anno valamiért fontosnak tűnt. Eddig nem is nagyon gondoltam bele, hogy egész más online térben mozogni egy kulturális/utazós bloggal, mint nyomtatásban. Az előbbinél bejegyzések követik egymást random, most meg szerkezetet, keretet kell adni egy könyvnek. Muszáj tömöríteni és időnként „húzni magamból”. Úgy látszik eljött az idő(m), hogy önkritikát gyakoroljak.

Február 6.

Szerveződik egy képzőművészeti terepasztal-beszélgetések elnevezésű előadássorozat. Miután a NAT-ból kivezették a művészettörténetet, sokan felháborodtak (és felbátorodtak), teljes joggal. Nagyon vicces ez a terepasztal név, de az is, hogy Utóvéd a program fő címe, mondván hogy „a visszavonulást utóvéd-csapatoknak kell biztosítania, nehogy minden elveszzen”. Nem gondoltam volna, hogy a művtöréből egyszer valamiféle underground dolog lesz (ráadásul az előadások helyszíne is a Club PopUp Underground). Olyan '80-as évek feelingje van az egész kezdeményezésnek. Drukkolok nekik, írtam is egy kis beharangozó cikket.

Február 7.

Ma egy múzeumi rendezvényen voltam, ahol bemutattak egy restaurált festményt Apponyi Albertről, melyet Laczkó Gyula helyi festőművész készített 1933-ban. A kép a kommunizmus alatt évtizedekig a múzeum-épület padlásán kallódott feltekercselve, elfelejtve. Véletlenül akadtak rá a

ház közelmúltbeli felújításakor. A bemutató közben eszembe jutott, hogy gimnazista koromban voltam egy diákújságíró-táborban Kaposváron, ahol megismerkedtem Apponyi Albert ükunokájával. A velem egykorú lány szintén nagyon érdeklődött az újságírás iránt. Mint kiderült, felmenői közül többen is ezt a szakmát űzték.

Vicc, de mire hazaértem a rendezvényről, Anyukám küldött egy fotót annak az újságnak a címlapjáról, amit a kaposvári tábor végén készítettünk. Éppen kerestem valamit, és közben rábukkant erre is. (A közeli hozzátartozóim szerint van hajlamom boszorkányságra.)

Február 8.

Néhány hónapja elkezdtem olaszul tanulni. A mai órán az allegro (vidám, élénk) szó kapcsán sikerült eljutnunk egy olasz indie-pop zenekarig. A nevükön jót szórakoztam: Tre allegri ragazzi morti (Három boldog halott fiú). Úgy látszik az olaszok az alternatív „szomorúzenébe” is csempésznek valami dolce vita-t. De persze a névről rögtön eszembe jutott ef.Zámbó István képzőművész is, akivel nemrég beszélgettem egy kiállítás kapcsán. Hiszen neki meg Happy dead band-je volt. Lehet, hogy az olasz banda dadaista is egyúttal? Ha már a YouTube-on kóboroltam olaszóra után, rákerestem az Allegro Barbarora. Egy nagyon érdekes felvételre akadtam a '80-as évekből: Lendvai Ernő zenetörténész, zenetudós, és felesége, Tusa Erzsébet zongoraművész egy 1942-ből fennmaradt filmfelvételt próbáltak „szinkronizálni”. A hangsáv nélkül megmaradt filmtekercsen Bartók Béla az Allegro Barbarot játszotta, és a két magyar zenei szaktekintélynek a kézjáték alapján kellett túpontosan visszaadni Bartók-játékát; analizálva a mozdulatait. Hát, majdnem megbukott a projekt, pedig látszólag gyerekjátéknak tűnik.

Mindebből az látszik, hogy egy átlagosnak induló, csütörtök reggeli olaszórából nagyon különös zenei kalandozások lehetnek. Ha már egy dalamos nyelvről van szó.

Február 9.

Szép nap ez a mai: végre elbontják a jégpályát a főtérről! Tudom, hogy sokan szeretnek korcsolyázni az adventi vásár alatt, de számomra valamiért iszonyatosan nyomasztó ez a jégpálya. Klausztofóbiám lesz, ha ránézek. Biztos azért, mert a tér eleve túlszűfolt, a karácsonyi időszakban ez hatványozódik. A pálya dizájnját igénytelennek találom, az egész olyan, mint egy

nagy és fölösleges bútordarab a szoba közepén (vagy szélén, de ez mindegy is). Állandóan kerülgetni kell. Most végre kiszabadulunk a jég vizuális fogságából! A bontást minden évben amolyan télűző rítusként élem meg.

Február 10.

Mind a ketten lemondtak... de nincsenek illúzióim...

Február 11.

A kitartás és a konokság kevés ahhoz, hogy egy ember megművelje Dánia kietlen lápvidékét. Persze vannak részsikerek, hiszen a krumpli szinte bárhol megterem. Viszont az emberi lélek sivárságával, a hatalmi gőg okozta jellemtorzulásokkal, na és a sztereotípiákkal a talajnál is nehezebb kezdeni valamit. Szinte megművelhetetlen terepre téved, aki megpróbálja.

Rég láttunk ennyire kegyetlen és ennyire emberi filmet, mint A fattyú. Mads Mikkelsen-nél pedig nem is találhattak volna jobb főszereplőt. (A mozi után muszáj volt innunk valami „erőset” a nyomasztó álmok ellen.)

Február 12.

Nagyon régen volt olyan nap, hogy nem a kormányzati kommunikációs gépezet tematizálta a közbeszédet.

... a partizán szó új értelmet nyert...

Február 13.

Mérni kell az olvasói igényeket, minél több adatot be kell gyűjteni a felhasználóktól, hogy kedvezni tudjunk nekik. A keresőmotoroknak tetsző szöveget (tartalmat) kell szolgáltatni. Olyan témákról kell írni, amikre korábban már sokan kattintottak, stb., stb.

Egy szakmai találkozón ültem reggel, hallgatva a fenti „varázsigéket” a hatékony újságírásról. Sok újdonság persze nem volt benne. A lényege számomra röviden az, hogy ha gagyit kérnek, gagyit kell adni, mert így tudjuk növelni a weboldalunk (és a hozzá kapcsolódó social media oldal) nézettségét, ismertségét. Vagyis a cél „a szellemileg minél lejjebb lenni” állapot elérése – teszem hozzá magamban. Erre az előadó még rá is tesz egy lapáttal: „Lehet azért mást is ajánlani az olvasóknak, például ha eddig többnyire sportot néztek, ajánlhatunk nekik egyszer-egyszer kultúrát is, hátha... aztán ha nem, hát nem.” Szerintem meg csak azért is! Bár lehet, hogy ez már tényleg szélfalcom-harc.

Azért felháborodtam kicsit ezen az ülésen, mert az fel sem merült, hogy a sajtónak valamiféle értékközvetítő szerepe is van. A műfaji sokféleségről, az újságíró kreativitásáról, egyéni stílusáról, a kritikai észrevételekről és azok minőségi megfogalmazásáról meg már nem is beszéllek.

Február 14.

Bálint-nap. Valentin-nap. Nem giccses formában, de azért mindig megünnepeljük Istókkal. Bórkóstolás tárlatvezetés a múzeumban, Bussay Dorottya borással. Majd könnyed vacsora: brokkolis pad thai tészta, grillezett lazac. Desszertnek csokoládé trüffel. Az egyikben meglepetés robbanós cukorka volt elrejtve, mintegy „fűszerként”. A gourmet- és a retró íz keveréke egészen feldobta a hangulatomat. Nem gondoltam, hogy a Kádár-korszak egyik kedvelt édességét egy 21. századi gasztro bár Valentin-napi menüjében látom (pontosabban érzem) viszont. Ezután ne legyen szerelmes az ember a multikulturalizmusba...?

Február 15.

Művészettörténet underground. Sok jó ember kis helyen is elfér. És jó sok ember érdeklődik a művészetek iránt, ha az nem hivatalos helyen van.

A Tejútrendszerből a fejed búbján lévő forgóig minden mindennel összefügg. Nem lepne meg, ha csigavonalakkal, vagyis logaritmikus spirálokkal álmodnék éjszaka.

Február 16.

Navalnij halott.

A Hősök terén tízezrek tüntetnek a gyermekbántalmazás ellen. (Közben gyertyák gyúlnak az orosz ellenzéki politikus emlékére.)

Mi meg a piac mögött hamarosan felavatjuk a várvédő katona zsáner-szobrát, az egykori vár megidézett bástyájával együtt. Mindezt egy új parkoló szomszédságában. Vagy annak dekorációs elemeként?

Őrült nap ez. Valamiért egész este az URH „Ismeretlen katona” című száma megy a fejemben.

Február 17.

Szomorú a februári erdő. Sár, szürkesség és tarvágás nyomai egy jó nagy szakaszon. Egyelőre madáracsicsérgés sincs, csak a varjak és a hollók köröznek

károgvá, hiszen a túraúttól nem messze van a szeméttelep. Mégis valami izgatott várakozás érződik a levegőben. Pár hét és a zöld különféle árnyalatai bekúsznak az erdei ösvényekre; előbb csak szerényen, halványan, aztán hirtelen telítődnek a színek. A hulladékhegyből kivillanó ipari tarkaságot meg elnyomja majd a dombok, völgyek hullámozó zöldje.

Addig is: cipőtakarítás, sársöprögetés.

Február 18.

Próbálok vasárnapi pihenésnek látszó tevékenységeket végezni. Olvasás, kicsi főzés, nagymosás. A háttérben megy a TV; már évek óta csak olyan csatornákat választok, ahol Poirot és Sherlock Holmes nyomoz. Maximum egy kis Tv-Paprika.

Délutánra szépen kisüt a Nap. A tegnapi gyalogtúrát megfejelem egy 37 kilométeres biciklizéssel. 368 méter szintemelkedés. A tempóval nem vagyok elégedett; de hát végül is pihenésről volt szó.

Február 19.

Magyartanár végzettséggel is rendelkező Anyukám ma kávézás közben megkérdezte, hogy hogy állok az „Egypercesekkel”. Mondtam neki, hogy minden groteskség ellenére, még nem sikerült örkényi magasságokba emelkednem, de az Egymondatokkal viszonylag jól haladok.

Február 20.

Tegnap itt volt Szeifert Natália egy író-olvasó találkozón. Azt mondta, hogy aki gondolkodik, az nem tud nem kritikus lenni a világgal. Ez az ő élethez való hozzáállása. Ezzel teljesen egyetértek. Annyit még hozzátennék, hogy aki kritikusan szemléli a világ dolgait, az általában nem bírja ki, hogy ne beszéljen róla. Sőt, tulajdonképpen örült nagy felelőtlenség csendben maradni.

Február 21.

„Ionizációs funkció bekapcsolva; a katalitikus és méhsejtes szénzsűrők aktív üzemmódban. A ventilátor közepes fokozatra állítva.” Tiszta sci-fi, pedig csak egy légtisztítót vettünk a lakásba. Van, amikor kifejezetten előnyös, ha a porszem a gépezetbe kerül.

Február 22.

Elvileg ma Gerzson névnap van, de a belpolitikában úgy látszik ez a Tamások napja lett.

Február 23.

A Viktoriánus-kor szokásai, vagy a 20. század modernitása; ponyva, vagy művészet; önéletrajzi ihletés és fikció aránya egy műben; anyai szerepek, vagy önmegvalósítás; a közel-keleti régészeti ásatások „illemtana” és szabályai a gyarmati időkben, majd a második világháború után. Mennyire szabadott kegyetlennek lenni egy krimiben a 20. század első felében? Na, és mi az a titokzatos Christie-trükk, amitől máig működnek a szerző könyvei?

Mennyi, mennyi izgalmas kultúrtörténeti kérdés. Most fejeztem be egy Agatha Christie életéről szóló könyvet, ami tulajdonképpen egy kalandos és elgondolkodtató utazás volt majdnem az egész 20. századon keresztül. A végén pedig egy szomorú statisztika arról, hogy a demencia jelei mennyire látványosan kimutathatók egy idős korban is aktív szerző esetében. A kutatók a megjelent krimik alapján kimutatták, hogy Agatha szókészlete drasztikusan leépült 70 kora fölött. Milyen drámai, hogy egy íróból az ötlet és a fantázia nem hal ki idős korban, csak már nem maradnak szavai, hogy minőségi módon kifejezze magát.

Február 24.

Szökőnapon egy barátunk invitálására elszöktünk Rijekába. Ez a nap tulajdonképpen nincs is. De a tengerillat és a napfény emléke mégis azt sejteti, hogy valóság volt.

Február 25.

Az olasz rendhagyó igék ragozásával azt hiszem, ma elszórazokom egy darabig. Még csak a jelen időnél tartunk, úgyhogy azt sajnos nem tudom olaszul ideírni, hogy lesz ez még nehezebb is.

Február 26.

Nem egy bonyolult film a Lefkovicsek gyászolnak. A sok klisé és kiszámítható jelenet ellenére mégis azt gondolom, hogy a családon belüli kulturális különbségekről, az évtizedes, ki nem beszélt konfliktusokról és a gyász feldolgozásáról kell beszélni ilyen könnyed, közérthető stílusban is. A film

műfaja viccesen „dramedy”, ami elég jól kifejezi azt a keserédes humort, finom iróniát, ami végig jelen van a vásznon.

Mire kijövök a matinéelőadásról, új köztársasági elnöke van az országnak. Nincs kedvem híreket olvasni.

Február 27.

Harmadszor megyek vissza a Rózsák terére, hogy lefotózzam a Kis makrancost. Vagy a fények nem jók, vagy elered az eső, vagy kígyózó kocsisor van a park körül, és az autóáradat belerondít a képbe. Most meg egy rakás kamasz bandázik a padon, pont abban a szögben, ahonnan jó lenne a kompozíció. Úgy látszik annyira nem szimpatizálok ezzel az átalakított térrel, hogy ő maga sem akarja, hogy lefényképezzem.

Február 28.

Színmintából kell választanom. Legszebb a sárga. De vajon melyik a legjobb árnyalat? Nem szeretném sem azt, hogy túl citromos, sem azt, hogy túl narancsos legyen a végeredmény. A limonádéba általában egy-egy arányban facsaram.

Február 29.

Ha nem lenne szökőév, már nem is kellene írnom. Nem terveztem sem patetikus, sem drámai befejezést. Happy endet sem. A ma esti művészettörténeti előadás után csak annyit mondok: a csendéletek nem azok, amiknek látszanak.

Urbán Andrea

Az ősuta felnyitja a szemét

Megtaláltad a kést,
anyád a szoknyája alá
rejtette. A házat
tölgyek veszik körül.
Lassan lépkedsz, a fényfoltokban
saját arcodat keresed. Erősödő
dobogás. Az ősuta, róla beszélt apád.
Talpad alatt roppan az avar.

Hasadás

Anyám arccal a Napnak.
Nem látni, melyik hegyre
néz, melyik irányba
fussak. Sárga vonulatok,
sárga foltok a lenvászon
alatt. Mintha mellkasából
törnének elő a fénycsíkok.
Beszélni kezd a völgy,
elhallgatok.

Karéj

Egyik láb a másik után,
az esti séta lenyugtat.
Félbeharapott ostya a Hold,
szilva koppan a porban. Locsolnak.

Egy sárga ház teraszán
idős férfi tereget, egyedül.
Nedves a fű, az útszélien

kitépett gyökerek pihennek.
Azt játszod, ha az egyikre rálépsz,
te is veszítesz. Fiatal női hang

hív valakit, a válasz
elmarad. Nincsenek felhők,
a fény mégis sávokat húz az égre.

Lila az ég és lila a föld,
ragad a túlrejt szilva leve.
Nem szedte le senki.

Mézízű fajtából való.

Szabó Benedek

Egy fénykép látványa

A fényképen, amit a mindenféle jegyzetekkel meg határidőkkel telitűzdelt parafatáblán láttam meg, egy kócos budai utca kanyargott. Enyhe lejtésben tart Pest felé, két oldalt homályba vesző bokrok, mandulafák, körvonalukat vesztett vaskorlátok. Szélen az egyemeletes házak ablakai sötéten merednek egymásra, zsalugátereiket szűkre húzták, a készülődő reggel csak percekre volt. A kevés fényben alig látott valamit a fényképezőgép, a zsiszgó felvételen elveszett alakod, de emlékszem, ott állsz a házak között, olívazöld kabátban, a kezedben egy üveggel, az üvegben borral. Irsaival, amit a közértben vettünk, zárás előtt, nem sokkal azután, hogy elhatároztuk, megnézzük a reggelt.

Könnyen kapható voltam az ötletre, pedig nyár eleje volt, amikor a forró éjszaka után dermesztő a hajnal, és már előre tudtam, fázni fogok a vékony zakómban. A közért után felindultunk a hegyre, lépcsőt másztunk, és a kilátót kerestük. Ismertem a járást, de az éjjeli hegy furfangjai, meg a lámpák fényében hosszúra nyújtott árnyak megtréfáltak. Eltévedtünk, amit rögtön be kellett volna vallanom, átkeltünk egy réten, hátha toronyiránt könnyebb lesz. A cipők magukra verték a harmatot, nagyokat léptél, hogy legalább a nadrágod alja megússza, megbontottam a bort. Séta közben nem tudtál inni, amíg álltunk, új útvonalat javasoltam, mert ez sem rossz, de ha az első sugarat a kilátó csúcsáról akarjuk meglátni, sietnünk kell.

A rét melletti pad ismerőssége nyugtatott, ez az út jó felé fut, és kihalt, a szükségemet intéztem, büszkén gőzölgött a sárga lé. Odanyújtottad egy hangos korty után, az Irsai egyre jobban esik. Fagyos, de legalábbis hideg a hegy, az élénkítő testmozgás és a bor nélkül minden bizonyosan kibírhatalan. Lihegősen cigarettára gyújtok, körülöttünk minden elválík egymástól. Az öreg fa, az útjelzőnk, kibomlik háttéréből, kékül az ég a levelek fölött, itt balra fordulunk. Hosszan végiglátható, ismeretlen út, ami gyanút kellett

volna, hogy ébresszen, caplattunk, enyhe lejtésben, ami aztán végképp. A kékelő formák már egyértelmű alakokat mutatnak, párás autót, garázska-put, beállót őrző kőoroszlánt, tetszik a látvány, lemerülőben lévő fényképezőgéppel matatok.

Belemelegedtél a sietésbe, utánad kiáltok, pózolsz, majd gyorsan kattintok, hogy hamar beérjelek, és elkérjem a palackot. Kétség támad bennem, egyre nagyobb biztossággal, hogy nem ez az, jobb nem is szólni, hátha kilyukadunk valahol. Mögénk másztak a házak a hegyoldal, átnyújtom, hogy igyál te is. A csillogó felszín, ahogy lötytyent a bor, narancs felhőket mutatott, nem ott vagyunk, ahol kell, ahol terveztem, ott biztosan nem. A körvonalakba színek költöztek, majd árnyékok borultak ránk, a fenti házaké. Megfordultunk, az utca tetejéről sárgaság csorgott. Nincs több korty, padkára ülve néztük, hogy most mintha vörösbe váltana, vörösben láttam csalódott arcod. Eltévedtünk, elnézést kértem, megkapod a fényképet, ígérem, és hogy kinyomtatom. Felém fordultál, bólintottál, az első autó kigurult garázsából, és a völgybe indult. Követni kezdtük, majd sűrűsödött a forgalom, jobb híján az utca szélén sétálunk, a völgy alattunk ködlik, már közel van, körülöttünk lassan fehéredik a sárgás fény.

Szabados Attila

All you can eat

Megnéztük a *Turandot*-t, aludtunk
a galéria alatt, vasárnap az apjánál
és annak élettársánál ebédeltünk,
a nagyanyjával beszélgettünk
Istenről, Sztálingrádról, Leningrádról,
a nővére harmincadik születésnapjára
tortát sütöttem, életem egyik legszebb
és legfinomabb tortáját, dohányoztunk
a gangon, megismertem minden rokont,
a kedvencem mégis az anyja volt,
aki az operában énekelt, és aki
búcsúzóul meghívott kettőnket
egy *all you can eat* étterembe,
ahol ő fizetett, hiába erősködtem,
és minden süteménynek
ugyanolyan íze volt.

A jobb szárny végén

Üres pláza, kora reggel. Félig felhúzott rolók,
botorkáló testek a homályban,
mint patkányok egy pince faltövében.
Ki mer belépni, hogy arról faggassák,
amit maga sem ismer? Ami látszik ugyan,
de alatta millió sejt dolgozik, romlik és rombol,
kopik és felépül napra nap.
Ezek lennének a gyónás percei?
Mielőtt véred veszik, vékony, fűszálnyi tívvel,
közlik a hírt, mérőszámok tagolta tényeket,

hogy meghalsz, és bár nem úgy tűnik,
mégis üdvös: maradék idő jól határolható.
Kitől búcsúzz? Ki legyen fültanúd?
Ooh, baby, do you know what that's worth?
Ooh, Heaven is a place on Earth.
Maszatos üvegen át a nap.
Az orvossal, mint akik hétvége megisznak
egy-egy italt, kezét fogtok. Fiatal, kedves nő,
tiszta arcában K-t ismerem fel.
Mondj el mindent, amit tudsz.
Nyújtsd ki a lábad, vetkőzz derékig.
Öltözz vissza. Itt, ebben a városvégi
plázában, a jobb szárny végén,
egy eldugott rendelőben kell
megtudnunk, élhetsz még. *And the world's
alive with the sound of kids on the street outside.*

Ismét az elefántok

Nem tudom, ki állt mögöttem
azon a késő nyári napon,
a Sikárosi-réten, amitől nem messze
a negyvenes évek végén
öt kamaszfiút, akik aznap
gyümölcsöt szüreteltek, valamint
egy piknikező szerelmespárt,
brutálisan meggyilkolt egy itt ragadt
idegen katonatiszt. Baltával
támadt rájuk, és a sajtó az akkoriban
gyűlölt nemzetre kente az egészset.
Tehát nem tudom, igaz szerelmeim
közül melyik volt velem. A jobb vállam
fölött láttam árnyékát, ennyi elég,
a rét végén egy csorda elefánt legelt,

aztán megindultak az erdő irányába,
elvesztek a lombok között.
Csak amikor újra előmerészkedtek,
és azt hitték, vadászni jöttünk,
akkor kezdtek rohanni felénk.
Szerelmem egy földalatti bunkerbe
rántott, és az utolsó pillanatban
a deszkaajtóval épp odazárta
egy fiatal elefánt ormányát.

A befogadás feltétele

A tisztulás reménye elkerülhetetlen,
a csalódottság épp ezért kerül el.
Nem kérték, nem is kényszerítettek,
de ha nap mint nap látod, ahogy ráncatlan,
fényes koponyájuk cikázik, meggyőződ
magad, a befogadás feltétele ez.
A hiányzó részletek tartanak össze,
gondolod, ez az ár, mert a látványnak hiszel.
Végül megváltasz a hajadtól.

Kaszparian Anna

Akinek nincs füle

I.

Mikor az ember napokig böjtöl és hallgat, belső falai leomlanak. Mindent érezni kezd, sűrűn és egyszerre, és úgy érzi, ha mindezt nem mondhatja el azonnal, akkor meggyullad. Érti, hogy mindent akar, és ekkor ráébredhet, hogy a mindennél kevesebbel beérni nem érdemes. A mindennél kevesebb, az semmi.

A művész érzülete ez, és aki időnként nem válik eggyé a végletekkel, az nem művész, de talán nem is eléggé ember.

És az ember így vagy úgy, de mindent akar: Istent, vagy önmagát Istennel összetévesztve minden mást.

A dolog tehát így áll:

Ha elfordul Istentől, önmaga rabja lesz.

Ha Istent szolgálja, fölszabadul.

Mennyi filozófusnak és egzegétának beletört már ebbe az agya. Micsoda abszurdum! – kiáltozzák. Értetlenkednek, csodálkoznak, felháborodnak és elborzadnak. Megdöbbennek őket a nagy kérdések, mert évezredek óta mással sem foglalkoznak, mint az emberfeletti emberesítésével, és ami rosszabb, Isten emberesítésével. Nem értik a viccet, nem értik, hogy bűn és szabadság nem emberi mértékek. Nem értik, hogy Isten nem emberi mérték. Nem értik, hogy érthetetlen, és hogy éppen az volna abszurd, ha nem volna az.

(Akinek ez problémát jelent, olvasson Indiát. Vagy legalább, könyörgöm, Hérakleitoszt. Máskülönbem nem fog menni.)

Tehát ez, és a teodícea bárgyúsága. – De mit feleljen Isten annak, aki még a kérdést is rosszul teszi fel?

De még tovább: akiben még felmerül kérdés, az nem érett a válaszra.

A misztikusok tudják ezt.

És a németség.

Van egy bonmot, talán Reuchlin jegyzi. Valamelyik filozófus kinyilatkozta-

tásért könyörög Istenhez, aki már épp szólalna meg, de Mihály megállítja és azt mondja: hagyjad, Uram, hiszen látod, hogy német.

Isten pedig hallgat.

De hallgat Európa is. Vagy talán csak visszahallgat Istennek?

Ki kezdte a játékot?

II.

A mostani Európa, gondolom, Ábrahámmal kezdődik. Ábrahám hallgatott Istenre, ami emberként nem volt könnyű, de végül célba ért, mert értette a viccet. Értette, hogy nem érteni kell, mert ami felfoghatatlan, azt nem kell érteni. (Ezt később Kierkegaard is felismerte, de érteni már nem értette: csodálkozta, túlmagyarázta, a filozófiához akarta lerontani.)

Utána, mondhatnánk, többé-kevésbé működött a dolog: Mózes, törvények, államalapítás, satöbbi.

Pedig dehogy: mikor Isten a jelenlétével vezetett bennünket, méltatlankodtunk, és amíg a szomszéd hegyen hozzánk beszélt, mi bálványokat faragtunk.

Nem csoda, ha eztán úgy találta, van jobb dolga is, és csak prófétákon keresztül tartja velünk a kapcsolatot.

De aztán, mondjuk így, eljött személyesen is: Krisztus jött, meghalt, majd föltámadt – és ezzel elmagyarázta a viccet.

És Európa azóta sem érti.

III.

Az egyik legnemesebb próbálkozás újabban a protestáns Rudolf Ottoé. Otto gazdag szellemi családfával bír: Pál, Luther, Kant, Platón, Schleiermacher, Kierkegaard, s talán a német idealisták, hogy csak a legfontosabbakat nézzük.

(Egyébként a poént – egyik oldaláról – már Kant is elmagyarázta, és ennél tökéletesebb jelenség nincs és nem is lesz soha: az elme megfejtí, hogy ami az elme fölött van, az az elme számára fölfoghatatlan – s mindezt németül!) Tehát Otto, Kierkegaard-hoz hasonlóan szakítani akart úgy a németséggel, mint a filozófiával és a racionalizmus egyeduralmával. És pontosan úgy mint Kierkegaard, erre ő sem volt képes, és ugyanúgy a ráció csapdájába esett az irracionálist szónokolva, és ugyanúgy filozófussá lett és ezek miatt

aztán pontosan ugyanúgy német maradt, mint Kierkegaard, aki csakis annyiban nem volt német, hogy dánnak született és volt humora.

(Már egyébként az sokat elmond Ottoról, hogy szerinte Pál volt az, aki Krisztust a legmélyebben megértette. Mintha ugyan János nem is létezett volna. De ezt most hagyjuk.)

Mondani sem kell, hogy Otto munkája a csendben és árnyékban működő nagyságok eszméjének fősodorba emelése, illetve ennek kísérlete. Terézé, Böhméé, Eckharté (akinek, részben, könyvecskét is szentel, de csak hogy Shankara ellenében fölemelje), Keresztes Jánosé, de lamblikhoszé és a többi teurgistáké is, és talán nem nagy hiba Ficinót még idehozunk.

Otto irracionális vallási élménye, a numinózus megegyezik a misztikus élménnyel, a buddhisták sunyatájával, s nemcsak minden valamire való vallásban megjelenik, de azok fundamentuma: az Istennel való személyes és közvetlen kapcsolat, a kulturális és verbális modalitásoktól független, szubjektív, nyers élmény. Kierkegaard és Ábrahám munkája ez, ám egy világot látott, huszadik századi modern emberé, aki már legalább valamennyire képes kilátni Európából. Otto mindent akart.

És hát Rudolf Otto helyzete meglehetősen bizonytalan. Főművén kívül másról nemigen ismerik, de az máig hivatkozási alap, közben többnyire mégis figyelmen kívül van hagyva. Idézgetik, de nem nagyon tudnak vele mit kezdeni, mert nem tudnak az élménnyel mit kezdeni, és mert maga Otto sem tudott az élménnyel igazán mit kezdeni. Kierkegaardhoz hasonlóan tudta, mi a poén, de szintén Kierkegaardhoz hasonlóan nem értette, de nem értette még annyira sem, mint a dán, mert még a nevetésig sem jutott el. Aki igazán érti, már nem nevet rajta. Otto még ennek előtte megragadt; az ő osztályrésze, amint Goethe-é, a borzadály, a döbbenet és a csodálkozás.

Mert amiről Otto szól, az a borzadály, a döbbenet és a csodálkozás és a lenyűgözöttség és a megrázkódtatás és az ezekhez fűzött lábjegyzet és kommentár, egyetlen kimerevített pillanat, a lélek sötét éjszakájának pillanatfelvétele, a magyarázhatatlan magyarázatának letagadhatatlanul német és európai kísérlete. Ahogyan Kierkegaard és Nietzsche és Schelling és Hegel és Schopenhauer, úgy Otto is mindent akart, de a mindent németül akarta, ezért aztán nem kapott szinte semmit.

Otto már nem úgy gondolkodik, mint bármelyik protestáns teológus, de

még nem tud úgy keresztény lenni, mint akár Simone Weil bírt. Ám ha ennél többet ért volna el, nem lett volna belőle tudós, és a vallástudomány és a filozófia és a teológia az ő hatását nélkülözve maradt volna, s akkor ezekben már olyan kevés lenne a lényegből, hogy feléjük nézni sem volna érdemes. – De nem mintha a műveltségen és ismeretszerzésen és szórakozáson kívül ezeknek most is sokkal nagyobb tétje volna.

A vallástudományt és a többi ateistákat nyilván említeni sem érdemes, de mikor lett az Istenről való beszéd (teológia), amely eleve mindent birtokolt, természetlen locsogássá?

(E kérdést persze csak tréfából tehetjük fel, hiszen ahol van Isten, ott teológiának helye nincsen.)

De mi lett a filozófiából, amely mindent akart és mindent meg is kapott? Pithagorasz, Hermész, Empedoklész, Parmenidész és Plótinosz – akit ma zseblámpával kell keresni – isteni bölcsek voltak, az utánuk következők jobbára értelmes emberek, ma pedig szakértőink és történészeink vannak, akik nem képesek már tudni, hanem csak kételkednek.

Bár tudnák Husserl és követői, hogy amiről ők szólnak, arról szólnak a buddhisták is! De nem tudják – mert csak olvastak, saját élményük pedig nincsen. Olykor fel is háborodnak, hogy őket a buddhizmussal összemossni hogyan merészelik. De az élményben, a gondolkodás kikapcsolása után keletkezett térben ugyan mi és mivel volna összemosható?

Szinkretizmussal az él, aki ostoba, félni pedig az fél tőle, aki még nem jutott a gondolatok mögé – pedig a fenomenológiát éppen erre találták ki, és Európa éppen a fenomenológiával bizonyította be, hogy képtelen az igazságot kifejező módszert kidolgozni. A fenomenológiai redukció fenomenológiai extenzióvá vált, s mint ilyen, önmaga legtökéletesebb karikatúrája, aminél tökéletesebb csupán ennek a túlhadart rémálomnak a pszichológiával való összemossása, a dasein-analízis, amelynek már a nevéől is egy bizonyos mértékű megelégséggel bíró ember a hasát fogja a röhögéstől.

Nem kevésbé mulatságos az sem, amikor a csakis lineárisan gondolkodni képes vallási egzegéták és száraz szemű filozófusok „misztikus spekulációkkal” kapcsolatos aggályokat fogalmaznak meg. A legnagyobb spekuláló vádolja spekulációval azt, aki tapasztal! Mintha a kétely vádolná kétkedéssel a bizonyosságot, vagy mintha a hamisság hamissággal az igazat. Bolondító,

mert valóban bolondság, és nevetséges és meghökkentő, mégis véresen szomorú és kétségbeejtő, és még sincs benne semmi meglepő: a hamisság hamisság-természetű, és ontológiai helyzeténél fogva egyetlen céloka az igazság elfedése. Ennek módszere pedig az, hogy magát állítja az igazság helyébe, az igazságot pedig hazugsággal vádolva nevetségessé igyekszik tenni.

Valójában a misztika a legkevésbé rejtélyes dolog a világon, mert közvetlen élményben részesít, és az úgynevezett filozófia és az úgynevezett teológia azok, amik mind a bölcsességtől, mind Istentől a lehető legtávolabbi sötét útvesztőkbe vetik az embert. És ez az abszurd, nem a misztika.

A világ fordítva van, és csak az nem veszi észre, aki maga is fejre állt vele együtt.

Bámulatos tehát és megdöbbenő és elborzasztó, hogy Európa az élményhez mennyire tehetségtelen. De ne hazudjunk el, Otto és még a kőhideg Schopenhauer is beszél extázisról és üdvösségről, ám mintha maguk előtt sem mernének kiejteni ilyesmi szavakat, lábjegyzetekbe suttoják és oldalhossznyi német mondataikba rejtik őket, ám attól félniük nem is kell, hogy olvasóik fölfedezzék: Dante egész könyvet írt ezekről, mégsem vette észre senki.

Marad a borzadály és az irtózat, isten haragjának (orgé theou) mozdulata és a horrorkrisztusság teológiai a boldogság-természetű időtlenség (sat-cit-ananda) helyett, és marad a szüntelenül híguló, kommentáló fecsegés az elcsöndesedés helyett.

Mit sem tudunk az extázisról, és csak az irtózatban látjuk meg a szentet.

Mindennek oka pedig az ember.

Mert végül is nem Isten hallgat, hanem az ember. És az ember úgy hallgat, hogy megállás nélkül beszél, s ebben a nagy monológjában nem hallja, hogy Isten a csönddel szólítja meg.

És ezt hányszor elmondták már.

IV.

Pedig nekünk, Ábrahámmal ellentétben nem kellene feláldozni semmit. Ígéretekben rég nem hiszünk, amiben hiszünk, a magunk hübrisze amit a markunkban szorongatunk. De még a kezünket sem kéne fölemelni, csak hagyni, hogy a szél a homokot kifújja az ujjaink közül.

A vicc az, hogy a semmit látjuk mindennek, és hogy semmit nem kéne ten-

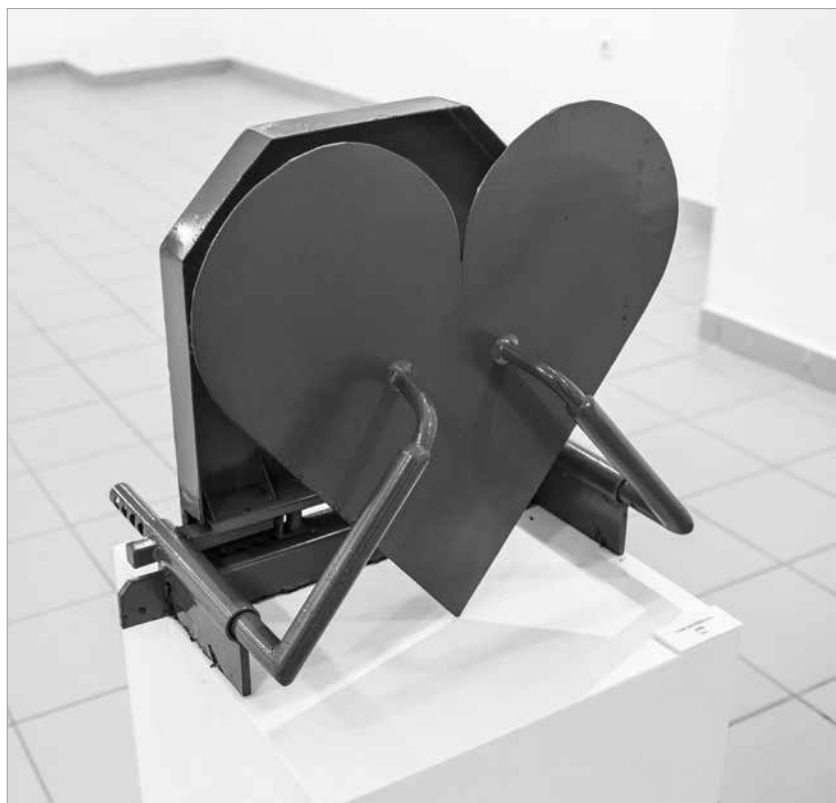
nünk azért, hogy minden a miénk legyen, és pontosan erre nem vagyunk képesek, és mindezen még nevetni sem tudunk, mert a poén az, hogy már ennyire sem értjük a viccet.

És ez a megdöbbentő és a bámulatos és elborzasztó.

Tehát nem az a kérdés, hogy Isten miért hallgat, hanem az, hogy mi miért nem.

Mert nem a szentség az, ami elkülönült, hanem körülöttünk van fal, mert Európa a szomorú bolond, aki befalazta önmagát.

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: I love kerékbilincs – 2006

Pál Dániel Levente

Ballada a hosszú hajú lányról

Egy hajszálynira volt attól, hogy.

Szép dús hajkoronát örökölt,
a régi fotókon csodálta felmenői
földig-derékig-vállig-arccsontig
érő tengerárnyi hajzuhatagát –
egyik fölé védelmező
ernyőként borult,
másik gyöngé szívéért
köpenyként takarta,
egyik szégyenét
copfjaiba fonta,
másik szerelme fölött
volt a titkot őrző sátor,
másik könnyeinek lett
a fogolytábor –
mikor mit adott
a történelem vagy a ház,
mikor mit vett el
a politika vagy a gyász.

Az ő hajába is,
ahogy belekapott a szél,
szállt a magasba,
mint a szőlőből
felijesztett seregélyek.

Egy hajszálynira volt attól, hogy.

Ahogy szép szerelme kérte,
az olyan ellenállhatatlan volt,
úgy tudott ilyenkor nézni,
mint egy gyermek,
ki anyja ölébe
visszakívánkozik –
s ő ment a fodrászhoz,
és rövidebbre igazította frizuráját,
így még jobban is áll,
forgolódott a tükör előtt aztán.

És szerelmük virágba fakadt.

És ahogy szép szerelme kérte,
az olyan ellenállhatatlan volt,
úgy tudott ilyenkor nézni,
tekintete volt a simogatás,
meglágyult az ellenérv,
felgyorsult a szívdobogás –
s ő ment a fodrászhoz,
és rövidebbre igazította frizuráját,
így még jobban is áll,
forgolódott a tükör előtt aztán.

Egy hajszálnyira volt attól, hogy.

És szerelmük-szenvedélyük,
mint nyári viharban
a gyümölcsfák lombja,
úgy lobogott.

És ahogy szép szerelme kérte,
az olyan ellenállhatatlan volt,
úgy tudott ilyenkor nézni,
mint ahogy szarvas figyeli

árnyas folyóparton
mit sem sejtő nősténye
fodrozódó tükörképét –
s ő ment a fodrászhoz,
és rövidebbre igazította frizuráját,
így még jobban is áll,
forgolódott a tükör előtt aztán.

De a gyümölcsfákat alámosta
az egyre többször megáradó
hirtelen harag és indulat,
a féltékenységben nincs
semmi természetfeletti,
hiába érezzük néha azt.

És ahogy szép szerelme kérte,
az olyan ellenállhatatlan volt,
úgy tudott ilyenkor nézni,
mint ahogy éhes vércse lesi
az udvaron bukdácsoló csibét –
s ő ment a fodrászhoz,
és rövidebbre igazította frizuráját,
így még jobban is áll,
forgolódott a tükör előtt aztán.

Ha gyanakodott, vagy
csak úgy rossz kedve volt,
a pohár után nyúlt, vagy
a pohár nyúlt őutána –
nagy hangulatot, dúsan
burjánzó természetet örökölt,
a családi fotókon valahogy
mindig feltűnt egy üveg,
a földön, derékmagasságban,
áldomásra tartva,

vagy épp csak a szájhoz
emelve, az alja –
mikor hogy fogadták, amit
a történelem vagy a ház,
mikor hogy fogadták, amit
a politika vagy a gyász.

És az ő kedve is, ahogy
felkapta vagy épp leejtette a szél,
keringett a szőlőtőkék között,
mint a kereplő éneke
a seregélyek után.

Szép szerelmem, kérlek,
menj el fodrászhoz,
nyírj a hajadból,
öledbe hajtom fejem –

Szép szerelmem, kérlek,
menj el fodrászhoz,
nyírj a hajadból,
simogat a szemem –

Szép szerelmem, kérlek,
menj el fodrászhoz,
nyírj a hajadból,
űz tekintetem –

Szép szerelmem, kérlek,
menj el fodrászhoz,
nyírj a hajadból,
csillapítsd a kedvem –

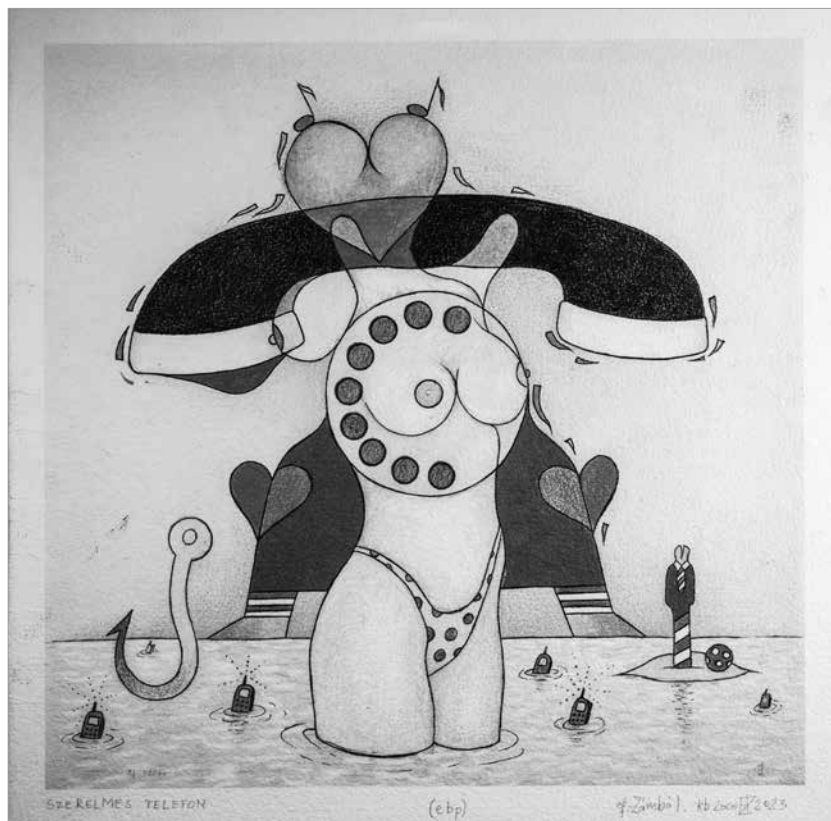
S ő ment a fodrászhoz,
és rövidebbre igazítottatta frizuráját,

így még jobban is áll,
forgolódott a tükör előtt aztán,
és ő is jobban szereti.

És ő is jobban szeret,
ha kedvére teszek.

És ha így szeret, akkor így szeret.

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: Szerelmes telefon – 2000-2023

Nagy Koppány Zsolt

Mert mi van akkor?

Mert mi van akkor,
ha mi, emberek,
nem vagyunk mások,
csupán rákos sejtek
egy elképzelhetetlenül
hatalmas
óriás testében?

Így képzelem el ezt az óriás
pacákot:
fiatalon elég sokat dohányzott,
de aztán látta szenvedni
szintén dohányos
nagybátyját,
és úgy döntött, leszokik.

Nem sikerült egyből,
de ebben nincs semmi
meglepő.

Én a sokmillió-tizenötödik
sikertelen kísérlet utáni
visszaszokáskor születtem,
anyuék a tizennegyediknél,
természetesen,
a gyermekeim a tizenhatodiknál.

Éltünk és élünk boldogan mi, emberek.

Egészen addig,
amíg ennek a baromnak
sikerül a végleges leszokás.

De még akkor sincs nagy baj:
esetleg kicsikét nyilall itt-ott.
Már nem vagyunk olyan erősek.
Hull a hajunk.
Öregszünk.
De még vagyunk!
A kurva anyját.

Na de ez a leszokós kis
buzgómócsing,
ez a hülye gyerek
nem elégszik ám meg a leszokással!
Nem, baszki,
neki futni kell,
mozogni, ilyenek.
Hogy – úgymond – távozzon
belőle a kátrány,
és haljanak el rákos sejtjei,
mielőtt még –
mindannyiunk öröme –
kifejlődne belőlük valami rendes
daganat.

Igen, ezek az emberiség
történetének háborúi,
járványai.
Az első futáskor –
bár lihegett az istenadta
és hamar elfogyott a szufla –
tömegével pusztultak az
emberek.

Volt egy nagy jégkorszak is,
amikor szinte minden odalett.
Ez akkor történt,
amikor nemcsak túl lelkesen
sportolt és hajtotta
magát,
de mindenféle tablettákat,
tüdő- és hólyagerősítő
kapszulákat szedett
marékszám.

Aztán helyreállt a rend.
Már ritkábban szalad,
épp csak annyit,
hogy az emberiség
létszámát kellőképpen
kordában tartsa.
(Nem is volna elég nekünk már
ez a test, ahány milliárdnyian vagyunk!)

Minden nap emberek milliói halnak.
Egyszerűen elégnek a sportolástól,
és a vizelettel
vagy a széklettel
távoznak ebből az óriásból.

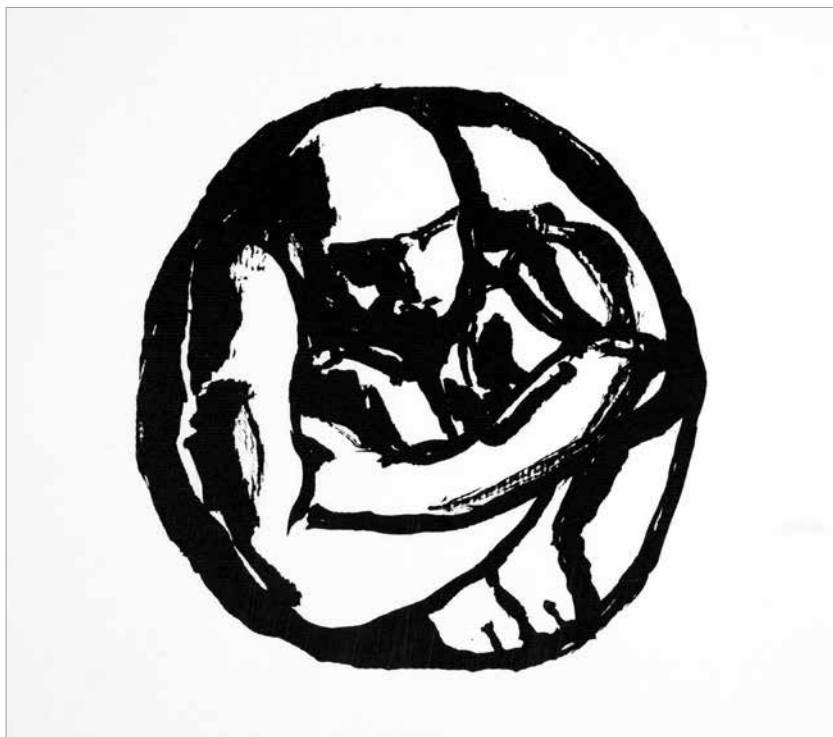
Senki nem tudja, mikor
kerül rá a sor.
Én sem tudom,
mikor kell – és fogok – meghalni.

Elég szar ez így.
De amíg életben vagyunk,
remélünk.
Hátha korábban sikerülne elpusztítani

őt,
mint
neki
minket.

De most megint futni indul.
Lehet, ma én égek el, én halok meg.
Őrizzetek meg jó emlékezetetekben,
ráksejt-sorstársaim!

Burucs Szabolcs: Bezárt sorozat – 2008

Balogh Ádám

Vörös

(regényrészlet)

Az éjszaka sötétjében úgy éreztem magam, mint gyerekkoromban éjjelente. Mindig betakaróztam, vagy hozzábújtam a falhoz, de sokszor elég volt csak annyi, hogy a fal és az ágy közé dugtam a kezemet. A falból lüktető hideg engem is hűtött, éreztem az ujjbegyemben a pulzusomat, éreztem, milyen tempóban ver a szívem, mintha az ujjaimon keresztül akart volna távozni, mielőtt kitépnék a helyéről az éjszaka szörnyei. Úgy éreztem, közelednek, éreztem őket, közel magamhoz, és nem tudtam, milyen formában vannak jelen, csak a jelenlétüket éreztem, a szoba minden apró rezzenése egy újabb szörnyet jelzett, és én úgy feküdtem az ágamban, ahogyan az erdőben a földön. Hallottam az erdő neszeit, és arra gondoltam, hogy a nagy zaj, amit futásom közben csaptam, bizonyára felhívta rám az erdő teremtményeinek a figyelmét, mindegyik engem nézett, és valójában félték tőlem, mint a járókelők, miközben fényképezőgéppel a kezemben jártam az utcákat, de az emberekkel ellentétben ezeknek a lényeknek megvolt a lehetőségük, hogy azt tegyenek velem, amit akarnak, csak hogy szabaduljanak félelmük tárgyától. Láttak engem, mi több, követtek is, várták, hogy elfáradjak és kidőljek, ahogyan a szobámban is várták a szörnyek, hogy végre lefeküdjek, és miután elcsendesült minden, finom reccsenésekkel és surranásokkal jelezzék, jelen vannak, végre eljött az ő idejük, végre tudnak táplálkozni a félelmemből, hogy egyre nagyobbra nőhessenek. Minél közelebb jöttek az arcomhoz, annál jobban érezték a félelmemet. Lélegezz mélyeket, mondtam magamnak. Beszívtam és kifújtam a levegőt, próbáltam minél mélyebbeket lélegezni, minél tovább akartam benntartani a levegőt, de csak azt értem el vele, hogy a félelem nagyobb erővel távozott a számon keresztül, ők pedig így egyre nagyobbakat haraphattak belőlem. Tudták, nem ölhetnek meg, mert ők is velem vesznének. Az erdőben is hallottam a hangokat. Először a fákról, azután az avarból. Hallottam, ahogyan jönnek egyre közelebb. Elkezdtem magamra szórni a leveleket. Takarót csináltam

az avarból, majd bedugtam az ujjaimat a földre, mint amikor a fal és az ágy közé dugtam a kezemet. A föld könnyen engedett. Az angliai eső puhán tartja a talajt. Próbáltam a lehető legmélyebbre dugni az ujjaimat, hogy minél nagyobb felületen érezhessem a föld hidegét. Újra éreztem a szívem dobogását az ujjbegyeimen keresztül, de most úgy, mint amikor exponálás előtt sokáig tartom a mutatóujjamat, és akárcsak egy kép rögzítésének pillanatában, minden elcsendesült körülöttem. Visszatartottam a lélegzetemet, éreztem, ott vannak velem, nagyon közel hozzám. A szívem úgy vert, mintha valami törzsi dob szólt volna az áldozás előtt, de ez a dob nem őket fűtötte. Ez a szívverés nem az áldozat szívverése volt, hanem a vadászé. Nem azt vártam összeszorított fogakkal, hogy eltűnjenek, hanem látni akartam őket. Kihúztam a kezemet a földből, majd egy gyors mozdulattal a levegőbe markoltam. Elkaptam az egyik nyakát. Éreztem, miképpen áramlik benne a vér, hogyan gyorsítja a szorítás a véráramot, és ahogy fogyott a levegője, úgy fogyott az enyém is, aztán amikor már nem bírtam tovább, hirtelen engedtem a szorításon, és a legijesztőbb az volt, hogy csak az elengedés pillanatában vált világossá, hogy magamat fojtogattam. A hátamra feküdtem, széttártam a kezemet, csukott szemmel kapkodtam levegőért, és a levegővétel ritmusában rajzoltam angyalt az avarba, mint aki fel akar szállni, de végül elnyomott az álom.

Az első dolog, amit ébredésem után megláttam, a szöcském volt. Éppen egy levelet rágszált. Te is megéheztél, ugye? – mondtam neki, és arra gondoltam, milyen jó, hogy nem hallom a levél sercegését, mert az csak felerősítené az éhségemet. Vajon mióta nem ettem? Max kávéja az egyetlen, amit az utóbbi másfél napban magamhoz vettem, amivel nem is volt probléma, mert leginkább olyat szeretek fogyasztani, ami az agyam működésére van hatással. Nem vagyok nagy étvágyú. A túl sok étel lehorgonyozza az agyat és a kezet. Bármennyire gyorsan is hömpölyög körülöttem az utca, én csak nézek magam elé jóllakottan, és arra is lusta vagyok, hogy a szemem elé emeljem a fényképezőgépet. Pedig ugyanúgy történik minden, ahogy szokott, csak éppen engem nem érdekel. Nem tudom, mi több nem is akarom kimetszeni a pillanatot a folyamból. Mintha a szememből a gyomromba költőznék. Kiülök a tározó partjára, és a vaksötétben hallgatom, hogyan támadják meg a gyomorsavak az ételt, mint éhes piranhák áldozatukat. Várom, hogy váljon minden salakká, majd távozzon mihamarabb, hogy

vége újra láthassak, mert a gyomromban töltött idő a legkínzóbb vakság. Tudom, hogy minden céllal történik, de elviselhetetlen a tudat, hogy az étel ilyenkor többet vesz el lélektől, mint amennyit ad a testnek. Éppen ezért mindig csak annyit eszek, amennyit feltétlen szükséges, mi több, várom az éhség érkezését. Az éhség visz magával, sodor előre, a lélek ilyenkor becsapja a testet, ami azt hiszi, az agy azért indította őt útjára, hogy megszerezze a betevőt. A test talán nem is tud az agy és a lélek által kötött paktumról, amelyben egyértelműen lefektették a fontossági sorrendet. Csak azt érzi, hogy mostohagyerek lett, a másik kapja meg a legfinomabb falatokat, amiből ő hiába is kérne, hiszen számára fogyaszthatatlan, ami a léleknek életmentő. A testem talán az éjjel elégelte meg, hogy semmibe veszik ezek ketten. Addig akarta fojtani önmagát, amíg az utolsó kilégzéssel megszabadul a lélektől, ami majd fentről nézte volna a tetemet, és arra gondolt volna, milyen kár, hogy a test nem fogadta el, hogy több jár annak, akiről valójában szól az élet.

Néztem Szöcsit, miközben ette a levelet, és arra gondoltam, hihetetlen, hogy újra itt van velem. Vajon lát a sötétben, netán ennyire gyors, vagy a ruhámba kapaszkodott, miközben futottam a sötét erdőben? Lehullott egy levél Szöcsi elé, de ő nem hagyta félbe a megkezdett levelet, módszeresen rágta tovább. Felvettem a levelet a földről, megvizsgáltam közelebbről. Ennél frissebbet csak a fáról tudnék szedni, gondoltam. Néztem a fákat, és elmosolyodtam, micsoda végtelen lakomát biztosít az erdő a szöcskémnek, de akár még nekem is. Bevettem a számba a levelet és rágni kezdtem. Ez nem bazsalikom, de jobb híján megteszi, fordultam Szöcsi felé, és néztem, ahogyan rágja a levelet, és átvettem rágásának ritmusát, hátha így nyerhető ki a legtöbb tápanyag. Újra felnéztem a lombokra. Fészkeket láttam, de madarak sehol. Mi van, ha valahol megbújva néznek bennünket, mi több már régóta szemmel tartják Szöcsit, de még nem csapnak le, mert tudják, hogy minden egyes elfogyasztott levéllel nagyobb lesz. Egyél csak kicsi szöcske, hamarosan a miénk leszel, így fenhetik rá a csőrüket, és a szöcském nem is tudja, hogy már régóta figyelik. Mi van, ha Szöcsi nem is magától jött, hanem ők hozták utánam, mert tudták, én nem hagynám táplálék nélkül, igen, a madarak voltak, a csőrük közé szorították, pont annyira, hogy ne tegyenek kárt benne, mert tudják, a legkisebb sérülést követő lábadozás is gyér étvágy kíséri, és nem engedhetik kiesni ezt az időt, hiszen sokkal

később éri el azt a fejlettséget, amikor is már érdemes megenni. Egy pillanat alatt eltűntetnék, mintha soha nem is létezett volna, és tudják, nem fogja kérdőre vonni őket senki, de még gyanakodni sem, hiszen kinek hiányozna egy szöcske? Nekem, mondtam ki hangosan, majd felnéztem a lombok közé, és láttam érkezni a madarakat.

Burucs Szabolcs: Bezárt sorozat – 2008

Bodor Emese

Variációk perfelvételre

I. Vádirat

A sértett megnevezése: Támár, családi állapota: hajadon, gyermektelen.
A vádlott a sértettet betegséget színelve magánlakására hívta ápolási céllal.
A helyszínen a vádlott a sértett könnyörgése ellenére („*ne kövess el ilyen gyalázatos dolgot*”) a sértettet lefogta és erőfölényét kihasználva közöszült vele. A vádlott ezután neve elhallgatását kérő szolgálójának (1. sz. tanú) a következő utasítást adta: „*lök ki nekem ezt az utcára és reteszeld be mögötte az ajtót*”. Az eset után a sértett hamut szórt a fejére, megszaggatta ruháit és Absolon (2. sz. tanú) magánlakásán keresett menedéket. A vádlott bűnösségét a sértett vallomása és az igazságügyi orvosszakértői vélemény eredménye bizonyítja.

II. Vallomás

*Minden nő az anyján keresztül emlékszik.
Perszephoné, ha fehér lótosz nyílik
és csalogány csattog Hádésztől messze,
kegyetlenné válik a honvágtyól.*

Alapszabály ágyban és háborúban:
amit tenyeredhez szoktatsz,
azzal bármit megtehetsz.
Az én anyám hadizsákmány volt,
eshet yefat to'ar, gyönyörű fogoly.
Néma gyötrődése felrázta a tábort,
zavart keltett részvétlenségükben –
kopaszra nyírták, hogy apám előtt
ne lehessen többé kívánatos.
Az mentette meg, hogy megfogant.

*Perszephoné elrablásáról sokan vitatkoznak.
Felelősségre vonható a kéz, ami felkínálja
a gránátalma ellenállhatatlan húsát?
A küzdelem hiánya hozzájárulás-e?*

Mindenkit irigylek, aki könnyen felejt.
Az első testet, amihez hozzáérsz,
alapkőként őrzi az emlékezet,
*ha poklot idéz is. Az ízét, a szagát,
sürgető, szenttelen mozdulatait.*
Ahogy kioldja a nadrágszóját,
mint fémláncról a kutyákat.
A sarokba szorított zsákmány iszonyát,
ahogy a ragadozó színlelt önfegyelme
meglazult pengéként elengedi magát.

*Perszephoné ritkán olyan boldog,
mint amikor kamaszlányt temetnek.
Nem tipor meg, nem szakít le senki;
korán elhervadni könnyörület.*

III. Védelem

A sértett tárgyi bizonyítékkal és/vagy szakértői vizsgálattal alátámaszthatóan a következőket veszítette el:

1. a szüzességét,
2. színes lenvászon ruháját;

tárgyi bizonyítékkal és/vagy szakértői vizsgálattal alátámaszthatóan a következőket továbbra is birtokolja:

1. nemesi származását és előjogait,
2. az életét.

Támár jogi paraméterek szerint szerencsésnek mondható.

A vádlott a tárgyalás helyszínén nem jelent meg, távolmaradását jegyzőkönyv rögzíti.

Kabai Zoltán

Pedig itt közönség sem volt

Találtam egy pontot a földön,
ahol tíz centivel magasabb vagyok.
Végre értettem, mi történik,
ütközések egy másik dimenzióban,
ahol egyértelműnek tűnt minden,
nem volt sem kérdés, sem válasz,
csak szöveg fűrődött a levegőbe,
s ott volt minden pontosan,
szigorú rend szerint.

Egyszeri, megismételhetetlen,
mint egy performansz,
ahol a közönség reakciói
éppoly részei az előadásnak, akárcsak mi.
Zavarodottan állok, mint aki
elvesztette az üveggolyóit,
s nem tud már repülni.

Háló kap el alul, s tart meg,
majd foszlik szét alattam.
Itt vagyok középen,
a tíz centi süllyed,
vele én is, kevés a remény,
hogy a performansz része ez is.

Már mindig

Mondhatnék bármit.
Bármit mondani könnyű.
Bár *akkor* még
bármit sem tudtam.

Mindenkinek ezt írtam.
Nincsenek szavaim.

Ültem a közös albérletünkben,
másik szobában
a dolgai.
Valaki átküldött nekem
egy felvételt,
a hangjával.
Látom magam előtt a
konyhában a pulttal
szemben ülve, cigivel kezében,
ahogy épp a pohár felé nyúl,
és éneкли.

Még abban a lakásban
álmodtam vele.
Hazajött zöld kabátjában.
Odamentem, megöleltem;
*Na akkor ezt most már
te intézed, itt mindenki
azt hiszi, meghaltál.*
Befordult a konyhába,
nem szólt. Rágyújtott.

El kellett onnan jönnöm.

Amikor szólt, már egy hónapnál
is több telt.

Valamiért a Múcsarnok
pincéjébe álmodtam magam.

Az egyik beugróban
a kabátját vette magára;

)Épp cigizni indultam.(

Megöleltem, mint
többé soha.

Mindenki érted aggódik

– érintette az ajkam a fülét, és az orromban
nikotinszag.

)Minden rendben van.(

– mondta.

Rajtam pedig úrrá lett
a nyugalom,
magyarázhatatlan.

Ültem aztán egy helyütt,
friss sebbel, ügyelve,
ne kenjek össze semmit.

Aztán felülről láttam
az egészszet; emberek
sebtapaszt cserélnek.

Maradtam.

Ó, a kép mennyire pontos!

Nem csak embereket,
mondatokat, szavakat is
felülről látok;
értelmetlen, értelmes, értelmetlen, értelmes,
értelmetlen, értelmetlen...

Nagy Zsolt

Éjjel 3-kor az idegklinikán

*a fehér galambok műanyagból vannak
amint eszembe jutnak
darabokra hullnak szét*

butaság lenne fára mászni anélkül hogy azt képzelnék
megérinthetjük az eget
lehozhatjuk a holdat

pedig tudom jól mindezt megtehetem
kitalálhatom az életet
az evést az alvást a munkát
a királyfit a jóistent
a köröm alatti piszok jogát

szóval megoldom dolgaim
csak azt utálom
mikor valaki úgy néz rám
ahogyan a határőrök szoktak

#

és így van ez most is

reflexeimet vizsgálják először
az orvos térfigyelő
köztér vagyok-e

bokorban élő fauna
szemében járókelő
vagyok-e

térdkalács
rendben
lábfejkoc
rendben
talpcsikland
rendben

kenőcsök és ultrahang
tisza pajzsmirigy
a gépek nem hazudnak
tisza pajzsmirigy

*nincs mitől félned a kúrát növényi kivonatokkal kezdjük
minden nyavalya akkor ér véget
amikor fikusszal pakoljuk tele a dolgozószobát*

nincs dolgozószobám
egyetemre járok
70 m²-en osztozunk hárman
éjjel 3-kor az idegklinikán
nem akarom osztani szorozni

hogyan *Totul va fi bine*
ezt írja a lábtörlőn
nem akarom osztani
hogyan rég nincsen már körmöm
reflex és kívánság
ezt írja a lábtörlőn

*DG: TULBURARE ANXIOASA
SINDROM ASTENIC*
beléptem valahova
ez milyen híd
túllépni valamin
ez milyen híd

visszaránt valami
IZOMGÖRCS

#

én jól helyezek el mindent amim van
nem vagyok összetett ne hidd
szombámban benzol és formaldehid
be kell csuknom szemem
ha erősebben süt a nap

be kell fogynom fülem
ha beszélnek hozzám
a hang mintha túllépne határain
mint egy téves bombahír
hogymondjam másképp doktor úr
másképp nem lehet mondani

a gépek nem hazudnak
laptopom zúg
nővérek itt nem hazudnak
laptopom zúg

most itt vagyok vagy ott
ittthon vagy otthon
fehér falak mindenütt
te építsd én bontom
fikusz páfrány
fikusz páfrány
kit érdekel kányádi
hogyerre jártál

#

fehér galambokat
fekete templomban

hej regő rejtem
kezdjük józanul
a drága új évet
kezdjük emlékezéssel
a rolling stones fehér pillangókat ereget
valami '69-es koncerten ahova nem fogok eljutni
mert nem vagyok ott
hanem mindig itt
az agyam ha felrobban
fel lesz robbanva
mert sosem ott
és mindig itt

gyomromban repülők zúgnak
ágyam felszállótér
gyomrom színe gyöngyházzsín
ne már mos' mér'

a szöveg virgonc lenne
de nem mozdul meg
kár hogy megbíztam benne
mélyálomkedv

#

kabátom belső zsebében molylepkék remegnek
ó
milyen szép tud lenni a megrajzolt világ

#

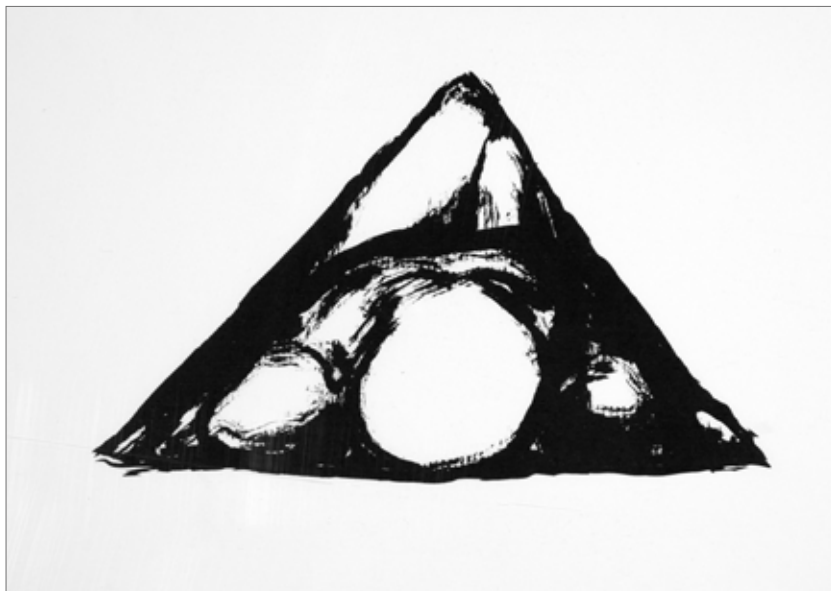
miért vagy test
miért eszel alszol hugyozol vágyakozol
miért fájsz köhögysz
miért szeretsz miért nem tudod eljátszani nekem
16 éves korod óta a stairway to heavent

olyan vagy test
mint tűzön a nedves fa

olyan vagy test
mint a befutó busz

szeretlek test
kérek figyelj magadra
a szomszéd városban le fogják bontani az élményparkot

Burucs Szabolcs: Bezárt sorozat – 2008

Cséby Géza

Őszi gondolatok délután

Barnult virágok csokra a kerti házban,
ágyásokban elhervadt pompon dáliaák.
Elveszett utak az őszi ködben,
az elmúló nyár holt üzenetei.

És jönnek fázós reggelek, hosszú éjszakák,
bánatos, bús, barna nappalok...

De Te maradsz
Mindörökre.
Mert Te vagy a Kezdet
és Te vagy a Vég,
az Alfa és az Ómega,
Te vagy a Fény,
és Te vagy a Sötét,
Te vagy az Öröm,
és Te vagy a Bánat,
Te vagy a Remény,
és Te vagy a Kétség,
Te vagy az Úr,
és Te vagy a Szolga,
Te vagy az Élet,
és Te vagy a Halál.
Te vagy
könnyű álmok ígérete,
Te vagy
álmatlan éjszakák oka.

Szeretni Tehozzád szegődtem...
De, ki viszi át...?

Az égen halványodnak már a csillagok,
és kigyúlnak a remény
megszentelt szövétneki...

Burucs Szabolcs: Bezárt sorozat – 2008

Cséby Géza

Az 1863 januári felkelés, a Rogińskiek

(Részlet a készülő családtörténetből)

1795-ben Lengyelországot harmadszor osztották fel egymás közt a nagyhatalmak: Oroszország, Ausztria, Poroszország. A lengyelek az első döbbenetet követően – a három országrészben eltérő módon szervezkedésbe fogtak, hogy hazájuk függetlenségét helyreállítsák. Harcoltak Napóleon zászlai alatt, 1830-ban és 1863-ban, szabadságharcot robbantottak ki az Oroszországhoz csatolt területen, 1846-ban felkelés tört ki Krakkóban, két év múlva pedig a Poroszországhoz csatolt Poznani Nagyhercegségben indultak meg függetlenségi harcok.

Az Oroszország számára vesztes 1853 és 1856 közt zajló krími háború rámutatott a birodalom belső gondjaira. Ez arra ösztönözte az 1856-ban trónra lépő II. Sándor orosz cárt, hogy bizonyos társadalmi reformok bevezetésén gondolkodjon. Varsói látogatása azonban hamar lehűtötte a maguk számára mind nagyobb reformokban reménykedő lengyeleket, amikor így fordult hozzájuk: *„Csak semmi ábrándozás uraim, semmi ábrándozás!”* II. Sándor cár minden kétséget kizárva meglátta a birodalmát fenyegető veszélyeket. Régi barátjának Baratyinszkij hercegnek, Kaukázus helytartójának világosan fejtette ki aggodalmait: *„...A győztes itáliai forradalom egész Európát fenyegeti. Tavasz felé valószínűleg megtámadják Ausztria velencei tartományát, s ugyanebben az időben újabb forradalommal kell szembenézni Magyarországon és Galíciában. Lengyelországban is nyugtalan a hangulat... várható, hogy ott is kísérleteket tesznek a felkelésre, de ezeket, hála ottani erélyes intézkedéseinknek, remélhetőleg csírájukban elfojtjuk.”*

A lengyelek a reformok deklarálását a cári Oroszország gyengeségének tudták be, és elkezdték új felkelés szervezését. Radikalizálódtak az egyetemisták, a fiatal tisztek. 1861. április 8-án varsói Vár-téren ismét a hazafias és egyházi énekeket éneklő tömegbe lövetett az orosz helytartó. Közel kétszáz ember vesztette életét, melynek következményeként egy időre szüneteltek

a tüntetések. A cár 1862-ben az energikus, lengyel Aleksander Wielopolski őrgórfot nevezte ki a Lengyel Királyság kormányzójának. A modernizálásra törekvő Wielopolski több reformot vezetett be; lengyelesítette a közigazgatást, az iskolahálózatot, Varsóban főiskolát avatott, megszüntette a zsidóság jogi megkülönböztetését, a parasztság vonatkozásában kötelezően bevezette a haszonbérletet. De reformjai már későn jöttek, ráadásul a cári fegyverek árnyékában születtek. Ezt, pedig a lengyelek nem voltak hajlandók elfogadni.

1863-ban kitört az úgynevezett januári felkelés, amely a legnagyobb volt a sorra kirobbanó felkelések között. Bár 1864 nyarára kifulladt, a különféle gerilla egységek még őszig tartották magukat. A szabadságharcosok végül felőrldtek az orosz túlerővel szemben, nyugati segítség nem érkezett, csupán pár bátortalan, általános diplomáciai mondat hangzott el, s az egészet orosz belügyként kezelték. Marczali Henrik szerint *„csak egyet értek el a lengyelek: a hivatalos Európa is tudomást vett szenvedéseikről. III. Napóleon közös fellépésre akarta bírni a nagyhatalmakat, hogy együttesen szorítsák a cárt a megfelelő engedmények megadására. Ausztria és Anglia azt kívánták, hogy ez a felszólalás ne történjék sértő módon, fegyveres beavatkozásról pedig éppen ne legyen szó.”* Leginkább IX. Pius pápa vette pártfogásába a lengyeleket 1864. április 24-én elmondott trónbeszédjében: *„lekiismeretem arra kötelez, hogy felelő szavamat egy nagyhatalommal szemben, melynek határai a sarkkörig terjednek... Ez az uralkodó vad kegyetlenséggel üldözi a lengyel nemzetet, célul tűzve ki a katolikus vallás istentelen kiirtását Lengyelországban”.* Érthető volt a pápa felháborodása annál is inkább, mivel a felkelést követően sok katolikus templomot adtak át a pravoszláv egyháznak. Ezt megelőzően IX. Pius 1863. augusztus 31-i, saját kezű feljegyzésében utasította híveit, hogy imádkozzanak a lengyelekért. Többek közt ezt írta: *„A lengyel nemzet, amelyik mindig katolikus volt és a támadok ellen védőbástyául szolgált, megérdemli, hogy imádkozunk érte és balszerencséjéből feltámadhasson, soha ne veszítse el hitét, maradjon meg Isten hű szolgájának.”*

Az 1863-as januári szabadságharc a történelem első modern partizán-háborúja volt, amelyben ezerkétszáz összecsapási ütközet zajlott. Ezekben részt vettek magyar, olasz, francia és német önkéntesek is. Több ezer halott, közel ezer kivégzett, harmincnolcezer megkínzott, börtönre, vagy szibériai

száműzetésre ítelt, mintegy tízezer emigrált felkelő emlékeztet a januári szabadságmozgalomra.

A januári felkelés leverését követően az orosz nyomozó szervek azonnal nekiláttak a résztvevők felkutatásának, elfogásának. Gyors munkát végeztek. 1864. augusztus 5-én délelőtt tíz órakor a varsói Citadella védsáncán ácsolt bitókra akasztották fel a szabadságharc első számú vezetőit, a Nemzeti Kormány tagjait: Romuald Trauguttot, Roman Žulińskit, Józef Toczyskit, Rafał Krajewskit és Jan Jeziorańskit, miközben a jelen lévő mintegy harmincezres tömeg a Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis kezdetű himnuszt énekelte. A vezetők kivégzése a megtorlás kezdetét jelentette.

* * *

1863-ban Nowogródek (Nowogródek Litewski) mintegy tízezer lakosú városka, a Nyeman folyó partján, négyszázkilencvenhét kilométerre Varsótól. Lakói lengyelek, beloruszok és zsidók. Vallásra való tekintettel pravoszlávok, katolikusok, mohamedánok és zsidók. Híres vásározóhely. Hét osztályos gimnáziumát, a januári felkelést követően minősítették vissza négyosztályúvá. A település első írásos említését 1044-ből ismerjük és tudjuk azt is, hogy történelmének első két évszázadában a Nyeman folyó partjának leggazdagabb települése volt. 1251-ben itt keresztelték, és itt koronázták meg Mindaugast (1240-1253-ig litván nagyherceg, 1253-tól király), a Litván Nagyfejedelemség első uralkodóját. 1422-ben Jagielló Ulászló lengyel király és litván nagyfejedelem hetven éves korában Nowogródekben fogadott örök hűséget negyedik feleségének a tizenhat éves Szonya Galsanyszkának. Első feleségét, Hedviget – Nagy Lajos magyar király lányát, a lengyelek szeretett Jadwigáját – korán, 1399-ben veszttette el. A település 1444-ben kapott a magdeburgi jogok alapján városi rangot.

A város fölötti dombon a litván fejedelmek várának romjai emelkednek, mely várat még Mindaugast kezdett el építtetni. A XVIII. században előbb a svéd, majd az orosz hadak sarcolták meg és rombolták le a települést.

A város a lengyel irodalom zarándokhelye. Ugyanis Nowogródekben

keresztelték meg és töltötte gyermekkorát Adam Mickiewicz, a nagy lengyel költő. Nowogródek ma Nyugat Belorusszia területén található (Navahraduk).

Itt élt nemesi birtokán a Rogiński család. Legfiatalabb tagja Józef Rogiński dédapám, épp a januári felkelést megelőzően hozott asszonyt a házhoz, név szerint Aleksandra Lisickát, dédanyámat.

A lengyel Nemzeti Kormány felhívására a húsz év körüli Józef is úgy döntött, hogy beáll a haza függetlenségét zászlójukra tűző felkelők sorába. Felállt a nowogródeki járás alakulata, amelynek parancsnokává, Nowogródek templomának huszonöt éves vikáriusát, tisztelendő Felicjan Łaskiewiczet nevezték ki. Nem ismeretes, hogy Józef Rogiński hol és mikor esett át a tűzkeresztségen, mi volt a feladata, volt-e valamilyen rangja, a cáriak szemében mi volt az a hatalmas bűn, ami miatt a leverést követően teljes vagyonekobbzásra és öt év szibériai száműzetésre ítélték. A bírósági tárgyalásig a rettegett varsói Citadellában tartották fogva. A Citadellát az 1830/31-es lengyel szabadságharc után, a cári hadvezetőség a hazafiak „féken tartására” építette. A Visztula fölött fenyegetően terpeszkedő varsói citadella, erődrendszer volt a város szívében. Építésekor a cári hadvezetőség kisajátította és leromboltatta a „Szép folyópart” Visztulára néző villasorait. Az építés befejezését követően az erődöt jelentős katonai erő tartotta megszállva, így a lengyelek nem tudták bevenni. A Citadella hírhedt X. pavilonjából indultak szibériai száműzetésébe lengyelek tízezrei. A X. pavilon mellett található kovácműhelyben verték a száműzetésre ítélt rabok kezére és lábára azt az összekötő láncos bilincset, amely a mozgásban korlátozta őket. A műhely mellett pedig azoknak a kozákoknak volt körletük, akik az elítélteket Szibériába hajtották. A családi oral historyban fennmaradt történet szerint itt raboskodott, itt ítélték el, valamint innét indult Szibériába Józef Rogiński is. Az akkor 18 éves felesége eladta a vagyonekobbzás idején nagy nehezen megmentett ékszereit és elindult férje után.

Viszonylag nagyon kevés adat áll rendelkezésemre. A hivatalos okiratok, levéltári anyagok ugyanis részben megsemmisültek, másrészt szinte hozzáférhetetlenek, levelezés, telefon útján sem Oroszországból, sem Belorussziából be nem szerezhetők. Mindkettőt megpróbáltam – hasztalan. A

„Stankiewiczok és barátai” (Stankiewiczze z przyjaciółmi) névvel és címmel fémjelzett, adatokban rendkívül gazdag honlapon viszont megtalálható „Az 1863 és 1864 közötti felkelés *Nyugat Szibériába száműzött résztvevőinek névsora*”. A minden kétséget kizáróan aprólékos munkával összeállított névsor Milina Szeptelána Anatoljevna orosz történész munkája. Az ábécé sorrendjében fellelhető lista közli Józef Rogiński nevét, természetesen orosz átíratban. Valószínű, hogy dédapámról van szó, de némely adat kétségbe vonja feltételezésemet. Az orosz szöveg a következő: *Roginyszkij Jozsif – férfi, Varsói Kormányzóság lakója – postai altiszt, kitelepítésre ítéltetett, a Tobolszki Kormányzóságban tartózkodott 1869-ig. Kiutazott a Cári Lengyelországba.*” Két ellentmondást lehet felfedezni. Az egyik az, hogy a család nem tud postai alkalmazásáról, sem altiszt, sem tiszt, sem egyéb beosztásáról, munkájáról. Kovács István szíves közlése szerint a Lengyel Királyság postatisztviselőit tartalmazó lexikonban neve nem szerepel. Ugyancsak ő hívta fel a figyelmet arra is, hogy az oroszok szigorúbban ítélték el azokat a felkelőket, akik a hajdani Lengyel Királyság (az 1815-ben létrehozotról van szó) határain kívül lázadtak fel. Tehát maga Rogiński is állíthatta, hogy a Varsói Kormányzóságból származik, számítva a bírák által hozott ítélet kedvezőbb voltára. Egy kis föllentéssel esetleg így válhatott a Varsói Kormányzóság lakójává. A hatóságok számára annál is inkább elfogadható és a későbbiekben is megnyugtató módon, mert a száműzetést követően valóban Varsóba utazott.

„Sors-címerkép” munkám lengyel kiadását követően a januári felkeléssel behatóan foglalkozó varsói Sebastian Popowski a következőkre hívta fel figyelmemet, új megoldást adva a „rejtélyes” beírásnak: Szerinte Rogiński tiszthelyettesi rangban szolgálhatott a zászlóalj postáján, esetleg futár lehetett egységének parancsnokságán. Innen a postai alkalmazott megnevezés.

A tárgyalás és a szibériai indulás időpontja nem ismert. Azonban hű képet ad az akkori időkről és történeésekről Benedykt Dybowski (1833-1930) orvos, természettudós, utazó aki zoológus, paleontológus testvérével, Władysławval együtt a januári felkelés résztvevője, érdekes alakja volt. Őt is a Citadella X. pavilonjában tartották fogva, majd tizenkét évi száműzetésre ítélték. 1864. augusztus 10-én indult egy ötven fős csoporttal Szibériába. Vonattal vitték őket Szentpétervárra, ott átszállították a csoportot a Moszkvába induló vonatra. Moszkvában pár napot töltöttek, majd Nyizsnyij Novgo-

rodba szállították az elítélteket. Itt „elfogyott” a vasút, azaz tovább már nem volt kiépítve a pálya. Innét még mindig bilincsbe verve, de gyalog, illetve úgynevezett kibitkában (rácsos ablakú zárt kocsi) folytatták útjukat. Ez főleg télen volt kegyetlen dolog. Dybowski még négyezer kilométert tett meg így: Kazany, Tobolszk, Tomszk, Krasznojarszk útvonalon, egészen Irkutszkig. A kibitkában ülők nem kis veszélynek voltak kitéve, a rossz utakon haladó kocsiban összeláncolt emberek ide-oda ütődtek, sokszor ki is zuhantak a magas építésű lóvontatta járműből, összezúzva, összetörve magukat. Rogiński is minden bizonnyal ezen az úton ment száműzetésének helyszínére, Tobolszkba. Azonban arra a következtetésre jutottam, hogy félúton ő is megtapasztalhatta a Nyizsnyij Novgorod-i börtön rideg celláját. Birtokomban van ugyanis az a hét és félszer hat és fél centiméter nagyságú, finoman megmunkált fehér és világoszöld papírból font kereszt, melynek mindkét oldalára egy-egy kis papírszalagot ragasztottak. Az egyik a következő mákszemnyi betűkkel írt szöveg olvasható: „Emlékül leányodtól Aleksandra Rogińskától. 1865. március 6.” A kereszt másik oldalán lévő szalagon: „A Nyizsnyij Novgorodi börtönből”. Sok fejtörést okozott a felirat. Aleksandra ugyanis, legjobb tudomásunk szerint, nem volt börtönbe zárva. Akkor pedig hogyan oldjuk fel édesapjának, vagy édesanyjának írt szövegét? Végül arra a következtetésre jutottam, hogy férje Józef Rogiński lehetett a Nyizsnyij Novgorod-i rab. Felesége pedig, aki mindvégig Józef mellett volt, a férjével való közösséget vállalva írta ilyen formában az otthonnak szánt üzenetet. A kis kereszt lehetséges, hogy postán került vissza Lengyelországba, de az is elképzelhető, hogy öt év elteltével személyesen hozták haza. A korabeli oroszországi viszonyok nagyon szűkre szabták a levelezés lehetséges módjait.

A száműzöttek szomorú menete számára Tobolszk valamelyest oázisnak számított. A tobolszki kormányzó abban az időben lengyel volt: Aleksander Despot-Zenowicz, aki emberséges magatartást tanúsított az elítéltekkel szemben. Tehát ebben az időben került Tobolszkba Józef Rogiński, és ide érkezett meg fiatal felesége is. Tobolszk – ahogy az oroszok állítják – Szibéria gyöngyszeme. Ázsiai város, túl az Európa határát jelző Urál hegységen, az Irtsiz és a Tobol folyók találkozásánál. Kozákok alapították 1587-ben. A XIX. század végén huszonnégyezer-hatszázötven lakosa volt, ma százezer fő.

1822-től a Nyugat Szibériai Kormányzóság központja. A XIX. század elejétől – főleg lengyel – elítéltek száműzetésének helye. Később, 1917-1918-ban itt tartották fogva a cári családot és innen szállították őket kivégzésük színhelyére, Jekatyerinburgba. A városban télen nem ritka a mínusz öven fokos hideg sem.

A hatalmas szibériai tél, az otthontól való irdatlan távolság, a folyamatos felügyelet megnehezítette a száműzöttek életét. Valeria V. Picsugina moszkvai történész tanulmányában leírja a Kazanyba száműzöttek „napi-rendjét”, amely sokban nem különbözhetett a tobolszkiakétól: *„Helyben, heti hat napot dolgoztattak velük, főleg a város közmunkáira hajtották őket. Később egy-egy magánmunkát is kaphattak, amelyért olykor fizetség járt. A száműzöttek között katonai szigor uralkodott.”* Csak titokban, csendes estéken emlékezhetnek meg az otthon maradottakról, a hazáról, amelynek szabadságáért annyi, megpróbáltatáson mentek keresztül. Az irodalom és a képzőművészet egyaránt empátiával és mély együttérzéssel ábrázolta a száműzöttek sorsát. Egyik kitűnő példája ennek a lengyel Jacek Malczewski *Szenteste Szibériában* című alkotása, ahol a gyéren megvilágított szobában, az asztal körül ülő száműzöttek gondolataikban merülve az otthonra emlékeznek. A szerény asztal, az egyetlen meggyújtott gyertya, a szamovárs az ostya-törést végző férfi nem a boldog, hanem a szenvedő emberek szentestéjét jeleníti meg. Az embereket egyetlen cél vezérelte; hazajutni! Tizenöt év után, vagy csak öt év elteltével, de haza! Artur Grottger neves lengyel grafikusművész több ciklust szentelt a lengyel szabadságharcnak, így a *Polonia* ciklus az 1863. januárinak állít emléket. Grottger ezen leg hangsúlyosabb művét Pálffy János gróf vette meg, majd adományozta a budapesti Szépművészeti Múzeumnak, ahol ma is látható. Grottger művein sohasem jelenik meg az ellenség, mégis valamennyi mű az ellenség kegyetlensége elleni jankiáltás, vádirat.

Józef Rogiński felesége, Aleksandra viszonylag szabadon mozoghatott. Már fiatal korában ügyesen varrt, kézimunkázott és ennek Tobolszkban hasznát vette. Divatos ruhákat varrt az ott állomásozó katonatiszt-feleségeknek. Kézügyességének híre oly gyorsan terjedt, hogy Aleksander Despot-Zenowicz kormányzó felesége szinte valamennyi ruháját nála rendelte meg. Keresetéből csak a legfontosabb dolgokat vásárolták meg, a pénz nagy részét eltették, hogy a száműzetést követően haza tudjanak térni.

Teltek-múltak a hónapok, s 1867-ben az ifjú párnak leánygyermeké született. A keresztségben Józefa Stefania nevet kapta. Családi legendárium szerint télen vitték keresztvíz alá. Tobolszkban csak egy katolikus templom volt, a Legszentebb Gondviselés temploma, az is fából készült kápolna-szerű épület. 1848-ban építették száműzött lengyelek. 1868-ra már önálló plébániahivatallal rendelkezett, hála a többször említett Despot-Zenowicz kormányzónak. Tehát a megszületett gyermeket keresztelni vitték. Alaposan bebugyolálták különféle szőrmékbe, gyapjútakarókba, hogy meg ne fázzon. A keresztelőt követő visszaúton a felnőttek, talán a gyermek születése miatti örömben, melybe belejátszhatott pár kupica vodka elfogyasztása is, nem figyeltek oda kellően és a kislány, akár egy hatalmas batyu, lecsúszott a szánról. Eltűnését csak otthon vették észre. Nagy volt a kétségbeesés. Azonnal visszafordultak, s lám csodák csodája, a bebugyolált csecsemő édesdeden aludt a friss puha havon.

A Józef Rogińskira kirótt büntetés lassan lejárt. Kis boltot nyitottak Tobolszkban, ahol ruhaneműket, szőrméket árultak és a befolyt pénzből tovább szaporították a hazafelé vezető út költségeire valót. Vásárlóik voltak a száműzöttek és vásárolóik az odavalósiak, az oda vezényelt katonatisztek családjai. A mindennapi élet nem lehet meg barátok nélkül. Rogińskiek leginkább Śliwiński úrral kötöttek – a későbbiekben kiderült – örökre szóló barátságot. Ő volt, aki rávette Józefet és Aleksandrát, hogy a gyermekkel együtt Varsóba költözzenek, ha majd visszatérnek Lengyelországba. – Mit keresnétek Nowogródekben, hová mennétek, hisz ott már semmitek sincs! Jómagam varsói vagyok. Veletek együtt én is hazamegyek majd. Gyertek velem! – hangzott nap, mint nap Śliwiński úr javaslata. Végül Rogińskiek beadták a derekukat. Amikor összejött annyi pénzük, hogy hazautazhasanak, s talán még egy kicsivel több is, felszámolták a boltot, pénzzé tettek mindent és elindultak vissza... hazafelé...

1868-at írtak.

Lángi Péter

Görbe

Egyik ujjam meggörbült,
s lett épeknek gátja.
Úgy gondolta, jobban illik
görbén a világba.

Sok út, folyó kanyarog,
akadályt kerülve,
s úgy látszik, hogy az égbolt is
rágörbül a földre.

Görbülnek a derekak,
hát még a gerincek,
sanda, gyáva tekintetek
görbén méregetnek.

Hazug szóktól görbül el
sok gyönyörű mondat,
s gondolatuk igazsága
holt virággá fonnyad.

Tudom, nem törik az ág,
ha hajlik, ha görbe,
ujjam mégis megműttettem
bátor egyenesre.

Jött új való

Úgy érzem, elfáraszt a világ, legyűr.
Fogytán türelmem, fogy toleranciám.
Hamis hatalmak megvezetnek,
s gyengülök egyre, lelassul a tempóm.

Jött új való, önző, idegen, hideg.
Félek, csalódom, tán az is árt nekem,
kit én naivan támogattam.
Csúf csata dúl, becsület nem érték.

És nyelve? Zsong benn durva szavak raja.
Badar beszéd szól, torz sunyiság vihog.
Hangjában nincs egy csöpp tapintat.
Meg-megaláz ezeregy hazugság.

Forr a világ, pusztul, tüzek égetik,
ám fontosabb soknak hatalom bora,
s vad harc a pénzért munka nélkül.
Menteni bár közösen lehetne.

Mércém az emberség, nem e sandaság.
Mellém családom áll, s hiszem én, sokan.
Így érdemes csupán csak élni.
Ez marad elvem, időm amíg tart.

Az ember tragédiája

Madách Imre születésének bicentenáriumán

Egyetlen eszme sem mindenható,
ez az ember tragédiája.
Mindegyik torzul, s keveseknek jó,
s jut a többség nyomorúságra.

Létezik itt-ott furcsa tákolmány,
manipulált demokrácia,
becsapott nép, gazdag, kapzsi kormány,
s dicsérni: rabszolga média.

Szeretetre? Gyűlöletre épül.
Magáról szólva lódtít, fényez.
Dühöng, mocskolja, majd belekékül,
ki gondolkodik, s másként érez.

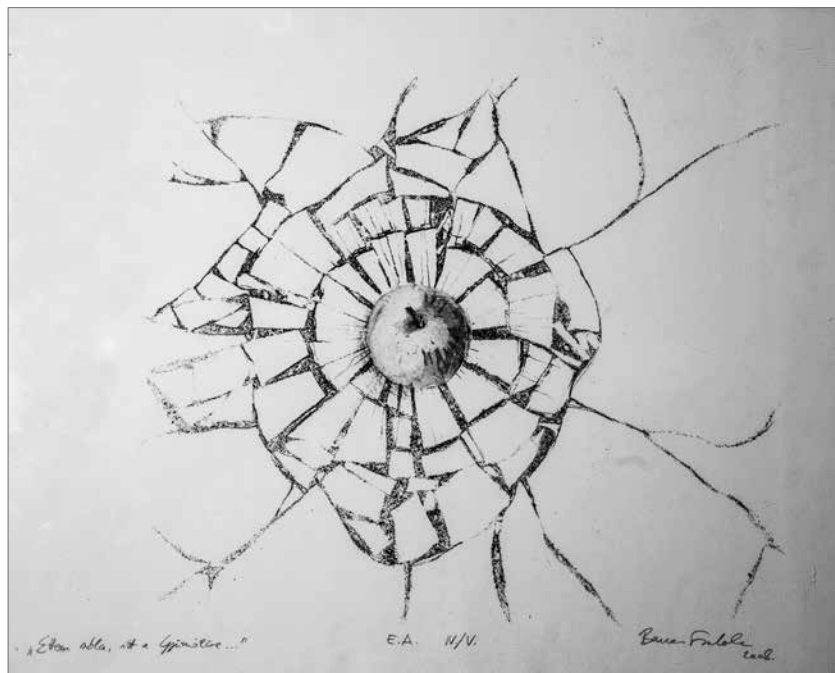
Beteg a Föld, össze kéne fogni,
de ezer ellenséget csinál.
Nem tud jövőben gondolkodni,
fontos, mi neki hasznót kínál.

Hiszem, az igazság részekben él,
az az eszme képviselője,
amelyben az ember java a cél.
Így küzdve jutunk csak előbbre.

A toleranciát tanulni kell,
gyakorolni az emberséget.
A hatalom gondos szolga legyen,
becsülve munkást, értelmiséget!

Egyetlen eszme sem mindenható,
ez az ember tragédiája?
Akad-e eszményi együtttható?
Ez most fajunk nagy dilemmája.

Burucs Szabolcs: „Ettem róla, itt a gyümölcse” – 2008

A szabadgondolkodó

A jó palócok nyelvén szólalt
róluk s a tót atyafiakról.
Egy közülük. Ismerve jót, bajt,
hírt adott sok apró kalandról.

A pátoszt ügyesen kerülve,
kedélyesen, kaján mosollyal
mesélt tovább, s a rokonszenve
vezette tollát leggyakrabban.

Aztán a tisztelt házig vitte
a siker szekere, hogy lássa,
kik vigyáznak a nemzetére,
kiken múlik a haza sorsa.

S megtudta itt, majd megmutatta
a nemesség hogy veszti fényét,
s hogy igaz embert elbuktatva
védi az egyház tekintélyét.

Szabadgondolkodó. Lerántja
a leplet sok úri svihákról.
Látva a durva panamákat,
egyre élesebb hangokon szól.

Egy írónak csak erre futja,
véleményét papírra vetni.
A hatalom fülébe jutva,
az legtöbbször semmibe veszi.

Andrzej Grabowski

Panasz

Elfeledett szavakkal érkezel Anyám
gyanta cseppje fénylik ajkadon
mily más lehetne e beszélgetés máma
hiába senki sem szagatná köntösét...
S egy órával az éj sem lenne hosszabb,
a nyári álom virradatkor, téli bornak
érett gyümölcsöket hagyott a kertben.
Miért, hogy a pokol Angyala oly váratlanul
zárta be fürgeteg-szárnyát,
hogy szem elől tévesztettük
egyszerű szavak fájának gallyait...

Cséby Géza fordítása

Teresa Kaczorowska

Fájdalommal megjelölve

ez az év
fájdalommal jelölt meg

könyörtelennel
elhúzódóval
rettenetessel
mely átjárja
a szikével bemetszett kezemtől
valamennyi testrészemet
valamennyi idegvégződésemet
valamennyi szívkamrámat

a valóságban
és az álomban
az álomban
és a valóságban
a fájdalom apró kristályaivá törve
éjjeleim és nappalaim

azzal vigasztaltam magam
hogy a világon semmi sincs
cél nélkül

a fájdalommal jelölt idő
megtanított visszatérni
a régi igazságokhoz
melyek könnyű
hajnali szellőként simogathatnak
betegségemben is

Jázminnal és csalogányokkal

csalogány voltál
én jázminvirág
reggel
halványuló holdnál
összefonódott hegedűink hangja

és Niobéről énekeltünk

később
fiákerré változtam
te harmonikává
és júniusi kottaként libbent utánunk
csalogányok éneke
jázminok dala

a fiáker harmonikájának hangjára...

együtt indultunk a hold
tükrén akár vízen járnánk
és felettünk sírtak a csillagok
virágok röppentek az égre
levelek zenéltek a fényben

elreppentek a madarak...

ma csak a fiáker ugyanaz
változatlan
a Nagy Kocsi fényében
az ezüst szívként függő holddal
ismét vár

újabb varázslatokra...

Cséby Géza fordítása

Miklós Manasterski

Keszthely – vasútállomás

a keszthelyi vasútállomás nem tartozik a nagyok közé
egy-két sín pár három peron
állomásépület
pár hangosbemondó

a vonatok itt lassan járnak
a legjobbakra persze várni kell
nyugalommal

a sínautó akár egy villamos
Tapolca felé indul

a vasút melletti Csárda Étterem
pár asztala az étkezőkocsi nélkül összeállított vonatok
fáradt utasaira vár

este van
sínek mögött a tücskök bejelentik
a budapesti sebest

az állomáson vár barátom
lassan leengedik a sorompót

s messziről már megcsillan
a mozdony sárga szempárja

(Keszthely, 2014. július)

Cséby Géza fordítása

Ultraviola

Kertész Imre és Nagy László
közt napozunk

a büfében lángosillat
csábít palacsinták édessége

Cséby Géza verslapjait
forgatjuk

kis csészékben a kávé
aromájuk akár a poézis

zöldül a Balaton
könyvek fakulnak a napon

valaki egész könyvtárat hozott
a Városi Strandra

a könyvtárosnő
mosolyogva javasol

könyveket bikinihez
és rövidnadrághoz

közöttünk könyvek
magyar német lengyel nyelvűek

fordítások és az eredetiek
gyerekeknek és felnőtteknek

az olvasásba merült napozók

elfeledkeznek a napvédő krémekről

a patikákból ismét
eltűnik a Panthenol

hol barnult így le?
kérdzik majd a nyaralást követően

Spiró György mellett
- válaszol a vörös-bőrű

(Keszthely, 2014. augusztus)

Cséby Géza fordítása

(Kalisz, 1977) lengyel költő, író, publicista, főszerkesztő

Vlagyiszlav Felicianovics Hodaszevics

Fehér tornyok

Белые башни

Szomorú este és világos égbolt,
Köd gyűrűjében a föld ragyog.
Sötétlő vizek – kettős az égbolt...
Fiatal voltam – s öreg vagyok.

Sötét fenyőfák, beomló part a
Vizekbe hullnak, mélységbe le.
Ezüstös oszlopok úsznak partra,
Távoli partra, nagy messzire.

Szívem vágya fehér torony, sok
Háttérben éjsötét fasorok...
Légies, átlátszó, tiszta tornyok
Csúcsain végtelen megújulok.

Ragyogó tornyok! Akarlak látni
Villódzva áttetsző fehér falon.
Az égbe vonuló tornyokat látni,
Szívem hol független, boldog fogoly!

Hófehér tornyok! Itt vagytok közel,
Ám én nem láthatlak – sorsom magány...
...ajakam érez oly közel, közel,
Harmatos füvet a völgy hajlatán.

1905

Lángi Péter fordítása

A vetőmag útján Путём зерна

Csak jár a magvető a barázdák során,
Nagyapja, apja is ezen járt hajdanán.

Vetőmag aranya tündöklik tenyerén,
De sorsa, hogy lehull, s fekete földbe tér.

S ahol féreg vakon alkotja járatát,
Időre pusztul el, s egy új életre vált.

Lelkem, te is vetőmag útján lépegetsz,
Sötétbe jutva halsz, majd új életre kelsz.

És te is, óh, hazám, s ki benne élsz, te nép,
Meghalsz és újra éledsz, mire lejár ez év.

S mert észt csupán nekünk osztott a sors keze,
Minden, mi élt s mi él, mag útját járja be.

1917

Lángi Péter fordítása

Este Вечер

Lábamnál kúszik, tutol.
A hó esik, a szél fú.
Istenem, mily fájdalom!
Uram, mekkora a bú!

Világodban nyúg a lét,
s kegyetlenséged lesújt
S mire ilyen tág a tér,
Ha majd halálba jutunk?

S nem árulja senki el,
Hogy az élet alkonyán
Mért hisz ember s énekel,
s zsibbad és kalandra vár.

1922

Lángi Péter fordítása

Vlagyiszlav Felicianovics Hodaszevics (1886, Moszkva – 1939, Billancourt)
Költő, irodalomtörténész. Lengyel származású család sarja. A moszkvai egyetem filológiai fakultásán végez. Az orosz szimbolizmus misztikus ágához kapcsolható a költészete. Verseire keserű iróniával átszótt transzcendens elvagyódás jellemző. 1922-ben emigrál. Berlinben a Gorkij szerkesztette *Beszeda* című folyóirat munkatársa (1923-25). Később megszakad kapcsolata hazájával., s Franciaországban mindenkitől elhagyatva hal meg.

Kiss Gábor

„Műveiben nagyobb a szándék az eredményénél...”

Keresztury Dezső a Madách-reneszánsz
szolgálatában

1983. október 11-én a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház megnyitó ünnepségét Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámájának bemutatójával koronázták meg.¹ Az előadást Ruszt József rendezte, s az ünnepségen és a premieren részt vett Keresztury Dezső akadémikus is, akinek a korábbi évtizedekben igen jelentős szerepe volt abban, hogy Madách Imre drámaírói munkássága kikerüljön az „egyművű szerző” skatulyából és a *Tragédia* mellett készült más műveit is megismerhesse a közönség.

A Petőfi Sándorral szinte egy időben, 1823. január 20-án született Madách Imrét a 19. századi magyar irodalom egyik különös, jelentős személyiségeként, rendkívüli műveltségű és felké-

Madách Imre portréja, 1861
(Ismeretlen fényképész felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum)

1 Gajdó Tamás: Az első premier. A Hevesi Sándor Színház ünnepélyes megnyitója. In: Pannon Tükör 2024. 1. sz. 115–132. p.

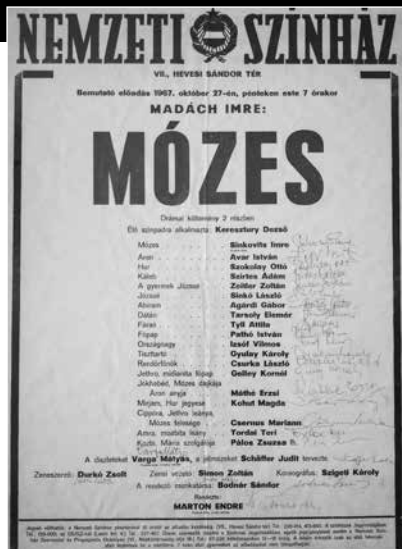
szültségű tagjaként tartjuk számon; a pesti egyetemen évfolyamtársa volt gróf Andrássy Gyula és Lónyay Menyhért, akik később, az 1860-as években a kiegyezési folyamat és a parlamentáris kormányzás kulcsszereplői lettek. Első verseskötete *Lantvirágok* címmel éppen Lónyay Etelkának, Menyhért testvérének ajánlva jelent meg Pesten az 1830-as évek végén. Az 1840-es években szülőhelyén, Nógrádban élve kezdett kibontakozni irodalmi tevékenysége: lírai költemények, elbeszélések, irodalmi értekezések mellett öt drámát is írt, köztük a *Csák végnapjait*, amelyért akadémiai dicséretet nyert. (Ezt a drámáját az 1861-ben átdolgozott formájában ismerjük.) A szabadságharcban – elsősorban betegségei miatt – nem tudott részt venni, ám annak leverése után többször is menedéket adott bujdosóknak; a halálra ítélt Rákóczy Jánost, Kossuth Lajos titkárát erdőkerülőként alkalmazva rejtegette, ezért 1852 márciusában letartóztatták, és előbb Pozsonyban, majd a pesti Újépületben raboskodott. A fogságban kezdte írni a későbbi *Az ember tragédiája* című drámáját,

melynek első változata a *Lucifer* címet viselte. Kiszabadulása után magánéleti problémák gyötörték, így ismét az irodalom felé fordult, újabb drámákat szerzett, köztük az irodalomtörténet által is számon tartott *Civilizátor* c. satirikus vígjátékot. Ezek a próbálkozásai azonban nem voltak igazán sikeresek, de *Az ember tragédiája* változatlanul foglalkoztatta, tovább dolgozott a művön, melynek végső változatával 1860-ban készült el. A közéletbe bekapcsolódva, országgyűlési képviselővé is megválasztották. *Az ember tragédiáját* 1861-ben mutatta meg Arany Jánosnak, aki előbb óvatosan, majd lelkesen fogadta a szerzőt és művét is. Aranynak jelentős szerepe volt abban, hogy Madách és a fő művének tekintett *Tragédia* sikeres lett. A költő türelemmel segítette a szöveg nyelvi, verselési javításában, maga olvasta fel egy részletét a Kisfaludy Társaságban; ajánlásával a társaság tagjává is választotta Madáchot, aki 1863-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett.

Az ember tragédiája később jelentős karriert futott be; a dráma

először csak zárt körben hozzáférhető szövegét később egy másik hatalmas alkotó, Zichy Mihály festőművész illusztrációival adták ki, s olyan neves színházi rendezők állították színpadra, mint Paulay Ede, Hevesi Sándor, vagy az 1980-as években Ruszt József. Madách utolsó, teljesen befejezett drámája, a *Mózes*, melyet másfél év alatt írt meg, 1861. novemberében készült el (később, az 1864-bekövetkezett halála előtt még egy drámatörödéket írt, *Tündérlalom* címmel).

A *Mózes*t egy akadémiai pályázat- ra írta, és nem mutatta meg Arany Jánosnak, hanem ahogy elkészült, egyből elküldte a bírálóknak, akik között Arany, Jókai Mór és Kemény Zsigmond is helyet foglalt, s akik dicsérték ugyan részleteiben, de igazából nem tudtak vele mit kezdeni. Nem hazafias, hanem bibli- ai témájú, egyes vélemények sze- rint dramatizált eposz – és a nyelvi megformálása is sok kívánni valót hagyott maga után. A mű az 1860-as évek elejének lázas légkörében szü- letett, a bibliai példázatot, a hazát kereső, néppé formálódó zsidók

A Nemzeti Színház 1967-es *Mózes* előadásának plakátja a színészek aláírásával (Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár)

történetét használta fel a kitarásra, a nemzeti és szabadságeszmények iránti elkötelezettségre való buzdításban; nem véletlenül, hiszen Madách a Teleki László által fémjelzett Határozati Párt képviselője volt. A dráma 1880-ban, Madách összegyűjtött műveinek kiadásakor jelent meg nyomtatásban, és nyolc év múlva, a Kolozsvári Nemzeti Színházban tűzték először másorra. Itt mindössze két előadást ért meg, s az 1925-ben Budapesten, a Nemzeti Színházban bemutatott előadás

2 Madách Imre: Az ember tragédiája. Zichy Mihály rajzaival. Bp., 1887.

A Nemzeti Színház 1967-es Mózes előadásának színpadképe
(Keleti Éva felvétele, Nemzeti Színház Archívuma)

szintén sikertelen maradt, pedig Jászai Mari és Abonyi Géza is játszott benne. Madách összegyűjtött műveit 1942-ben újra kiadták; több neves irodalomtörténész, Horváth Károly, Waldapfel József és Sőtér István is jelentős alkotásnak értékelte a Mózeset. De színpadra nem kerülhetett.³

A drámát az 1960-as évek közepén, a veszprémi Petőfi Színház

igazgatója, Turián György kérésére, Gyárfás Miklós közbenjárása nyomán Keresztury Dezső próbálta meg színpadra alkalmazni. Ő – bár korábban találkozott Madách életművével – de saját visszaemlékezése szerint először nem nagyon örült a felkérésnek, mert a mű – sok-sok belső értékével együttvéve is – nehezen kezelhető, nehezen olvasható; érzékelhető, hogy

3 Keresztury Dezső: Utószó. In: Madách Imre: Mózes. Madách Imre drámai költeménye két részben. Élő színpadra alkalmazta Keresztury Dezső. Kass János eredeti rézkarcaival. Bp., 1966. 145–157. p.

Sinkovits Imre Mózes, Sinkó László pedig Józsue szerepében a Mózes című drámában (Keleti Éva felvétele, Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár)

Madách könyvből tanult drámát írni, nem volt valóságos színházi, színpadi gyakorlata. Keresztury a mű elemzése során lerázta a korábbi, hazafias belemagyarázások hatását, miszerint Mózes lenne Széchenyi vagy Kossuth, Áron Deák Ferenc, Egyiptom Ausztria stb. Olvasatában Mózes a népével összeforró népvezér, eszményei között a reformkor liberális humanizmusa, patriotizmusa – haza és emberiség – jelenik meg. A dráma szerkezetére nézve Keresztury a modernségét emelte ki, az epikus drámát Bertold Brecht munkásságát megelőlegező-

nek nevezve. Mindezeket figyelembe véve is igyekezett modernizálni, rövidíteni, nyelvileg kezelhetőbbé tenni a szöveget; a végén viszont jelentős változtatást tett. Mózes végakarátát Madách úgy fogalmazta meg: „Körülünk tengernyi az ellenség. Gyűlölet tarthatja csak fenn népét Izraelnek, szeretet csúfosan olvasztaná el” – ez valószínűleg áthallás az 1861-es év politikai eseményeire, az önkényuralmi rendszer visszaállítására. Keresztury nál – megfogalmazása szerint a „nemrégimúlt idők népiirtásaira” is gondolva – ez így szól: „A hit és a hűség tarthatja csak fenn népét Izraelnek.”⁴

A drámát 1966. március 4-én mutatták be Veszprémben, Turián György rendezésében; Mózeszt Bicskey Károly, Áront Dobák Lajos, Hurt az ifjú Juhász Jácint alakította. Keresztury Dezső később elmondta a bemutatóval kapcsolatban, miszerint az akkori kultúrpolitika gyakorlata volt, hogy a problémásnak ítélt színműveket először kipróbálták vidéken, s ha működőképes volt, akkor engedték fővárosi színpadra. A Mózes sikeresnek

4 Ugyanott 154. p.

bizonyult, csaknem 40 előadást ért meg, játszották a megye városaiban, Székesfehérváron, Zalaegerszegen, Szombathelyen sőt Budapesten is, s az egyik előadást a Magyar Televízió is rögzítette. (Az előadás plakátját könyvtárunk, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár őrzi.) A felújított művet még abban az évben könyv alakban is megjelentették – a vállalkozás jelentőségét bizonyítja, hogy a könyvhöz az egyik legnevesebb magyar grafikus, könyvművész, Kass János készített illusztrációkat. A művészi illusztrációk, metszetek azonban a könyvszerkesztési eljárás miatt csak kompromisszumos formában jelenhettek meg, ezért azokat egy önálló albumban is kiadták.⁵ Keresztury Dezső a könyv záró tanulmányában így összegezte tapasztalatait: „Az a körülmény, hogy a mű a bemutató szigorúan puritán tálalásában is kivételes

érdeklődést, mély és maradandó benyomást tett, színpadi életképességének bizonyítéka.”⁶

Keresztury megállapítását igazolták a következő évek eseményei: a veszprémi debütálást követően, 1967-ben a budapesti Nemzeti Színház is műsorára tűzte a Mózeset. Ez várható volt; a kritikák jól fogadták a veszprémi előadást, de azt is érzékeltették, hogy nem mindig tudott a darab teljes mélységéig lehatolni, s a méltató írások végén újra és újra feltűnt a fővárosi színpadra állítás kívánalma.⁷ A Nemzeti Színházban a címszerepet Sinkovits Imre játszotta, mellette – ahogy a szintén könyvtárunk birtokában lévő, a művészek által aláírt színlap is tanúsítja – az akkori színházi élet legkiválóbbjai álltak a színpadon. Az előadást Marton Endre rendezte, s a darab óriási siker lett,⁸ több mint 450 előadást ért meg. A három-

5 Mózes. Kass János tizenöt rézkarca Madách Imre drámái költeményéhez. Bp., [1966.] [6] p. 15 t.

6 Keresztury Dezső: Utószó. i. m. 157. p.

7 Dalos László: „Szólalj meg!” Keresztury Dezsővel a „Mózes” első próbáján. In: Film, Színház, Muzsika 1966. 2. sz. 5. p.; Sándor Iván: A Mózes ébresztése. In: Kortárs 1966. január-június (10. évf.) 1004–1006. p.

8 Lásd többek között: Dersi Tamás: Madách felfedezése. In: Új Írás 1968. 1. sz. 98–103. p.; Ember Mária: Mózes. Madách műve a Nemzeti Színházban. In: Világosság 1968. 3. sz. 172–174.

. Keresztury Dezső és Marton Endre a Mózes 300. előadásán ((Film, Színház, Muzsika)

századik előadáson ünnepélyesen köszöntötték a művet színpadra segítő Keresztury Dezsőt és Marton Endrét, 1982-ben, a négyszázadik előadáshoz érve pedig egy érdekes felhívással örvendeztették meg a közönséget. A művészek közül többen, Sinkovits Imre, Agárdy Gábor életre szóló barátságot kötöttek Keresztury Dezsővel; Agárdy Gábor, aki nemcsak színművész, hanem ikonfestő is volt, 80. születésnapjára megfestette Keresztury portréját,

melyet szintén könyvtárunkban őrzünk.

A *Mózes* 2004-ben, Csiszár Imre rendezésében, Gáspár Tibor főszereplésével a Miskolci Nemzeti Színházban is bemutatták. Tempora muntantur... az idők változnak, s az ezredfordulót követő évek más kérdéseket vetnek fel. Ebben az értelmezésben már nagyobb hangsúlyt kapnak a fáraóval megegyezést kívánó, úgynevezett reálpolitikusok, és Mózesnek Izrael népével is irgalmatlan küzdelmet kell folytatnia, hogy kövessék..., miközben magával is viaskodik, hogy vajon jó úton jár-e... – már a rendezés sem tudott egyértelmű válaszokat adni ezekre.⁹ Ám a színpadra állítások sikere bizonyítja, hogy Madách műve, Keresztury jobbító szándéka kiállta az idők próbáját.

A *Mózes című* dráma átdolgozása, színpadra állítása tehát egyértelmű sikert aratott – annál nagyobb vihart kavart viszont Madách másik, korábban említett művének, a *Csák*

p.; Létay Vera: Kettős perújrafelvétel. In: Igent és nemet mondani. Bp., 1972. 267. p.

9 Balogh Tibor: Madách Imre: Mózes. Miskolci Nemzeti Színház. In: Criticai Lapok Online 2015. 07–08. <https://www.criticailapok.hu/24-2004/6064-mad%C3%A1ch%20imre-%20m%C3%B3zes> (Letöltés dátuma: 2024. március 1.)

végnapjainak bemutatása. A Mózes kedvező fogadtatása arra inspirálta Keresztury Dezsőt, hogy – a Gyulai Várszínház programszervezőinek kérésére – vegye elő ezt a művet is, és próbálja meg színpadra alkalmazni. Ez azonban keményebb diónak bizonyult: a reformkorban született, majd 1861-ben átdolgozott dráma Csák Máté és Károly Róbert (a darabban Róbert Károly) korában játszódik; főhőse Csák, a nagyúr, aki az országot, a nemzeti létet féltve és védelmezve lázad fel az idegen eredetű és romlott ifjú király ellen. Madách művét nyilván a reformkor, majd az önkényuralmi időszak küzdelmei, a Habsburg birodalmi törekvésekkel szembeni ellenállás ihlették – a dráma vezéralakjául azonban a történelmünkben nem annyira pozitív megítélésű Csák Mátét választotta, és a kétségtelenül sikeres uralkodóvá váló, az országot újra egyesítő és felvirágoztató Károly Róbertet tette meg negatív szereplővé. Hogy a történelmi igazságnak is megfeleljen és valódi dráma kerüljön a színpadra, Keresztury erősen átdolgozta, újraformálta a színművet: a

NEMZETI SZÍNHÁZ
VII., NEVESEI ÁNDOR TÉR

BEMUTATÓ ELŐADÁS
1971. október 20-án, péntek este 7 órakor

MADÁCH IMRE - KERESZTURY DEZSŐ

CSÁK VÉGNAPJAI

Délelőtti előadás

Róbert Károly, Magyarország királya Trencsényi Csák Máté, nádor és parancsnok Zsák Péter Károly király, a király apja Tudomány, lelkész Gyula király, a király öccse Tanya, németországi király Miklós Orvos David	Azer lelkész Székely László Ócsa Lajos Szerecsy László Vándor Zoltán Gál József Győrffy Ödön Szék László Madách Imre Vasvári László Szerecsy Gyula Földművelő, a király háza Maurit, az öcséi unoka Károly, Zsák lelkész Asszonyok Károly Farsang	Zsák István Orvos Szerget Eszter Mócsok parancs Csilla Farsangos Fizető költő	Tyrl Anna Vasvári István Rakodóyi Gábor Kam Thour Szerecsy Sándor Pásztor János Habsburg király f. h. Sándor Richárd
---	---	--	---

A műveletet **Csák Máté**, a jelmezt **Schöller József** tervezte.
Zsolt vezető: **Deák Zoltán** Zene vezető: **Szerecsy Zoltán**
A művelet munkatársa: **Tyrl Anna**

Rendező: **MARTON ENDRE**

Plakát-tervezés: A. Keresztury Dezső. A plakátot az Országos Színháztervezési Intézet készítette. A plakátot az Országos Színháztervezési Intézet készítette. A plakátot az Országos Színháztervezési Intézet készítette. A plakátot az Országos Színháztervezési Intézet készítette.

A Csák végnapjai című dráma előadásának plakátja (Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár)

nyelvi, verselési modernizálás, szerkezeti átalakítás mellett új felvonást, több új jelenetet is beiktatott, a király alakját és szerepét megerősítette és negatívból pozitív szereplővé változtatta. Ezt az átdolgozó így indokolta: „Hogy Csák romantikus, hazafias tirádái ne porladjanak a semmibe, méltó ellenfelet kellett vele szembe állítanom, s ez nem

lehetett más Róbert Károlynál.”¹⁰ Ebben az értelmezésben Róbert Károly fokozatosan „beletanul” királyi szerepébe, feladataiba, és az ország egységét, a modernebb kormányzást és az európai műveltséget képviseli; Csák pedig, akinek emberi méltósága megmarad ugyan, de nagy terve, hogy Erzsébetet, III. András király lányát ültesse a trónra, megghiúsul, végül magára marad...

A drámát 1968 nyarán a Gyulai Várszínházban mutatták be, Miszlay István rendezésében. A fő szerepeket Bánffy György (Róbert Károly), Iványi József (Csák Máté), Horváth Sándor (Zách Felicián) és Demjén Gyöngyvér (Erzsébet) játszották. A várszínházi program ekkor már ötödik éve folyt, fokozatosan vált népszerűvé a Szegedi Szabadtéri Játékok árnyékában; a színre vitt drámát a kritika nem fogadta rosszul, azzal együtt is, hogy ilyenkor mindig alkalmilag összeállított társulat játszott, s a színészek sokszor

más-más szerepfelfogásban közelítették meg karakterüket.¹¹ A vita nem is a játék miatt lángolt fel, hanem – ahogy ezt Sándor Iván, az egyik kritikus megfogalmazta – „A Keresztury Dezsőéhez hasonló terjedelmű átfogalmazást újabb színpadi irodalmunk nem ismer... Amit láttunk, nem Madách kísérletének újabb változata. Már nem egy, hanem két író munkája.”¹² A kritikus ezt egy újabb vita előhangjaként pendítette meg, amelynek hullámai elég nagyra csaptak, hiszen egy élő, a színházi és a tudományos életet megosztó jelenségre célzott vele.

A háttérben az 1960-as évek színházi útkeresési, darabválasztási törekvései húzódtak meg. A megelőző évezed sematizmusából kibontakozva a színházak keresni kezdték az előadható, nemzeti indentitású, témájú drámákat, ám a rá kellett döbenniük, hogy ebből vajmi kevés van. Az *ember tragédiáját* repertoáron tartották, de

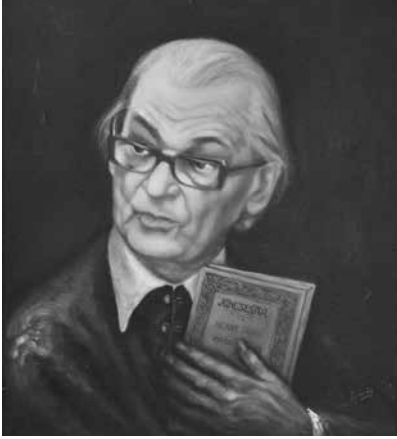
10 Keresztury Dezső: A Csák végnapjai – a Gyulai Várszínházban. In: Film, Színház, Muzsika 1968. 27. sz. 4. p.

11 Lásd például: Bános Tibor: Csák Máté ébresztése. In: Magyarország 1968. 28. sz. 27. p.; Cs. Vajda János: A gyulai várszínház jubiláris előadása. Madách. Csák végnapjai. In: Tiszatáj 1968. 9. sz. 827–828. p.

12 Sándor Iván: Csák végnapjai – Gyulán. In: Film, Színház, Muzsika 1968. 12. sz. 4–5. p.

a *Bánk bánt* 1968-ra már a kecskeméti, debreceni, kaposvári és a győri színház is műsorára tűzte, természetesen különböző rendezői koncepciókkal, mert a közönség érdeklődése a hagyományos, klaszszikus rendezésű előadások iránt csökkenni kezdett. Keresni kezdték tehát a játszható magyar színműveket, de hamar kiderült, hogy ezek az eredeti állapotukban – ahogy ezt a *Mózes* című dráma esetében is láthattuk – nem színpadképesek, átdolgozásra, korszerűsítésre szorulnak. Keresztury ezt jól hajtotta végre, finomabb változtatásokkal az eredeti mű előadhatóvá vált, és ezt a közvélemény el is fogadta. Ám keményebb beavatkozásokra is sor került: Illyés Gyula 1962-ben teljesen újraírta Teleki László *Kegyenc* című drámáját; Mészöly Dezső és Benedek András *Vörösmarty Mihály Czillei és a Hunyadiak* című drámáját pedig úgy dolgozta át, hogy nemcsak a verselésen és a dramaturgián változtattak, hanem más, Vörösmartytól származó, sőt, saját maguk által írt szövegeket is beleírtak a drámába – amelyet azután, szintén Marton Endre ren-

dezésében, nagy sikerrel játszott a budapesti Nemzeti Színház. Több más esetben is történtek hasonló beavatkozások, így a *Csák végnapjai* esetében is, mely már valóban újraformálásnak tekinthető..., ám ennek kapcsán ismételtelen fellángolt a vita az *irodalmi színház* és a *teátrális színház* képviselői között; Gyergyai Albert irodalomtörténész írásában egyenesen „kegyelmet kért a klaszszikusoknak”. A vita során kirajzolódó álláspontok egyike szerint nem bánunk kegyelettel klasszikus szerzőinkkel; a színházi szakemberek viszont arra figyelmeztettek, hogy ha mindig ragaszkodunk az eredeti alkotáshoz, az a mai korban előadhatatlan, és a szerzők művei eredetiben egyébként is hozzáférhetőek, ha valaki azokat szeretné tanulmányozni. A *Csák végnapjai* gyulai előadásának kapcsán is több neves kritikus, esztéta – Sándor Iván, Létay Vera, Gábor István – rótta meg az átdolgozásért Keresztury Dezsőt, míg mások, Bógel József vagy Koltai Tamás értékelték munkáját. Koltai megfogalmazásában Keresztury „kortárs drámát ír, mint Madách. Nemzeti önismeretünket

Agárdy Gábor portréja a 80 éves Keresztury Dezsőről (Olajfestmény, Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár)

gyarapítja, s mai problémáinkban is eligazít.”¹³

Ilyen előzmények után, három év múlva tűzte műsorára a fővárosi Nemzeti Színház a *Csák végnapjait*. Az előadás rendezője ismét Marton Endre volt, s az 1971. október 29-ei bemutatón a főbb szerepeket Avar István (Róbert Károly), Sinkovits Imre (Csák Máté), Őze Lajos (Zách Felicián) és Gobbi Hilda (Margit, az Omodék anyja) alakították – az

egyik Omode fiút játszó színművész, Szersén Gyula a gyulai előadáson is szerepelt. (Az eredeti színlapot – megfogadva a korábbi kritikákat – Keresztury Dezső már társszerzőként szerepelt. A színházi szaksajtó a próbák idején több tudósítást adott az előkészületekről; maga Keresztury is összefoglalta röviden egy cikkében, amit a dráma átdolgozása, korszerűsítése érdekében (már a gyulai előadás tapasztalatait is figyelembe véve) végigvitt, egyúttal össze is vetette a két Madách művet: „A Csák végnapjai – más alkatú darab, mint a Mózes. Több benne a drámai részlet. Ami azonban sokkal fontosabb: közvetlenül veti fel a magyar nemzeti lét vagy nemlét kérdéseit. A Mózesnek is van mély nemzeti mondanivalója, de ott áttételesebben nyilatkozik. A Csáké magyar történelmi eseményekről szól, közvetlen nemzeti jelképiséggel.”¹⁴

A bemutató után a polémia

13 Koltai Tamás: Élő színház vagy klasszikusok végnapjai? Hozzászólás egy vitához Madách Csák drámája kapcsán. In: Színház 1968. 1. sz. 10. p. Lásd még: Bögel József: Egy klasszikus dráma újjászületése. In: Alföld 1968. 10. sz. 73–76. p.

14 Keresztury Dezső: Csák végnapjai bemutatója elé. In: Film, Színház, Muzsika 1971. 38. sz. 11. p.

tovább folytatódott, ám a színpadra állított művet, az előadást az elemzők, kritikusok értékelték, elfogadták Keresztury koncepcióját és több, a kornak szóló üzenetet, tanulságot is leszűrtek belőle.¹⁵ Hámos György egyenesen azt írta: „Károly és Csák Máté vitája a magyar történelmi drámák egyik legszebb jelenete. Ami történelmi benne: a nacionalizmus ősképlete s veszedelmességének megsejtése egyfelől; másfelől a korlátlan egyeduralom ősképlete és veszedelmességének megsejtetése.” Ugyanő a *kié is a darab?* dilemmára ezt a választ adta: „Egy sikerült szívátültetésre emlékeztet Keresztury dráma-operációja. Egy fejlettebb történelmi tudatú, modernebb idegrendszerű drámában Madách régi szíve dobog. S csak

azért doboghat ilyen egyenletesen, s előreláthatólag hosszú ideig, mert a vércsoport azonos, s a vele rokon sejtek és szövetek szívesen fogadták be maguk közé.”¹⁶

Madách Imre drámaírói munkássága tehát – a fenntartások hangoztatásával együtt is – bekerült a magyar kultúra kincsesládájába. Más műveit is elővették, átdolgozták, változó sikerrel, Gyárfás Miklós pedig egész könyvet szentelt a színpadra alkalmazott Madách műveknek.¹⁷ 1973. február 8-án, Madách születésének 150. évfordulóján a Magyar Tudományos Akadémián külön ülészakot rendeztek életéről, tevékenységéről, ahol Nagy Miklós előadásában visszaigazolta a *Csák végnapjait* illetően Keresztury átdolgozásának helyes voltát.¹⁸

15 Lásd például: Mátrai-Betegh Béla: Csák végnapjai. Madách Imre drámája Keresztury Dezső feldolgozásában a Nemzeti Színházban. In: Magyar Nemzet 1971. november 7. 11. p.; Koltai Tamás: Csák végnapjai. Bemutató a Nemzeti Színházban. In: Népszabadság 1971. november 2. 7. p.

16 Hámos György: Bátorítás történelmi drámára. Csák végnapjai a Nemzeti Színházban. In: Színház 1972. 2. sz. 7–10. p.

17 Gyárfás Miklós: Madách színháza. Bp., 1972.

18 Nagy Miklós: Madách fiatalkori drámái mai szemmel és mai átdolgozásban. In: Irodalomtörténet 1973. 4. sz. 981–988. p. (A szerző megjegyzése: Az átdolgozásokról szóló polémia talán soha nem ér véget.) Lásd a továbbiakban: Benedek István: Nem féltelek hazám! In: Új Magyarország Magazin 1995. március 18. 17. p.; Beke József: Irodalmi „kétszersültek”. Irodalmunk nevezetes átdolgozott művei. In: Holmi 2007. 4. sz. 485–496. p.

Keresztury Dezső, aki maga is élénk résztvevője volt a diskurzusoknak,¹⁹ 1974-ben így összegezte saját munkájának tapasztalatait: „Nyilvánvaló, hogy műveiben nagyobb a szándék az eredménynél. De a drámai látomás oly nagyarányúsága, a drámai ihletettség oly forrósága jellemzi őket, amely kedvező körülmények közt kivételes fényességű lángra lobbanhat. Ha Madách reneszánszról beszélhetünk színpadainkon, csak azért tehetjük, mert akadtak, akik arra vállalkoztak, hogy a drámákban izzó parazsat lángra lobbantásák.”²⁰

19 Keresztury Dezső: Régi drámák mai színpadon. In: Katona József Társaság Jubileumi Évkönyve. Kecskemét, 1971. 118–119. p.

20 Keresztury Dezső: Mit mond nekünk Madách. In: Magyar Hírek Kincses Kalendáriuma. (Szerk. Boldizsár Iván) Bp., 1974. 101–105. p.

Wehner Tibor

A művészet mint munkaterápia

Prof. Zámbo István kiállítása a zalaegerszegi Gönczi Galériában

A zalaegerszegi Gönczi Galériában 2024. januárjában megnyílt tárlat egy vidám, laza, önfeléd Kis életmű-kiállítás néhány kósza, a dolgok mögött ólálkodó, a halál képében tetszelgő, sötét gondolatfelleggel. Ezzel a lazasággal és önfeledtséggel, ezzel a szorongató haláltudattal áthatott az egész életmű, amely már a múlt század hatvanas-hetvenes évtizedfordulója óta épül, vagyis lassan már öt és fél évtizede. Az izgalmakban bővelkedő kezdetekről tudósít a művészeti szaklap 1972-es, *Szentendrei amatőrök* című tudósítása: „A szentendrei amatőrök közül a legszorgalmasabb Zámbo István, aki a Dunakanyar Vízművek dolgozója és aki ötletes kollázsokat készít deszkalapokra, meg azoknak a téstás fateknőknek a belsejére, amikkel a teknővájó cigányok látták el a falusi háztartásokat. Zámbo rájött, megismerte, hogy a kollázs valójában a merész képzettársítások, a gondolkodás mozgékonyságának a műfaja, vagyis annak a képességnek, amivel ő remekül rendelkezik. A kitalálásban otthonosabb inkább, mint a csinálásban, amiről jócskán nyers szín-

Prof. ZÁMBÓ ISTVÁN

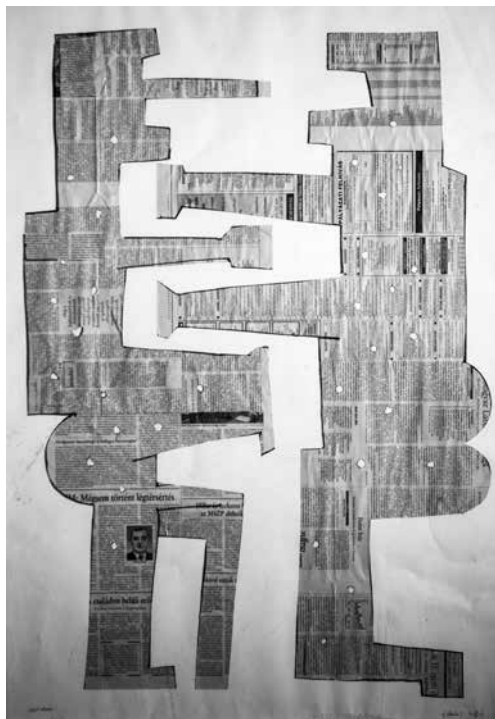
ef ZÁMBÓ ISTVÁN: Kaligrafikus levél – 2019

világú, olajjal festett képei tanúskodnak a legjobban. De az odaadás hiányát a huszonkét éves Zámbo István megnyerő szellemességgel pótolja. Ez a szellemesség címadaisaiban is megnyilvánul. ... *A nagy átkelés pszichoprenaturális teknője* a címe az egyik kollázsának. Azzal játszik tehát, ami csak játékra való.”

A Dunakanyar Vízművek munkatársa, ef Zámbo István pályakezdésének időszaka azonban korántsem ítélnélhető felhőtlen alkotói periódusnak. Akkoriban a bűnügyi tudósítások adtak hírt az eseményekről, ma

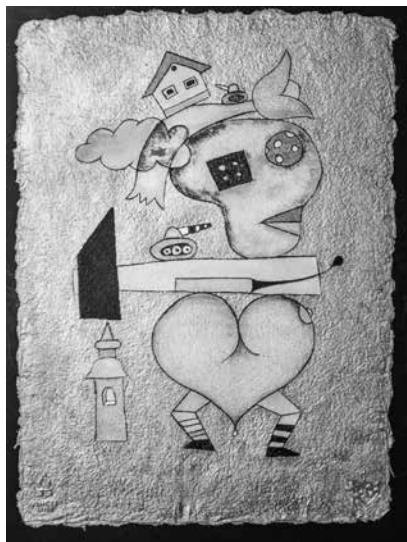
már a művészettörténeti feldolgozások tárgyalják a múlt századi szentendrei történéseket: 1970 nyarán a városka Fő terén zajlott le az *Egy eszme zárt osztályba vonulása* tiszteletére megrendezett Najala-happening, a korszak fiatal szentendrei alkotóinak felvezetésében, az arra tévedő turisták közreműködésével. Ezen a békésnek tűnő nyári délutánon furulyázással, bőrrönd-dobolással, kacatok turistáknak ajándékozásával, és *Az utolsó Nalaja, avagy ne kövessetek el lobotómiát* című kiáltvány felolvasásával indult a program, és kemény rendőri intézkedéssel, őri-

zetbe vételekkel zárult: a happening egyik fő szervezőjének, ef Zámbó Istvánnak csuklóján a későesti órákban kattant a bilincs. Hosszú-hosszú előzetes letartóztatásban töltött hónapok következtek, elmeállapot-megfigyeléssel, beszámíthatósági vizsgálattal, amelynek vizsgálati eredményét végül valamely fatális véletlen folytán egy Vajda Lajos-rajongó börtönorvos írta meg nagy jóindulattal, és így a szentendrei Városházán zajló tárgyalássorozat végén az egykori happening résztvevői fellelegezhettek: a korszak művészeti megnyilvánulásai előtt teljesen értetlenül álló hatóságok és hivatalok meghurcoltatása csak-csak véget ért. Csakhogy a történetek az alkotókban meglehetősen mély, életre szóló nyomokat hagytak. E megalázó eseménysort követően kellett elhelyezkednie – hogy ne vigyék el újra, ezúttal közveszé-lyes munkakerülésért – fiatal alkotótársaihoz hasonlóan Vízmű-állományba ef Zámbó Istvánnak is, ahol a hetvenes évek második felében nemcsak kollázsokat és olajfestményeket készített a nyomásmérők és a fogyasztási számlálók éber felügyelete közben, hanem rajzokat is. Azokat a rajzokat, amelyeknek az utólagosan, a közelmúltban felnagyított nyomat-változatai alkották

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: Sajtóháború – 2003

a Gönczi Galéria tárlatának törzssanyagát, s amelyeknek motívumaiban és kompozícióiban ott rejlenek, vagy jól felismerhetően újra meg újra felbukkannak azok a vizuális mozzanatok, kompozíciós elvek és megoldások, azok a stílusjegyek – az aprólékosan kidolgozott finom részletek és a nagyvonalú elhagyások, a meghökkentő valóságelem-torzulások –, amelyek a később, napjainkig kibontakozó életmű tartalmi és formai jellegét, karakterét oly markán-

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: Jelképhalmaz – 2003-2023

san meghatározzák. A Vízmű-rajzok története kalandosnak ítéhető: miután ef Zámbo István a hetvenes évek végén végre útlevelet kaphatott, egy, a zenei produkciók rögzítéséhez használatos, professzionális Akai-magnetofon megvásárlásának vágyával az egyik Nyugat-Németországban dolgozó művészbarátjához utazott. A Vízmű-rajzokat hosszas próbálkozásokat követően egy kölni galériában sikerült eladnia, így siker koronázta a tranzakciót: magnetofonnal térhetett haza. A Vízmű-rajzok azután, több évtizedes műkereskedelmi lappangást, rej-

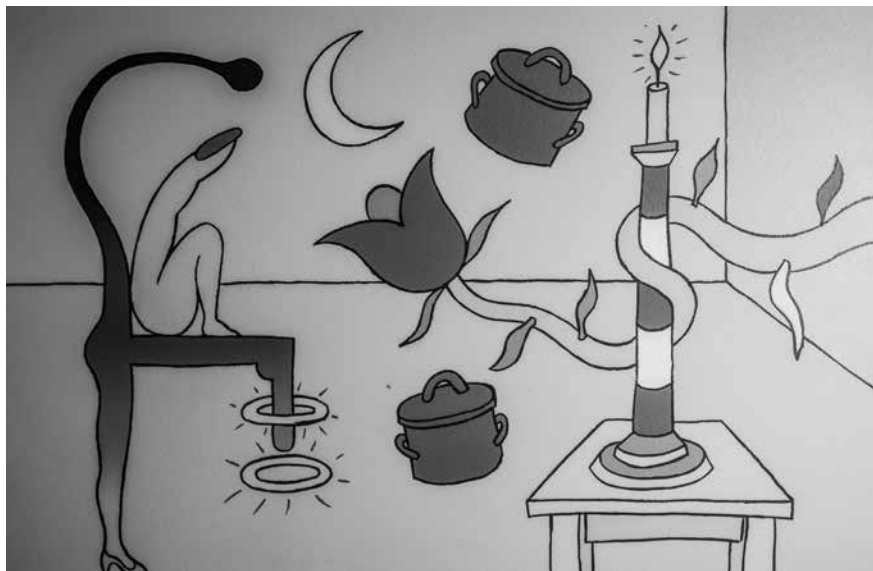
tőzködést követően a közelmúltban az egyik budapesti művészeti vásár árukínálatában jelentek meg, s onnan rögvest egy magyar műgyűjtő kollekcijába vándoroltak. E rajzszorozat alapján születtek meg azok a nyomatok, amelyek a pályakezdő ef Zámbo István munkásságának talán legfontosabb alkotásainak művészi dokumentumai, és ma már a Vincze Papírmerítő Műhely kitűnő munkájának reprezentánsaként két mappába rendezve válhattak szélesebb körben is ismertekké, és színezett változatokban is megjelenhettek, megjelenhetnek a kiállításokon – s így a zalaegerszegi Gönczi Galériában rendezett tárlaton is.

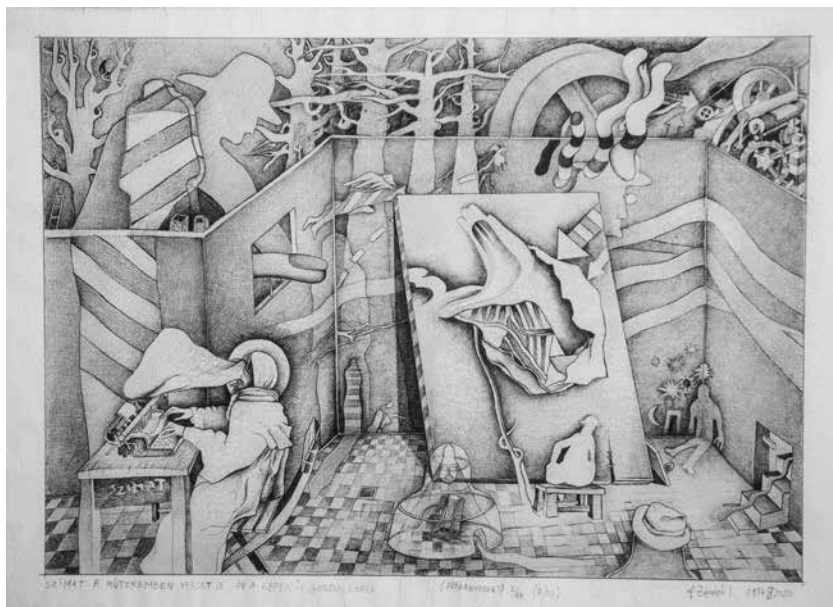
A dolgok aztán a művész önhibáján kívül később, a szocializmust építő rendszer szigorú művészetpolitikai viszonyai között is megtartva azért játékos alaptermészetüket kissé komolyabbra fordultak: hosszan sorolhatnánk az öt évtizedes ef Zámbo-recepció hivatalos fogadtatásának és kritikafolyamának fő- és mellékszólamait, alaptételeit és kitételeit, összefoglaló érvénnyel azonban talán leginkább egy szigorú szakmai megszólaló, Pataki Gábor művészettörténész 1996-os eszmefuttatását érdemes megidéznünk: „A Vajda Lajos

Stúdió többi őstagjával együtt egy jó értelemben vett, szinte pimasz gátlástalansággal kavart össze stílusokat és motívumokat, s épp az volt a rendkívül izgalmas benne, hogy ez az összahajigált katyvasz mégis milyen elemi eleganciával, öntudatlan rafinériával rendeződött végtére össze művé. Ösztönös preszióz, neodadaista rokokó – e kibékíthetetlennek tűnő tulajdonságok és magatartásmodellek mégis mintha szervesülni tudtak volna benne. Eme első pillantásra szabályozatlanul kavargó világ részecskéi persze azután ülepedni kezdtek. Kialakult

egy immár félreismerhetetlen, többé-kevésbé stabil motívumszótár...” És valóban, az életmű lényege valószínűleg a vissza-visszatérően feltűnedező ef Zámbo-motívumokban rejtezik, amelyeket akár homályszimbólumoknak is nevezhetünk. A homályszimbólum, mint ef Zámbo-i esztétikai kategória rejtezkedőn utaló természetű, jóllehet kerüli a rá- és felmutatásokat, és a nagy felismerések és felismertetések helyett a bizonytalanságok világába kalauzol. Mint a hatalmas seggé forduló szív, a csonttal villódzó kalapács, a fürdőjelenetet befoglaló

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: Álom (Dream) – 1994

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: Szimat a műteremben verset ír, de a képen is gondolkodik – 1974–2022

befőttesüveg, az elégett gyufa, a krampuszon lovagló létrafejű, az antropomorf, szeretkező felhőkarcoló, a sugárzó koporsó, az önfényt szopó halott, a semmire rámutató ujj, a felhasadt-összevarrt felhő, a Miskakancsóval barátkozni próbáló szupermen, a kecses szárnycsapásokkal tovaszálló dinnyeszelet, a fekete fényt sugárzó – vagy magába gyűjtő – villanykörte. A jelentések szintjén minden világos és minden titokzatosan rejtett értelmű, minden valóságos és a fantasztikumok világába emelkedő,

vidám és komor, személyes hangú és demonstratív, erotikus és gyengéd szeretettel áthatott, részletekben elmélyülő és univerzális, figuratív és absztrakcióba hajló, elvonatkoztatott és konkrét, érzékeny és nyers. Azonban túlságosan is didaktikus és egyszerűsítő eljárás lenne ezzel az ellentétpárookra való hivatkozással megtalálni vélni a kulcsot: ef Zámbo festészete és tárgyaló művészete ugyanis éppen az ellentétek kiegyenlítődéésének, egymásba mosódásának, a pólusok felcserélődésének, a végletek

egymásba éréseinek a színtere. Ahol a realitások abszurditása logikus, természetes és önmagával azonosan más: ahol önmagára nem hasonlít az eredeti és jól megszokott forma.

Az ef Zámbó-művészet jelenségeinek – azon túlmenően, hogy a „gyanús nonfiguratív szférát” mindig elkerülte, s a kezdetektől napjainkig megőrizte az úgynevezett valósághoz kapcsoló, figuratív kódjait – talán legfontosabb specifikuma az volt, hogy nem voltak technikai-ágazati-műfaji korlátok, e művész alkotótársaival szabadon csapongott a festészet, a grafika, a szobrászat, a

fotó, a zene, a film, az irodalom, a színház, a performansz és az akció felségterületei között (és határterületein), s munkáit hol a szabályos műforma-kereteket megtartva, hol azokat felbontva, megújítva, egyesítve, újabb és újabb mű-minőséget teremtve alakította. „Amit én csinállok – fogalmazta meg a művész egy 1991-ben rögzített beszélgetésben – az egy huszonkét éve tartó színház. És mindig is rendkívül kellemesen éreztük magunkat egymás között. Ösztönösen arra törekedtünk, hogy olyasmit csináljunk, ami számunkra is meglepetés, ami minket is szórazott. Nem arról szólt a dolog,

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: Az erotika anatómiája – 1975-2023

ef ZÁMBÓ ISTVÁN: Tudásszomj – 2017

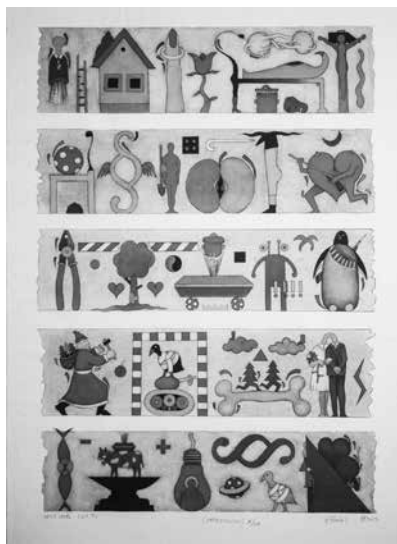
hogy művésszé avanszáljunk és abból megéljünk. Épp fordítva, azt akartuk, hogy a művészet megszűntesse önmagát. Amíg olyan cifra dolgokkal foglalkozol, amilyen az irodalom, a festészet, nem éled igazán az életed, nem vagy egészséges. Ezért hívtam én munkaterápiának a művészetet. Oda kell eljutni, hogy az ember végül nem csinál semmit, az élete az alkotás.”

ef Zámbo tradícióba ágyazódó és radikális újító szellemű mű-világának minden fontos alkotása természetesen nem jelenhetett meg a zalaegerszegi Kis

életmű-kiállításon: a néhány, több évtizede keletkezett mű mellett az újabb olajképek együttese, a kollázsok és az egyedi beavatkozású printek sorozata, néhány objekt, no meg a korábbi akciókat dokumentáló fotók alig-alig villantják fel az életmű tágabb dimenzióit. A XX. század harmadik harmadának és az ezredforduló éveinek magyar, szentendrei művészetéhez kötődő, a képzőművészet és a más művészeti területek és ágazatok, műfajok és műnemek között szabadon csapongó alkotó produkcióját a teljes munkásságot mérlegelve, átfogó szándékkal valószínűleg így foglalja majd össze a hallatlan gazdag eseménytörténet zuhatagában elvesző interpretátor: munkássága mind műfajilag, mind technikailag rendkívül összetett. A vászonra és farostlemezeze festett olajképek, valamint a tusrajzok, akvarellék, szitanyomatok, a bronzból és poliészterből öntött kis- és monumentális plasztikák, az assemblage-ok a tradicionális műformák köreihez kapcsolhatók, míg a performanszok, akciók (amelyekben a képzőművészet mellett egyenrangú szerepet kapnak a zenei, az irodalmi és színházi effektusok) már a neo-avantgárd kifejezésformák reprezentánsai. A képzőművészeti ágaza-

tokban kifejtett munkásság mellett a hetvenes-nyolcvanas-kilencvenes évtizedek alternatív művészetében meghatározó jelentőségű irodalmi és zenei előadások, koncertek – így kiemelten az A. E. Bizottság együttes menetelésének –, továbbá videoprodukciónak, akciónak, performanszoknak szervezője, rendezője és résztvevője. Művészetét a XX. század magyar művészetében rendkívül jelentős szentendrei hagyományok egyik fontos ágához kapcsolódó szürrealista látásmód határozza meg, amelyet erőteljesen színez a dadaizmus, a neoprimitivizmus, a áthatott alkotói attitűd, valamint a pop-művészet hatásvilága. A látomásosság és a kollázstechnika sajátos szintéziseként szerveződő, nemegyszer meghökkentő hatású, máskor fájdalmasan ironikus koreográfiát megrajzoló képi-tárgyi világban hangsúlyosan vannak jelen az erotikus szövegek.

Azt vélhetnénk, hogy az ef Zábó-kiállítás művei által elért társadalmi, megnyíló szimbolikus síkok és jelképes terek között egy olyan művészeti plázában járunk, ahol mindenki megtalálja az őt érdeklőt és a neki tetszőt: pedig csak a minket körülvevő világ ijesztő szépségeibe, fájdalmas drámáiba, meditációs konfliktu-

ef ZÁBÓ ISTVÁN: Nyílt levél – 2023

saiba ütközünk lépten-nyomon a művek szemlélése közben. És mindezen közben nem szabad megfeledkeznünk néhány ef Zábó-alaptételről: hogy minden különös és minden köznapi egyszerre, hogy minden múlandó és semmi sem változik, és hogy minden ugyanaz másképpen. És persze: a művészet ösztönös munkaterápiás tevékenység – és ez mind alkotói, mind befogadói szempontból érvényes. És akkor teljesíti a mű a hivatását, ha olyan dolgokat juttat a befogadó eszébe, amelyre az alkotó egyáltalán nem gondolt. Merüljünk el hát bátran ef Zábó István alkotásainak mélységes világában.

BURUCS SZABOLCS:

Ahogy fent, úgy lent – 2019

Kovács László

A megfoghatatlan befogadása

Február végén zárult Burucs Szabolcs Megfoghatatlan elnevezésű tárlata Keszthelyen, a Balaton Színház kiállítóterében. A fiatal alkotónak – aki 2018-ban diplomázott a Képzőművészeti Egyetemen – ez volt az első önálló bemutatkozása szülővárosában.

A tárlat anyaga mediálisan kifejezetten széles spektrumot ölelt fel, az alkotó jól láthatóan otthonosan mozog többféle területen (beleértve egyébként más művészeti ágakat is), kellő könnyedséggel lép át egyik médiumból a másikba, amint azt a művészi intenció szellemisége, egy-egy megtalált összefüggés, egy-egy megtalált gondolat lendülete, vehemenciája megköveteli. A kiállított művek között tehát a hagyományos táblakép mellett megtalálhatók voltak korai tusrajzok beszkenelt és újra kinyomtatott példányai, könnyed akvarellek, litográfiák, fametszetek, egyes technikájú alkotások, de még egy különleges plasztika is helyet kapott. A művész az egyetemen grafikusként végzett, a fentebb említett mediális sokféleség ellenére a grafikai, vonalközpontú látásmód határozza meg eszköztárát, tartja egyben képi világát. Emellett

ami talán fontosabb, a tárlat egységes tematika, egységes hívószó köré szerveződött, a műveket azonos gondolatiság hatja át. Már maga a cím is sejteti a filozofikus irányvonalat. Végigtekintve a tárlaton, Burucs Szabolcs munkáin valóban egy öntörvényű, ugyanakkor rendkívül nyitott szellemű alkotó fejlődésének állomásait követhetjük nyomon, akinek legfőbb gyakorlatát a transzcendens, a látható valóság mögött rejtőző láthatatlan erők, és a matéria mögött húzóódó szellemi realitás felfedezése jelenti.

A hazai kortárs képzőművészeti szcénában viszonylag ritka az ilyen határozott odafordulás a szakrális szimbólumok és a transzcendencia felé. A fiatalabb generációk tagjai közül hasonló mértékben – bár egészen más utat bejárva – talán csak Mátrai Erik művészetében figyelhető meg. Viszont az igény a teljesség megragadására, vagy jobban mondva annak visszaszerzésére, egy az élet minden területét szervesen átfogó gondolati rendszer, kollektív szemlélet – eleinte akár utópisztikus – újrateremtésére már a modernizmus hajnalán primer művészi

BURUCS SZABOLCS: Mert nem tudják – 2022

programként jelentkezett. Mindezt többek között már annakidején is, a korábban viszonylag homogénnek tekinthető vallásos világgép (és emberkép) lassú felbomlása (mely a 19. század folyamán vált nyilvánvalóvá), és az általa hagyott nyomasztó úr kitöltésének szándéka serkentette. A totalitás visszaszerzésének ez a vágya tehát az idők során különféle megnyilvánulásokban kifejeződve, de már a modern művészet kezdeti óta tapasztalható. A tisztán (és egyoldalúan) racionalista, pozitivistá tendenciák századvégi válsága, és a társadalomban tapasztalható egyre növekvő pszichés feszültségek mindezt csak tovább fokozták. Ennek nyomán, időben a jelenkorhoz közeledve legkarakteresebben a szimbolizmus közegében kapott

Burucs Szabolcs: Utero (litográfia) –2008

útból nagyobb teret az intuíció, mely sokszor egészen a miszticizmusig fokozódott, és felerősödött a különféle – akár az európai közegtől eltérő – vallások, tanítások és filozófiák (és válságfilozófiák) hatása, ezek a hatások nemegyszer eklektikus összképet kiadva keveredhettek is egymással. Jelen korunk társadalmá, melyet a virtualitás valóság közvettségére épülő modellek, és a mesterséges intelligencia fokozódó térnyerése, annak automatizált mechanizmussai fémjeleznek, meglehet, a mély-

ben talán szintűgy ki van éhezve az ilyen irányú folyamatoktól független, örökérvényű emberi specifikumok és igazságok felelevenítésére. A századforduló szimbolizmusa, annak poézissel átítatott levegője, és a romantika számos törekvését felélesztő képzőművészeti megnyilvánulásai például több szempontból is jó analógiával szolgálhatnak esztünkben. Burucs grafikáin az alaphangoltságon túl, stiláris hasonlóságok is felfedezhetők. Néhol, mint például a mikro- és makrokozmosz

egységét hirdető *Nebulae* elnevezésű litográfián Odilon Redon fátyolos sejtelmessége villan fel, máshol Gustave Doré karcosabb, fantáziadús formanyelve (A haragosok bugyra), vagy megint máshol, egy hazai példát idézve, Tichy Gyula melankolikus hangulatú kompozíciói köszönnek vissza (Kor III.).

Talán az egyik programműnek, vagy legalábbis kiemelt alkotásnak tekinthető *Mert nem tudják* elnevezésű olajfestmény szépen sűríti magába az alkotó ars poeticáját. A keresztire feszített Krisztus egy sajátos ábrázolásával találkozhatunk. A behelyezkedést segítő, és egyben mintegy kozmikussá tágított perspektíva a belsővé tétel, a saját megélés fontosságát hangsúlyozza. A megfeszített kéz ég felé mutató gesztusa, megformálásában némiképp Michelangelo Sixtus kápolnában található, méltán híres mennyezetfreskóján ábrázolt Teremtő életadó gesztusát idézi, mintegy annak parafrázisaként is tekinthető, ezáltal is egy mélyebb értelmezési keretet kínálva fel a befogadónak. Utóbbi mű csendes iránymutatása is jelzi, hogy

Burucs Szabolcs: Kor III. (fametszet)

Burucs alkotásainak középpontjában a létezés értelmességébe, és egy magasabb rendű emberi minőségbe vetett szilárd hit áll, bennük az emberi tudat saját természetét, saját létezésének alapjait és célját kutató önreflexiója fejeződik ki. A képeken fény és árnyék, bűn és bűntelenség, magasság és mélység, végső soron pedig anyag és anyagtan találkozik egymással. Az alkotó ezzel mondhatni visszatér a művészet formáinak egyik ősi rendelte-

BURUCS SZABOLCS: Bezárt sorozat – 2008

BURUCS SZABOLCS: Bezárt sorozat – 2008

téséhez, vagyis hogy különféle, akár ellentétes realitásokat integráljon, ellentétes tapasztalatokat ágyazzon termékeny egységbe. Érzékletessé tegye, és kifejezze a – kiállítás címadásában is jelzett – megfoghatatlant, mindazt, amire a hétköznapi kommunikációs csatornáink képtelenek. René Berger szavaival élve ez a működésmód (vagyis a képzőművészeté) felel meg leginkább az ember „kettős kötöttségű”, vagyis egymástól elválaszthatatlan szellemi és fizikai aspektusokat egyesítő keverékállapotának.¹ Idea és matéria kettősségének, illetve egyben látásának szép példáit adják egyébként *Az Idő-vas fogalom* sorozat darabjai is.

A válogatásból, friss, lüktető koloritjukkal mintegy izgalmas mellékágot képezve, formailag leginkább az akvarellek (Keszthely fest, Mikezek sorozat) lógtak ki. Érdekes lehet megfigyelni, hogy a művész, még egy ilyen klasszikus festészeti technika esetében is elsősorban grafikusként jár el, ugyanis a kompozíciókat, a színfoltokat sokkal inkább háttérbe szorító, határozott, éles kontúrok uralják. Jelen esetben a tematika is kissé eltért a kiállítás fősodrától, a kiérlelt, elmélkedésre sarkalló művek alapkarakterétől, mivel tulajdonképpen vizuális impressziók gyors és közvetlen rögzítéséről van szó. Ám egy másféle

1 René Berger: A festészet felfedezése I. Gondolat, Budapest, 1984, 89.

megközelítésből mégiscsak a nagybetűs Egészhez tartoznak, hiszen a *Mikezek* sorozat darabjai alapvetően a fény megragadhatatlan, immateriális – mégis mindent átható – jellegét, a pillanatnyi állapotok tűnékeny sokféleségét vizsgálják, a Keszthely fest lapjai pedig a keszthelyi utcák sodró áramát, a szülőváros hétköznapijainak máshoz nem hasonlítható varázsát igyekeznek visszaadni.

Burucs számára jól érzékelhetően a műalkotások létrehozása maga is egyfajta spirituális élmény, ráeszméléseket hordozó, nyitott kime-

netelű esemény, amely a fizikai törvényszerűségeken túlnyúló teljesség megsejtésnek a szolgálatában áll, az Egész megélését elősegítő gyakorlataként tételeződik. A művész nagy érzékenységgel, őszinte elmélyültséggel nyúl munkái „nyersanyagaihoz” a szó konkrét és átvitt értelmében egyaránt, éppen ez teszi tevékenységét hitelessé. A kompozícióin rendre visszatérő kézmotívum végső soron felfogható akár ennek a kíváncsisággal teli, alkotó, egységbe foglaló érintésnek a metaforájaként is. Művei összesség-

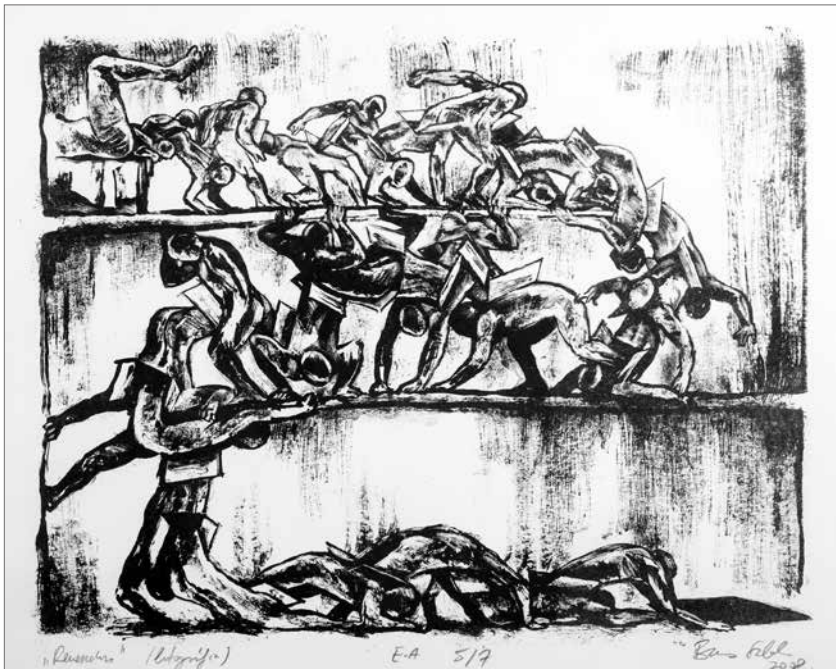
Burucs Szabolcs: Fekvő I. (litográfia) – 2009

gében tehát nem pusztán különféle kulturális kontextusokból származó motívumok és képelemek formális gyűjteményei, hanem egyértelműen egy belső szükségszerűség kifejeződései, valós útkeresés valós felismeréseinek foglalatai. Leginkább megfontolandó üzenetük pedig talán

egyetlen mondatban összefoglalva abban áll, hogy a megfoghatatlan megközelítésének a királyi útja az, ha egyszerűen megengedjük, hogy hasson ránk, és magunkba, személységünk mélyrétegeibe fogadjuk azt.

BURUCS SZABOLCS: Reneszánsz (litográfia) – 2008

„Nincsenek fontos tudásaim, fontos sejtéseim vannak”

Nagygéci Kovács József interjúja a Pannon Tükör-díjas Regős Mátyással

Regős Mátyás Budapesten született 1994-ben, jelenleg is itt él. A Fasori Evangélikus Gimnáziumban érettségizett 2013-ban, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerzett diplomát magyar-hittan szakon, jelenleg doktori disszertációját írja Bereményi Géza életművéből. 2019-ben jelent meg első, verses kötete *Patyik Fedon élete* címmel, ezt követte egy kisregény 2020-ban (*Tiki*), mindkettő az Előretolt Helyőrség kiadásában. Legutóbbi kötete a tavaly megjelent *Lóri és a kihalt állatok* című gyerekkönyv (Móra Könyvkiadó). Debütálását számos díjjal ismerte el a szakma. Lapunkban költő-írói indulása első pillanataitól kezdve publikál, írásaival, programjainkon való szereplésével, beleértve a Pannon Trükk futball-csapatban való közreműködést és a Pannon Tükör Online-on végzett szerkesztői munkáját régóta közösségünk tagja. A Pannon Tükör-díjjal kifejezett elismerésünk annak az immár nem csak ígéretes, hanem az azt be is váltó költő-írói teljesítménynek szól, melynek működését publikációs közelségből kísérhetjük. *Nagygéci Kovács József interjúja.*

Próbáról érkeztl, ez nem túl gyakori helyzet egy irodalmi interjúnál. Nem is verseket próbáltál, persze, hanem..

Hanem dalokat. Van egy zenés projekt, amiben benne vagyok. Vértesi Feri régi barátommal, a Mordai gitárosával énekeljük a szövegeimet. Egy gitár, két ének. Nagyjából elkészült az első műsor, Fedon-dalok lett a címe. Nincs vele nagyobb célom, úgy érteve, hogy ha például többet nem jelenhetne meg irodalmi szövegem, azt nagyon nem szeretném, de ha ez a zenés dolog addig alakulna, hogy csak maximum a barátoknak játszanánk, az nem zavarna. Mindenestere szívesen csinálom, különösen a dalszövegírást.

Az miben más, mint verset írni?

Másképpen vagyok benne jelen. Bátrabban vagyok blőd vagy patetikusan, lazább vagyok. Lehet, hogy ez jót is tesz nekem, érzem a súlyát, de nem úgy mint a versírásét. És így élvezem.

Irodalmi igényű dalaink pedig vannak, a mindkettőnk által nagyon szeretett Bereményi-szövegekre, vagy a Lovasi-dalokra gondolok,

persze utóbbi mindig elutasítja ezt a felvetést.

Ezt most, szokásom szerint futballmetaforával tudom kifejezni: a dal nekem jutalomjáték.

És hogy írsz, Bereményi-módra dallamra szöveget, vagy Csengey Dénes-módra, előbb van a szöveg s aztán a dallam?

Viszonylag készen viszem a dalt a próbákra, azt mutatom meg ott. Prüntyögök, dúdolgatok és ha az, ami megszületik dalformájú lesz, akkor jönnek a versszakok, majd megmutatom Ferinek és onnantól ő csinál belőle kész dalt. Bár az ősdallam szerzője én vagyok, ugyanakkor nem vagyok zenész. Tágabb családomban sok a komolyzenész, de én nem tudatosan, inkább csak ráérezve énekelgetek.

Ezt csináltad már kisgyerekként is?

Szerintem igen. Van egy ilyen énem, éneklés-, beszéd- és rappeléskényszerem volt és van. Látom, hallok a hatéves kislányomon, hogy én milyen lehettem hatévesen: népdalok dallamára egyéb szövegek, népdalok szövegére egyéb dallamok, ez a játék nálam is megvolt.

Ebből következik az írás mint alkotás?

A Patyik Fedon-kötet kapcsán szoktam mondani, hogy az azzal kezdődött, hogy kiskoromtól kezdve folyton történeteket meséltem.

Nem ijedtek meg a szüleid?

Nem, én negyedik gyerek vagyok, rutinosak voltak már. Amúgy épp mostanában szokott apa erről beszélni, az irodalmi dolgaim kapcsán, hogy kicsinek olyan voltam, hogy sokszor „félrebeszéltem”, úgy értve, mintha valamilyen „diszes” lettem volna (nem vagyok az), másképp használtam a nyelvet, a szavakat. Szerinte ez hozzásegített ahhoz a kötetlenebb viszonyhoz a nyelvvel, ami felbátorít egy embert arra, hogy költészetet műveljen. Aztán 10-11 éves koromban írtam meg az első verseimet, a világfájdalom elég központi témája volt, József Attila-parafrazisok, ilyesmi. Kiemelt témák: futball és melankolikus létértelmezés.

És neked volt olyan mentorod, pedagógusod, mint amilyen te voltál, vagy a nálunk elsőközlő Agóts Mátyásnak?

Én később kezdtem publikálni. A Fasori Evangélikus Gimnáziumba jártam, az érettségi évében lett egy új magyartanárom, Érfalvy Livia tanárnő, aki azóta kollégám és főnököm mert mostanában tanítok a volt iskolában. Eléggé elveszett fiú voltam, nem is gondolkodtam a továbbiakon, ha időként megkérdezték, azt mondtam, hogy a színműre megyek. És jött ez a tanárnő, elképesztő jóindulattal viszonyult hozzám, például amikor kijelentettem, hogy én nem dolgozok ki tételket, azt mondta, hogy rendben, akkor csináljak más feladatot. A hiúságomra alapozott, ez volt a pedagógiai módszere. Ajánlotta *A Mester és Margaritát*, a *Száz év magányt* és hogy ezekről tartsak kiselőadást. Én elolvastam, tartottam és nagyon élveztem. Megfogott. Aztán egyszer ez a tanárnő dohányozni látott az iskola közelében - ami nagyon nem szép dolog, se a dohányzás, se az iskola közelében - és azt mondta, hogy ő túllendülne ezen a dologon, ha cserébe megmutatnám a verseimet. Megdöbbsentem, mert nem nagyon tudta senki, szerintem csak megérzés volt ez a részéről. Elküldtem neki néhány versemet.

Szakasztott, mint a Tiki című regényedben.

Igen, annyiban hasonlít a Tiki-hez a helyzet, hogy ez egyszerre volt büntetés és alig vártam a kitarulkozás pillanatát. Akkor alaposan reagált a szövegre, mondta, hogy szerintem folytatnom kéne és hogy menjek magyar szakra. És az volt az érdekes, hogy nem is kérdeztem többet, nem is kívántam többet, de elmentem magyar fakultációra, emeltem érettségiztem magyarból és elmentem magyar szakra a Pázmányra. Még azt mondta a tanárnő, hogy az egyetemen Vörös István és Lackfi János csinálnak kreatívírás szemináriumot, oda mindenképp jelentkeztek. Megtettem, és azóta is emlegetem, Vörös István szemináriuma egy féléven át tartó folyamatos flow-élmény volt.

Ráadásul nekem volt egy elképzelésem, hogy a barátaimból is író-t költőt csinálók, hogy a társaságom ilyen társaság is legyen, de ez nagyon nem jött össze, viszont az egyetemen ezt megkaptam. És persze a kicsit szabadabb oktatási rend is felszabadítóan hatott rám.

A barátaidat nem sikerül íróvá tenni, de aztán találtál irodalmi barátokat később, az íróakadémián.

Igen, az a következő lépcsőfok. Egyre komolyabban vettem az irodalmat, Vörös István révén eljutottam például hozzátok, a Pannon Tükörhöz az első publikációmmal, (2016 októberében jelent meg az *Altatóra várva* és az *Időhiány* című vers - NKJ) és közben sokat alakult a szöveghez való viszonyom. Tudatosabb lettem, kicsit meghaladtam a romantikus költőeszményt, az ihletett pillanatot, a múzsát, az ilyesmiket. Persze ez így nem igaz, de az igen, hogy egy szerintem egészséges szintre jutottam. Céltudatosan akartam az irodalmat, de volt bennem egy erős visszahúzóda is, és ahogy bekerültem az íróakadémiára az egy szinte robbanásszerű változás volt, sőt, fejlődésnek is gondolom. Ennek több oka volt, egyrészt a mentor figurák. Elsőként Sántha Attila, akivel elsősorban elméleti beszélgetéseket folytattunk a költészetéről.

Pályakezdőknek ez fontos.

Igen, és megalapozta a folytatást. Aztán Horváth László Imrével, aki szerkesztőm, első számú olvasóm, bírálóm lett. Vele is sok elmélet volt, de a gyakorlat is működött, és működik a mai napig, épp most is van nála egy szövegem, amin dolgozik. A másik a korosztályi kapc-

solódás, elsősorban Bék Timurral, Polgár Kristóffal, Buday Bálinttal, akikkel erős a kapcsolódásom a mai napig.

Említetted a publikációs belső kényszert, és hogy alig vártad, hogy megmutathasd a műveidet, de közben rejtőzködtél is volna. Ez most is így van még?
Igen.

De most már azért reflektáltabb?

Igen, mindenképpen. Gyerekkorból megvan az az érzésem, hogy van egy nagyon jó történetem, de várom, hogy kibuktassák belőlem. A feltárulkozás gesztusa, aktuusa egyszerre nagyon vonz és tartom modortalannak. Több esetben használtam már a képet versekben, hogy milyen kiskamaszként egy sportöltözőben lenni, a feltárulkozásnak ez a megszégyenítő jellege megvan a művészetben is. A meztelenség, ahogy arról a klasszikus Cseh-Bereményi dalban, a *Meztelen emberben* hallunk. Ezt a közös éneklésben is érzem, főleg, hogy most lesznek előadások. Rettegek és vágyom is rá. Nem tudom, hogy ezt fel kell-e jobban fejteni.

Azért a főhőseid is reflektálnak, Patyik Fedon, első köteted címadó szereplője egy imaginárius alak, egyfajta hangja a versbeszélőnek, a már említett Tiki-ben a főhősről nehezen jutunk információkhoz. Én ezekben fel tudom fedezni a szerzői hozzáállást.

Szerintem jól látod, sőt, érezni vélem, milyen igazsága van annak a Pál apostol mondta mondatnak, hogy most még tükör által, homályosan látunk. Azt hiszem, hogy amit írok, abban valahogy ódzkodom is attól, hogy ezzel ellentétesen működjek. Igen, kell valamilyen homály, félárnyék, a sejtetés, a nem-tudni-mindent. Ezek fontosak nekem a megszólalásban.

A legutóbbi két versed, amelyek nálunk jelentek meg, anyaverek, az egyik, a *Tükörben alvajárók* különösen is az és ott van benne végig valami idegenség. A versbeszélő az anyagát látja és le is írja a találkozást, ami mégsem, vagy csak nagyon töredékesen történik meg, mert a gyerek idegenként figyel, ír le. Van benne homály, sejtetés, mondanám, hogy nem teljes a közlés, miközben a vers maga teljes közlés.

Az új kötetnek, ami valamikor majd megjelenik, az anyakapcsolat központi témája lesz. Azt hiszem, hogy ezekben a versekben legfeljebb csak részben analizálom ezt a kapcsolatot. Az érzéseket elsősorban nem elemezni, hanem bemutatni akarom. Ennek viszont a sejtetés, a lebegés fontos része, mert, - és most itt a referencialitás kérdését figyelmen kívül hagyom -, a való életben is csak sejtés csupán egy kapcsolat öröme és a problémái is. Nincsenek fontos tudásaim, fontos sejtéseim vannak. Ez egy nagyon lápos vidék.

Az, de épp azért megy oda, küldjük oda a költőt! Mi a bánatnak a költő, kérdezi Esterházy Péter és Heideggerrel válaszol: „Költőnek lenni ínséges időben azt jelenti: éneklően az elmenekült istenekre figyelmeznünk.” A szövegre, különösen a versre igaz, ami lózung, de mégsem, hogy – és itt visszautalok a gyerekkori furcsának tartott nyelvhasználatodra, odamerész-kedsz a lápra, lemész a bányába, és olyan dolgokat hozol elő, amiről te sem tudod, hogy kerested.

Ezzel egyet tudok érteni. A vers okosabb, többet tud annál, mint aki írta. Amikor ez az én esetemben megtörténik, akkor nagyon örülök.

És mi a helyzet a prózával? Nem minőségi különbséget akarok találni, de mégis más mezőny, más versenyszám, sok minden más benne.

Egyelőre nem érzem, hogy a versírás képessége elhagyna vagy távolodóban lenne. A versírást viszonylag romantikusan gondolom el, a képességet nagy részben adományként, legalábbis van olyan része, ami nem csak rajtam áll, erről beszéltünk is az előbb. A prózáírásnak már nem biztos, hogy van ilyen aspektusa, vagy nem úgy van. És mivel hosszú távra rendezkedtem be az irodalmi pályán, szeretek haladni, írni, így a számomra kiszámíthatóbbnak tűnő műnemet is művelem. Ez a személyes vonatkozás. A prózáírást el tudom tervezni, hogy mikor és mennyit, és nagyságrendileg tartani is tudom. Nyilván itt is ezerféle dolog jöhet közbe, lehet 10 évig vagy 1 évig írni egy regényt, lehet átírni öt sort vagy nem, mindenesetre ezt tervezhetőben tudom csinálni. Leülök reggel és írok. Szigorú vagyok ilyenkor magammal, sanyargatni is tudom magam, sarokba szorítani, amikor ez az időszak van. De ezt a versíró énemmel nem tudom megtenni, vagy ha megteszem, csupa csinált szövegynivaló szövegszörny jön ki

a kezeim közül. Az utóbbi 4-5 évben jól működik ez a hullámzás líra és próza közt, és azt érzem, hogy nem kell a költőt bennem szétégetni, mert verset csak lángolásban, teljes égésben lehet írni, a prózához is kel izzás, de ahhoz elsősorban le kell ülni.

A próza a húsleves, a vers a rántott hús? Előbbi lassan fő, sok összetevővel, a másik meg hirtelen sül, esszenciálisan?

Másként fogalmazva: a próza a húsleves, a vers a csontvelő a velőscsontban.

Mi a helyzet akkor, amikor valami elkészül, ki a kóstoló?

Család, barátok nem annyira, inkább a már említett irodalmi barátaim, és persze vannak a folyóiratok.

Ha már szóba hoztad, kérdezem, hogy az irodalmi tevékenységednek mennyire lett része a folyóiratokkal való kapcsolat?

Elsősorban embereken keresztül kapcsolódom. Így küldtem, küldök például nektek szöveget, vagy küldök Jeney Gyula főszerkesztő miatt az Esőnek, de eközben az is fontos

nekem, hogy kik közölnek még ott. Hogy egy példával szolgáljak, ahol egy Szálinger Balázs megjelenik, ott én is nagyon büszkén vagyok jelen. Persze fontos, hogy ha valaki kér szöveget, hogyan kéri, hogyan foglalkozik az irodalommal, hogyan gondolkodik róla. Épp ezért volt nagy öröm a Pannon Tükör-díj, mert egy jó társaság tartott méltónak rá, akik jó lapot csinálnak. Ráadásul azt is jelenti, hogy nemcsak közölnek, de figyelemmel kísérnek, olvasnak máshol is, gondolnak rám.

Amikor elkezdted írni, említetted, hogy szerettél volna valamiféle irodalmi közeget a baráti körödből, ez meglett azóta, de ha jól érzékelem, eközben ragaszkodsz azért a saját, polgári életedhez is.

Íróként igen magányos voltam, és vonzott, amit úgy képzeltem, hogy ülnek a Hadikban az írók. Szeretek művészek, írók, költők körében lenni, de közben azt is érzem, hogy ez szinte semmilyen hatással nincsen az alkotói pályámra, a konkrét munkára. Miközben sokan vannak, akik hatással vannak, de nem személyesen, hanem a műveiken keresztül. Egyszer készült velem ebben a témában interjú, és voltam egyszer, mint az íróakadémián

végzett fiatal egy nyilvános beszélgetésen. Az íróakadémián belül is volt ilyen gondolat, hogy alakuljon társaság, lépjünk fel generációként, működünk együtt. Nos, ebben én nem éreztem olyan jól magam, nem táplálkoztam belőle, mint író. Az, hogy vannak személyes viszonyok, az nem ugyanaz, mint ha lenne tíz, húsz vagy még több fős szakmai társaság. Utóbbiak nem komfortosak nekem. Erre is tudok futballmetaforát: az van, hogy én már valószínűleg sosem focihozhatok többé nagypályán, kispályán is csak óvatosan, és ez egyelőre elképzelhetetlen számomra, mert a foci az életem része. Ugyanakkor mindig volt valami, amit utáltam a fociban, és ez most tőlem egy meglepően már-már antifocista nyilatkozat lesz, de elmondom, hogy amikor az ember készül, darál az edzéseken, előző este úgy fekszik le, úgy kel fel aznap, mindent megtesz a meccsen és esetleg még gólt is rúg, de aztán a balhátvéd elszúrja a meccset, az rettenetes. Nem volt könnyű sosem túllendülni azon, hogy amit csinálok, az ilyen egyéb hatásokon is múlik. És nagyon élvezem, hogy az irodalomban ez nem így van. Sok mindenben múlik, múlhat az irodalmi érvényesülés, de a szöveg minősége leginkább rajtam múlik, és ha még másokon is, az is

az én választásom. Ilyen értelemben soha nem hiányzott, hogy csapatban játszom az irodalmat. Mindig szívesen találkozom pályatársakkal, de a műhelykultúrát annyira nem hiányolom, megoldom szűkebb körben. Aztán lehet, hogy ezen még gondolkodnom kellene, hogy ez így mennyire jó, de most ezt érzem.

Ellenvetek két dologgal is. Például azzal, hogy már neked is van mentoráltad, a már említett Agóts Mátyás például, aki még középiskolás és te fedezted fel.

Igazad van, de nekem is, mert valóban műhelyezünk, de ez sem egy nagy kör, és ráadásul igazán személyes a kapcsolat. Egy nagyobb társasággal dolgoztunk, de csak vele alakult ki ez a munkakapcsolat. Ez nem a többiek ellen szól, de szűkebb körben, úgy látszik, jobban működöm. Ráadásul nekem az rossz tulajdonságom, hogy ha sokan vannak, elkezdek kifelé játszani, a közönségnek, ha kevesen, netán ketten vagyunk, sokkal mélyebben figyelek, koncentrálok. De, ami a lényeg például az ő esetében, hogy elképesztően tehetséges, ami megragadó. Nem céлом idősebb pályatársnak lenni, de azt éreztem vele kapcsolatban, hogy ha valaha csi-

nálnék ilyesmit, akkor itt a lehetőség. Annak külön örültem, hogy a Pannon Tükörnél jelent meg először.

Amikor először beszéltél róla, emlékszem, milyen lelkes voltál, aztán véletlenül épp volt nálad kinyomtatva tőle szöveg. Szóval büszke tanár lettél a komisz diákból és persze szó sincs arról, hogy kerülnéd az irodalmi társaságot. A másik cáfolatom, és most visszakanyarodok a beszélgetés elejére, ahol a dalokról, előadásról beszéltünk. Tehát, hogy mostanában nem csak költőként, hanem előadóként is megjelenysz a nyilvánosságban.

Igazad van, úgy látszik szükségem van erre is. Irodalmi működésemet túlzás küldetésnek nevezni, bár magamban titokban néha gondolok ilyesmit, a dalírást, fellépést meg készítésnek nevezném inkább. Régen is volt, hogy Feri barátommal, aki könnyűzenész, én, aki írással foglalkozom elsődlegesen, összerakunk valamit abban a műfajban, amit a Cseh-Bereményi páros vagy a Domonkos Domi István művelt. Dalokat szerzünk, előadunk. Kiáll egy ember, szól a gitárja és prezentál egy világot.

Ennek az intimitása, hősiessége meg a bája fogva tart. Szóba került már a Cseh Tamás-dal, a Meztelen ember. Nagyon szép hasonlat az egész emberi létezésre, hogy egy ember énekel a színpadon. Egyedül nem nagyon merném csinálni, de szerencsére nem is kell, mert van benne társam. És a dalok, amiket nem tudatosan írok, amik gyülekeznek csak és jó őket megmutatni, jó visszajelzéseket kapnak. És ez jó. Amikor eljártsszuk, mondjuk tíz embernek a dalokat, és van olyan reakció, hogy tetszik, szeretik, az jó érzés, költőnek, írónak ritkán van része ilyen pillanatban. Temesi Ferenc mondta valahol viccesen, hogy elrontotta az életét, mert nem beatzenész lett, de van ebben igazi fájdalom. Én nem lettem közép-csatár, költő vagyok. Stimulál, hogy a művészetnek a metafizikussága meg egyéb fontos dolgai mellett akkor van értelme, ha emberekhez szól, megváltoztatja az életet. Akkor van értelme, ha betalál. Jogos ellenvetés, hogy például szegény Radnóti mit érezhetett, gondolhatott, mikor azokat a csodálatos verseket írta, hogy az kihez fog eljutni, de az nem egy hétköznapi helyzet volt. A hétköznapi helyzet az, hogy én szeretnék eljutni az emberekhez.

Lapszámbemutató

A Pannon Tükör idei első számát mutattuk be 2024. február 23-án Zalaegerszegen, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Az év első estjén a lapszám bemutatóján körünkben üdvözölhettük alapító szerzőnket, a József Attila-díjas költőt, Bence Lajost, akit új, Füst a hegyen című kötetéről Pannon Tükör-díjas munkatársunk, Cséby Géza irodalomtörténész kérdezett. Köszönőt mondott Dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke, az est házigazdája Tóth Renáta, a könyvtár igazgatója volt. A lapszámot a szerkesztők, Bubits Tünde és Nagygéci Kovács József mutatták be. A lapismertető során megemlékeztünk állandó szerzőnkről, a nemrég elhunyt Soós József (1953-2024) költőről, a lapszámban megjelent nekrológot a szerző Lackner László olvasta fel.

Szálinger Balázst Magyarország Babérkoszorú díjával jutalmazták

Büszkeséggel, örömmel osztjuk meg a hírt, hogy szerkesztőtársunk, állandó szerzőnk, a József Attila-díjas, Pannon Tükör-díjas költő, író, drámaíró Szálinger Balázs 2024. március 15-én Magyarország Babérkoszorú díjasa lett. Az elismeréshez szívből gratulálunk!

A Magyar Széppróza Napja Zalaegerszegen

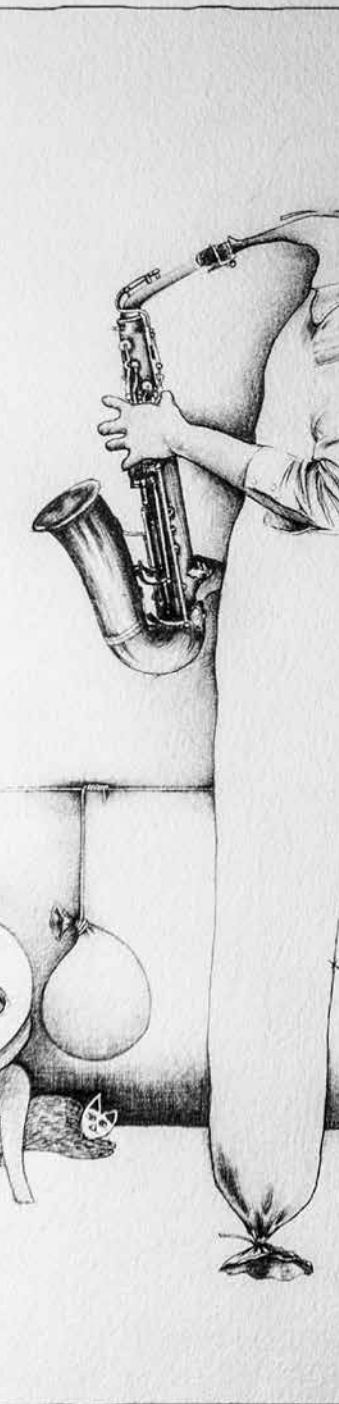
Február 18-a, a Magyar Széppróza Napja alkalmából a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár szervezésében Zalaegerszegen vendégeskedett állandó szerzőnk, a Pannon Tükör-díjas író, Szeifert Natália. Legújabb, Örökpanoráma című könyve kapcsán Bubits Tünde, a Pannon Tükör folyóirat főszerkesztője beszélgetett vele, majd rendhagyó irodalomórát tartott az érdeklődő diákoknak.

Kötetbemutató Zalaegerszegen 2024. március 22-én

Megjelent a Pannon Tükör-könyvek sorozat legújabb kötete Határtalan térelmények címmel, melynek szerzője a Pannon Tükör-díjas kulturális újságíró, kritikus Pánczél Petra. A kötetbemutatón a szerzőt Tódor Tamás, idegenvezető kérdezte a kiadvány érdekességeiről.

Németh János 90 éves

2024. március 16-án ünnepelte Zalaegerszeg városa díszpolgárának, a Kosuth-díjas keramikusnak, a nemzet művészeinek 90. születésnapját. A jeles alkalomra a város a Hangverseny- és kiállítóteremben jubileumi tárlattal és köszöntésekkel készült. Jó egészséget, még sok, alkotásban gazdag évet kívánunk mi is szeretettel!

Szerzőink

- Áfra János** (1987, Debrecen) költő, szerkesztő
- Balogh Ádám** (1981, Budapest) költő, író, fotográfus
- Bodor Emese** (2004, Budapest) költő, publicista
- Cséby Géza** (1947, Keszthely) író, költő, műfordító
- Grabowski, Andrzej** (1947, Wrocław) lengyel költő, író, szerkesztő, irodalomszervező
- Hodaszevics, Vlagyiszlav Felicianovics** (1886, Moszkva – 1939, Billancourt) orosz költő
- Kabai Zoltán** (1970, Szikszó) költő, író, performer, fejlesztő-tréner
- Kaczorowska, Teresa** (1953, Zajączkowo) lengyel író, költő, szerkesztő, irodalomszervező
- Kasziparian Anna** (1905-1978, Leányfalu) filozófus, esszéista, vallástörténész
- Kiss Gábor** (1957, Zalaegerszeg) könyvtáros
- Kovács László** (1994, Vaspör) művészettörténész
- Lángi Péter** (1942, Keszthely) költő, műfordító
- Manasterski, Milosz** (1977, Kalisz) lengyel költő, író, publicista, főszerkesztő
- Nagygeci Kovács József** (1977, Erdőkertes) kritikus, szerkesztő
- Nagy Koppány Zsolt** (1978, Marosvárahely) író, költő, fordító, szerkesztő
- Nagy Zalán** (2003, Marosvásárhely) költő, szerkesztő
- Pál Dániel Levente** (1982, Budapest) költő, író, műfordító, dramaturg, rendező
- Pánczél Petra** (1977, Zalaegerszeg) kulturális újságíró
- Regös Mátyás** (1994, Budapest) költő, író
- Urbán Andrea** (1998, Szolnok) költő, kritikus, PhD-hallgató
- Szabó Benedek** (1987, Baja) költő, dalszerző
- Szabados Attila** (1999, Debrecen) költő
- Wehner Tibor** (1948, Budapest) művészettörténész

efZámbo István: Hal a vízben sebzett szívvel – 2014/2024